

Faculteit Letteren & Wijsbegeerte

Hanne Ostyn

Nationale identiteit in Japan

Evolutie van het zelfbeeld van de 'moderne' Japanner

Masterproef voorgedragen tot het behalen van de graad van

Master in de Oosterse Talen en Culturen

Afstudeerrichting Japans

2012

Promotor: Prof. dr. Andreas Niehaus

Vakgroep Zuid-Oost-Azië

Inhoudsopgave

Inleiding.....	6
1. De rol van etniciteit in het zelfbeeld van 'de Japanner'	10
1.1. Theoretisch kader: definitie van etniciteit	10
1.2. Etniciteit in Japan in de premoderne tijd	15
1.2.1. Japanse identiteit	15
1.2.2. Japan t.o.v. De <i>Ainu</i>	19
1.2.3. Japan t.o.v. de Ryūkyūs	23
1.3. Etniciteit als nationale identiteit	29
1.3.1. Constructie van een nationale identiteit: 1868-1945	29
1.3.1.1. 1868-1910: De opkomst van de kokutai-ideologie.....	29
1.3.1.2. 1910-1931: De overgang naar expansionisme	37
1.3.1.3. 1931-1945: het Japanse imperium en de nederlaag	44
1.3.2. Deconstructie en continuïteit: 1945 - nu	47
1.3.2.1. 1945-1952: Bezetting en democratisering.....	47
1.3.2.2. 1952- jaren '80: constructie van nationale identiteit en economische groei. 52	
1.3.2.3. Jaren '90 – nu: desillusie en globalisering.....	60
1.3.1. Nationale identiteit t.o.v. niet-Japanners	64
1.3.1.1. Nationale identiteit t.o.v. 'nieuwe' Japanners.....	64
1.3.1.2. Nationale identiteit t.o.v. de <i>Ainu</i>	67
1.3.1.3. Nationale identiteit t.o.v. de Ryūkyūs	71
2. De invloed van taal en cultuur op de nationale identiteit in Japan	77
2.1. Theoretisch kader: invloed van taal en cultuur op de perceptie	77
2.1.1. Linguïstische relativiteit	77
2.1.1.1. Taal en denken.....	77
2.1.1.2. Methodologieën in onderzoek naar linguïstische relativiteit.....	79
2.1.2. De invloed van cultuur op de perceptie	81

2.1.2.1.	Cultuur als filter op de perceptie	81
2.1.2.2.	Onderzoek naar cultuur als ‘software of the mind’	82
2.2.	Taal en cultuur in Japan en hun invloed op nationale identiteit	85
2.2.1.	Standaardisering van de Japanse taal	85
2.2.1.1.	Regionale taalvariatie en Klassiek Chinees als prestigetaal: ... - 1868	85
2.2.1.2.	Uitroeien van dialecten en de creatie van kokugo: 1868 - 1926	89
2.2.1.3.	Herontdekking van de dialecten en schrifthervorming: 1926 - heden	92
2.2.2.	Japanse taal en cultuur in vergelijking	96
2.2.2.1.	High context communicatie en Japans taalgebruik	96
2.2.2.2.	Collectivisme in Japan en culturele scripts	99
2.3.	De mythe van uniciteit en haar invloed op nationale identiteit	103
2.3.1.	Taalideologie en taalbeleid	103
2.3.1.1.	Het concept van kotodama en haar oorsprong	103
2.3.1.2.	Kotodama en nihonjinron	105
2.3.2.	Cultureel nationalisme	110
2.3.2.1.	De culturele concepten ma en wa en het traditionele dorp	110
2.3.2.2.	Nihonjinron en kokusaika	112
	Conclusie	115
	Appendix: Vermelde Japanse namen	117
	Bibliografie	119

Inleiding

Vandaag de dag is het steeds gemakkelijker om in contact te komen met mensen van een andere nationaliteit. Soms gaan dergelijke ontmoetingen gepaard met een 'cultuurshock', wanneer de waarden en gebruiken van de ander botsen met de onze. Soms wordt een 'cultuurshock' verwacht maar merkt men dat er eigenlijk weinig verschillen zijn tussen de eigen opvattingen en die van de ander. Deze idee dat verschillen in nationaliteit resulteren in enorme verschillen op vlak van waarden en normen wordt voortdurend gebruikt in de constructie van de eigen identiteit. De gepercipieerde cultuur van de ander definieert ook de eigen cultuur, in die zin dat door te benoemen wat anders is, de grenzen van de eigen identiteit worden afgebakend.

Het is een bekend fenomeen dat veel landen een grappenrepertoire hebben over hun buurlanden of over andere culturele groepen binnen de eigen staat. Dergelijke grappen bevestigen een positief beeld van de eigen culturele groep. Vanuit dezelfde redenering worden mensen die naar het buitenland vertrekken vaak gewaarschuwd hoe ze best reageren op de stereotiepe culturele verschillen van het land. Zo worden westerlingen die naar Japan gaan vaak gewaarschuwd dat Japanners gebruik maken van indirecte taal, en dat ze een te direct antwoord onbeleefd vinden.

De wisselwerking tussen de eigen identiteit en de identiteit van de ander gebeurt op vele niveaus: op nationaal niveau, op het niveau van een culturele groep en op individueel niveau. De constructie van een nationale identiteit is een populair thema in de academische wereld. Het ontstaan van nationalisme als een belangrijke drijfveer voor politieke onafhankelijkheid en imperialisme werd op verschillende manieren onderzocht.

Ik heb geprobeerd de vele verschillende aspecten in de evolutie van nationale identiteit te belichten. Ik heb me vooral geconcentreerd op hoe de factoren van etniciteit, taal en cultuur de nationale identiteit hebben beïnvloed. In realiteit is het echter moeilijk om deze concepten te definiëren. Bovendien is het moeilijk deze invloeden van elkaar te onderscheiden aangezien etniciteit bijvoorbeeld vaak in termen van cultuur wordt besproken.

Ik heb dit onderwerp gekozen omdat de kwestie van nationale identiteit mij fascineert. Tijdens mijn verblijf in Japan was één van de meest gestelde vragen van Japanners: "wat is het grootste verschil tussen België en Japan", of "wat was de grootste cultuurshock". Deze focus op culturele verschillen verbaasde mij, vooral omdat de verschillen volgens mij niet zo groot waren. Ik besloot onderzoek te doen naar de rol van cultuur in het zelfbeeld van de Japanner. Ik heb mij beperkt tot de moderne periode omdat die het dichtste staat bij mijn eigen leefwereld. Ik hoopte dat ik via deze scriptie tot een beter begrip zou komen van de individuen die wij Japanners noemen.

Ik heb mij beperkt tot de grote lijnen van de evolutie van nationale identiteit. Elk onderdeel van deze scriptie zou uitgebreid kunnen worden tot een nieuwe scriptie. Ik ben ook verplicht geweest interessante maar minder essentiële ontwikkelingen te schrappen uit het verhaal dat ik wil vertellen. Ik hoop dat de schets die ik zal maken van de evolutie die Japan heeft doorgemaakt in de moderne periode een dieper inzicht kan bieden in het proces van de constructie van een nationale identiteit. Ik vind het belangrijk te beseffen dat deze identiteit het gevolg is van constructie en reconstructie, zeker aangezien deze identiteit vaak verregaande gevolgen heeft op het wereldbeeld van het individu.

Daarnaast heeft de perceptie van nationale identiteit van Japanners vandaag een sterke invloed op het beleid van de Japanse regering, vooral op het vlak van omgang met niet-Japanners. Als één van de weinige moderne landen ziet Japan zichzelf (nog) niet als een multi-etnische staat en bestaat er dus geen publiek discours over bijvoorbeeld migratie. Het bestaan van etnische minderheden in Japan wordt genegeerd. Niet-Japanners worden in het discours rond nationale identiteit gebruikt om de grenzen van die identiteit te definiëren. Dit heeft ernstige gevolgen voor de individuen die tot deze minderheid behoren.

In mijn scriptie heb ik gekozen vooral te kijken naar de relatie van Japan met de *Ainu* en de bevolking van de Ryūkyū-eilanden. Door een gebrek aan tijd ben ik er niet in geslaagd andere minderheden zoals de *burakumin* (部落民) en *zainichi-Korean* (在日コリアン) te behandelen. Voor meer informatie over andere minderheden in Japan verwijs ik naar het boek *Japan's Minorities. The Illusion of Homogeneity* geredigeerd door Michael Weiner¹.

De scriptie is opgedeeld in twee delen die de rol van etniciteit respectievelijk de rol van taal en cultuur op de nationale identiteit in Japan behandelen. Het onderscheid tussen de twee invloeden is, zoals gezegd, moeilijk te definiëren; in sommige onderdelen is er dus overlapping met andere onderdelen. Beide delen worden ingeleid door een theoretisch kader, waarin ik mijn methodologie verduidelijk.

Alle Japanse namen worden weergegeven volgens de Japanse traditie: achternaam gevolgd door voornaam. De karakters voor deze namen worden in de appendix gegeven. Bij historische figuren wordt geboortedatum en sterfdatum tussen haakjes toegevoegd. Transcripties van Japanse en *Ainu* woorden worden cursief gedrukt. Bij sommige termen heb ik geen Japanse vertaling voorzien

---

¹ Weiner, M. (ed.) *Japan's Minorities. The illusion of homogeneity*. London & New York: Routledge. 2009.

omwille van de ambiguïteit van de term. Dit was bijvoorbeeld het geval met de termen 'ethniciteit' en 'cultuur'.

Het woord ethniciteit wordt op twee manieren vertaald in het Japans en beide termen worden meestal geassocieerd met het nationalistische Japanse Rijk. *Jinshu* (人種) komt qua betekenis het best overeen met onze term 'ras' en slaat meestal op een groep mensen die een aantal fysieke kenmerken gemeenschappelijk hebben. De term *minzoku* (民族) wordt eerder gelijkgesteld met 'volk', of 'natie' en kan net als het Nederlandse woord 'volk' ambigu zijn.² Het is een term die in het nationalistische discours regelmatig werd gebruikt. In een document, gepubliceerd op 1 juli 1943 door het Centrum voor Onderzoek naar Bevolkingsproblemen van het Ministerie van Welzijn, Tewerkstelling en Welvaart (厚生労働省 'kōseirōdōshō'), wordt *minzoku* gedefinieerd als:

"a natural and spiritual community bound by a common destiny."³

Later in het document wordt echter benadrukt dat ook 'bloed' belangrijk is, m.a.w. dat een gemeenschappelijke afkomst essentieel is.⁴ De term *minzoku* wordt vaak geassocieerd met de ideologie van etnische superioriteit. In neutrale context gebruikt men de term *jinkō* (人口), 'bevolking'.

Het woord cultuur wordt doorgaans vertaald als *bunka* (文化), een term die omstreeks de jaren '20 in gebruik raakte in Japan. Aanvankelijk werd het concept gebruikt in de betekenis van 'beschaving', m.a.w. als een waardeoordeel. Het woord is ontstaan uit de tegenstelling tussen *bunka* of *bunmei* (文明 'verlichting') en *bu* (武 'zwaard, militaire kracht') in de Chinese traditie. *Bunka* en *bunmei* duiden op een ordenen van de maatschappij d.m.v. *bun* (文), 'geschreven woord, scholastiek' versus een ordenen van de maatschappij d.m.v. *bu* (武).

Aanvankelijk werd *bunka* gebruikt als een afkorting voor de slogan *bunmei kaika* (文明開化 'beschaving en verlichting') en verwees het vooral naar de wetenschappelijke en industriële technologie van de westerse mogendheden. In de jaren '30 groeide echter een hernieuwde interesse in de nationale culturele traditie en de term werd steeds meer gelijkgesteld met de levensstijl van de middenklasse, gekenmerkt door nieuwe consumptiepatronen. *Bunka* werd dus nog steeds gezien als iets buitenlands en nieuws.

---

² Low, M. Physical Anthropology in Japan. The *Ainu* and the Search for the Origins of the Japanese. In: "Current Anthropology", Vol. 53, Nr. S5. 2012, p. S57.

³ Dower, J. *War Without Mercy*. New York: Pantheon Books, 1986, p. 267.

⁴ Ibid, p. 268.

In de intellectuele klasse ontstond omstreeks de jaren '20 de idee van *bunka* als een super-structureel fenomeen in het discours van nationale identiteit. Bij het begin van de jaren '30 werden de modernistische waarden van het westen vervangen door de idee van een unieke Japanse cultuur, superieur aan de westerse mogendheden. *Bunka* werd in deze context gebruikt in de betekenis van een collectieve mentaliteit, een Japanse manier van denken.⁵

Zowel het concept 'ethniciteit' als het concept 'cultuur' wordt verder uitgediept in de theoretische kaders die de twee delen inleiden.

---

⁵ Morris-Suzuki, T. *The Invention and Reinvention of "Japanese Culture"*. In: "The Journal of Asian Studies", Vol. 54, Nr. 3. 1995, pp. 761-764.

1. De rol van etniciteit in het zelfbeeld van ‘de Japanner’

1.1. Theoretisch kader: definitie van etniciteit

Etniciteit lijkt een vastomlijnd concept. In het Van Dale woordenboek wordt ‘etnisch’ als volgt gedefinieerd:

“1 betrekking hebbende op het object van de volkenkunde [...]; 2 van de volken [...]; 3 raciaal [...]”⁶

Wanneer we vervolgens ‘volk’ opzoeken:

“1 de gezamenlijke bewoners van een staat, in betrekking tot hun soeverein [...]; 2 de gemeenschap van bewoners van een land die afstamming, taal, zeden, overlevering gemeen hebben (historisch als een zelfstandige groep optredend deel der mensheid, m.n. voor zover in staten georganiseerd) [...]; 3 (minder als historisch, meer als geografisch en etnologisch begrip) de gezamenlijke bewoners van een landstreek, zoals door ondergeschikte raskenmerken, taal en zeden van andere groepen onderscheiden [...]”⁷

Een ‘volk’ of een groep mensen van dezelfde ‘etniciteit’ wordt dus gedefinieerd in termen van politieke grenzen, of in termen van gemeenschappelijke factoren zoals afstamming, taal en iets wat we ‘cultuur’ kunnen noemen. Het valt op dat het behoren tot een ‘volk’ meteen gedefinieerd wordt in termen van zich onderscheiden van anderen. Geen autonoom concept dus, maar een concept dat afhankelijk is van de tegenstelling tussen het beeld dat men heeft van zichzelf en het beeld dat men heeft van de anderen.

In 1978 onderzocht Brian du Toit de verschillende betekenissen die met de term etniciteit worden geassocieerd. Hij onderscheidde vijf definities:

“In the first sense, the term was equated with race. This is present in its early use by Huxley and Haddon [1939] as well as in point six of the statement by United Nations experts on race [E. Beaglehole et al. 1950]. The term is also used to refer to specific major races, as was done in point seven of the United Nations statement. The third reference is to a sociocultural group such as the French, either in France or in another country. But some writers have narrowed this down and set as prerequisite that ethnic really refers to a subgroup living among others in a foreign country. The fifth meaning uses ethnic group when a group of people contrast themselves or are contrasted by others, on the basis primarily of sharing certain cultural criteria such as language, beliefs and values, religion, or history. Such an ethnic group may

---

⁶ Geerts, G. Van Dale. *Groot Woordenboek der Nederlandse Taal*. Utrecht, Antwerpen: Van Dale lexicografie. 1992, p. 802.

⁷ *Ibid*, p. 3440.

have geographical contiguity and may include “racial characteristics”, though neither of these is required.”⁸

De criteria die worden gebruikt om etniciteit te definiëren zijn al even ambigu als de term etniciteit zelf. Het concept ‘ras’ als biologische categorie is achterhaald, aangezien wetenschappelijk is aangetoond dat er evenveel genetische variatie bestaat binnen één veronderstelde raciale groep als tussen verschillende veronderstelde raciale groepen. Desalniettemin wordt de term ‘ras’ nog steeds gebruikt zonder duidelijk afgelijnde definitie. Het concept ras wordt door veel onderzoekers beschouwd als een sociale constructie, vergelijkbaar met het concept natie. Benedict Anderson definieerde de natie als een ‘imagined community’ zonder biologische basis. De leden van deze ‘community’ kennen de meeste van hun collega’s niet, ‘yet in the minds of each lives the image of their communion’.⁹ Het grootste verschil met de ‘imagined community’ van een natie is het ontbreken van het criterium van politieke eenheid.¹⁰

Het concept ‘cultuur’ als criterium is al even ambigu als de term ‘etniciteit’. De elementen die beschouwd worden als kenmerkend voor een bepaalde cultuur zijn meestal onderhevig aan invloed van buitenaf en veranderen voortdurend (meer over cultuur in 2.1.2). Ook een status van minderheid is niet voldoende om etniciteit te definiëren aangezien deze status ook kan veranderen.¹¹

In 1994 ontleedde Crawford Young drie dimensies in het concept etniciteit:

“Recent debate about ethnicity suggests that it involves three interactive dimensions: primordial, instrumental and socially constructed. Ethnic identity often involves deep emotional attachments to the group, supplies an internal gyroscope and cognitive map through which the social world is perceived, and historicizes selfhood in a web of primordial cultural meanings. In everyday political and social interaction, ethnicity often appears in an instrumental guise, as a group weapon in the pursuit of material advantage; thus its activation is contingent, situational and circumstantial. Ultimately, all identities are socially constructed, a collective product of the human imagination... Social identities are invoked, used, and rewoven in the myriad encounters of everyday life at both the individual and group level. Combining these three perspectives, we may conclude that ethnicity rests upon a singularly potent set of

---

⁸ Du Toit, B. *Ethnicity in modern Africa*. Boulder, CO: Westview Press. 1978, p. 4. Geciteerd in: Le Vine, V. *Conceptualizing “Ethnicity” and “Ethnic Conflict”: A Controversy Revisited*. In: “Studies in Comparative International Development”, Vol. 32, Nr. 2. 1997, p. 46.

⁹ Anderson, B. *Imagined Communities: Reflections on the Origins and Spread of Nationalism*. Londen: Verso. 1983, p. 15. Geciteerd in: Yoshino, K. *Cultural Nationalism in Contemporary Japan. A sociological enquiry*. Londen & New York: Routledge. 1992, p. 23.

¹⁰ Yoshino, K. *Cultural Nationalism in Contemporary Japan. A sociological enquiry*. Londen & New York: Routledge. 1992, p. 23.

¹¹ Le Vine, V. *Conceptualizing “Ethnicity” and “Ethnic Conflict”: A Controversy Revisited*. In: “Studies in Comparative International Development”, Vol. 32, Nr. 2. 1997, pp. 46-47.

symbolic resources and affective ties, but operates in a fluid and changing way in the political arena. The units of identity are not themselves timeless, but evolve in social praxis.”¹²

Deze dimensies reflecteren verschillende benaderingsmethoden in de studie van etniciteit. In de primordialistische aanpak gaat men ervan uit dat primordiale banden de ‘natuurlijke’ basis vormen van een etnische groep. Volgens Edward Shils zijn primordiale banden “first, [...] ties, real or imaginary, relating to the historical origin of the community or the ties of kinship that bind a community’s members to their common ancestors and, second, [...] ties of culture shared by members of the community, which tend to be regarded as naturally given.” Een reactie op deze methodologie is de ‘boundary approach’, die zich focust op de culturele criteria waardoor de in-group wordt onderscheiden van de out-group.¹³ Men benadrukt dus de grenzen tussen etnische groepen, niet de inhoud van een specifieke etnische identiteit.

De dimensie van instrumentalisme wordt gereflecteerd in de instrumentalistische aanpak, die etniciteit beschouwt als een middel om bepaalde doelen, vaak politieke onafhankelijkheid te bereiken. Het is een feit dat etnische banden vaak worden benadrukt in tijden van bedreiging, maar de instrumentalistische aanpak kan niet verklaren waarom een etnische groep verenigd blijft hoewel de doelstellingen van de groep veranderen. Vertegenwoordigers van deze methodologie, Nathan Glazer en Daniel Moynihan, pasten hun oorspronkelijke positie aan door aan te geven dat etniciteit complexer is dan louter een instrument en citeerden een uitspraak van Daniel Bell dat etniciteit ‘has become more salient [than class] because it can combine an interest with an affective tie’.¹⁴

De derde dimensie wordt geassocieerd met de modernistische aanpak, die stelt dat het definiëren van een etnische identiteit een onvermijdelijk gevolg is van modernisering en industrialisatie. Men onderscheidt drie subcategorieën binnen deze aanpak. Een eerste aanpak de ‘communications approach’, die ervan uitgaat dat de sociale mobilisatie die gepaard gaat met modernisering resulteert in een assimilatie van vele kleine etnische gemeenschappen zoals dorpen en kleine steden in één grote etnische gemeenschap. Deze benadering wordt bekritiseerd omdat ze de vele andere gevallen van etnisch separatisme niet verklaart en maar weinig aandacht heeft voor de historische context van dit assimilatieproces.

---

¹² Young, C. *Ethnic diversity and public policy: An overview*. Geneva: UN Research Institute for Social Development, World Summit on Social Development. 1994. Geciteerd in: Le Vine, V. *Conceptualizing “Ethnicity” and “Ethnic Conflict”: A Controversy Revisited*. In: “Studies in Comparative International Development”, Vol. 32, Nr. 2. 1997, pp. 48-49.

¹³ Yoshino, K. *Cultural Nationalism in Contemporary Japan. A sociological enquiry*. Londen & New York: Routledge. 1992, pp. 70-72.

¹⁴ Glazer, N. & Moynihan, D. *Why Ethnicity?* In: “Commentary”, Vol. 58, Nr. 4. 1974, p. 37. Geciteerd in: Yoshino, K. *Cultural Nationalism in Contemporary Japan. A sociological enquiry*. Londen & New York: Routledge. 1992, p. 74.

Een tweede modernistische aanpak stelt dat de toenemende sociale mobiliteit de behoefte aan een gevoel van samenhang creëert. Uit dit gevoel ontstaat dan de 'imagined community' van een etnische groep. Een probleem met deze benadering is het gebrek aan aandacht voor bestaande etnische banden en hun invloed op deze 'imagined community'. De derde modernistische methodologie focust zich op de historische context en argumenteert dat etnische solidariteit resulteert uit bepaalde sociaalhistorische omstandigheden. Men stelt dat het ontstaan van een etnische groep een gevolg is van ongelijkheid, waarbij de periferie etniciteit gebruikt om zich te manifesteren ten opzichte van het centrum. Deze aanpak brengt de economische achtergrond van bepaalde etnische groepen aan het licht maar kan geen verklaringen bieden voor andere gevallen, waarbij een gebrek aan ongelijkheid net resulteert in een heropleving van etnische grenzen. Net zoals de instrumentalistische visie heeft deze aanpak geen aandacht voor de inhoud van de etnische traditie.¹⁵

Victor Le Vine stelde in een artikel uit 1997 een inventaris samen van wat in studies van etniciteit als criteria om 'etniciteit' te definiëren worden beschouwd. Hij besprak negen stellingen, die elkaar hier en daar overlappen. Een eerste stelling is: 'Ethnicity is largely a cognitive phenomenon'. M.a.w. etniciteit wordt geconstrueerd in de perceptie van zowel de leden van een etnische groep als niet-leden. Het empirische probleem bij deze stelling is het vaststellen van concrete grenzen tussen etnische groepen aangezien deze enkel waargenomen kunnen worden in beschreven of geobserveerde gedragspatronen. Een tweede stelling zegt dat 'the ostensible markers of ethnic identity are many and varied', zoals taal, namen, kleuren, kleding, gebaren etc. Binnen de groep zijn niet alle markers vereist, maar in de omgang met buitenstaanders worden ze vaak benadrukt.¹⁶ Ook hier is het moeilijk om een empirisch onderzoek te doen naar de betekenis van specifieke markers.

Als derde stelling geeft Le Vine: 'Ethnicity is a group phenomenon'. Mensen hebben de behoefte deel uit te maken van een gemeenschap en identificeren zich als lid van een groep om zich te onderscheiden van anderen. De constructie van een identiteit steunt op de constructie van een 'ander', die de grenzen van de eigen identiteit definieert. De vierde stelling verklaart: 'Ethnicity can be evoked or arise endogenously'. Dit verwijst naar de dynamiek tussen endogene en exogene elementen van een etnische identiteit. Endogene elementen zijn bijvoorbeeld ontstaansmythes, geschiedenis, wereldbeeld, elementen die gegenereerd worden binnen de etnische groep; exogene

---

¹⁵ Yoshino, K. *Cultural Nationalism in Contemporary Japan. A sociological enquiry*. Londen & New York: Routledge. 1992, pp. 74-80.

¹⁶ Le Vine, V. *Conceptualizing "Ethnicity" and "Ethnic Conflict": A Controversy Revisited*. In: "Studies in Comparative International Development", Vol. 32, Nr. 2. 1997, pp. 50-51.

elementen zijn bijvoorbeeld normen van sociaal gedrag die ontstaan uit interactie met buitenstaanders. Een conflict tussen een etnische groep en haar omgeving leidt vaak tot een intensifiëring van identificatie van de leden van de groep met etnische identiteit.

Een vijfde stelling zegt: '[e]thnicity varies as to scope, intensity, and salience' en is verwant met de vorige stelling. De mate waarin een individu zich identificeert met een etnische identiteit varieert afhankelijk van situatie tot situatie. Ten zesde stelt men dat '[e]thnicity also varies in both textual and operational complexity'. Sommige etnische identiteiten zijn gebaseerd op slechts een paar criteria, andere zijn opgebouwd uit een complex netwerk van kenmerken. Bovendien varieert het aantal kenmerken waarmee men zich identificeert met een etnische identiteit afhankelijk van het individu en de situatie. Als zevende stelling geeft Le Vine '[e]thnicity's operative content locates it at the larger end of relevant self- and group-referents', m.a.w. een etnische identiteit bestrijkt gewoonlijk een grotere groep dan zogenaamde 'face-to-face groups' waarbij alle leden elkaar kennen. Toch voelen de leden van de groep zich verbonden met elkaar.

De achtste stelling luidt: 'At one of its core configurations, ethnicity involves kinship, real, fictive, or (more likely) imagined, and primordiality (the claim to ahistorical traditions, to a genealogical existence ab initio, outside of history), again, real, fictive, or imagined'. Zowel de idee van een gemeenschappelijke voorouder als de idee van ahistorische tradities die 'authentiek' zijn worden vaak gebruikt bij de constructie van een etnische identiteit. Het is moeilijk om empirisch vast te stellen in hoeverre dergelijke elementen op waarheid berusten. Ten slotte vat de negende stelling alles samen: 'ethnic identities represent variables'. De grenzen en kenmerken van een etnische identiteit zijn onderhevig aan voortdurende verandering.¹⁷

Etniciteit is dus een ambigu concept, dat afhankelijk van de concrete situatie evolueert. Het is belangrijk te beseffen dat etniciteit grotendeels een constructie is en gemanipuleerd kan worden om een doel te bereiken. Dat maakt het zeer moeilijk te analyseren hoe verschillende elementen in een etnische identiteit ontstaan zijn, zeker wanneer deze etnische identiteit als legitimatie van een ideologie wordt gebruikt.

---

¹⁷ Le Vine, V. *Conceptualizing "Ethnicity" and "Ethnic Conflict": A Controversy Revisited*. In: "Studies in Comparative International Development", Vol. 32, Nr. 2. 1997, pp. 52-54.

1.2. Etniciteit in Japan in de premoderne tijd

1.2.1. Japanse identiteit

Over de precieze herkomst van de mensen die we vandaag Japanners noemen, is nog steeds geen volledige duidelijkheid. De vroegste tijdsperiode in de Japanse geschiedenis is de *Jōmon*-periode (縄文 ca. 10000 BCE – 250 BCE¹⁸), zo genoemd naar een terugkerend patroon (gelijkend op de afdruk van een koord) op aardewerk uit die periode. Waar deze mensen vandaan kwamen en of ze geëvolueerd zijn tot de moderne Japanner kunnen we niet met zekerheid vaststellen, maar er is veel over gespeculeerd. Sommigen menen dat deze mensen de voorvaders waren van de hedendaagse *Ainu*, een etnische minderheid in Japan en dat de komst van een ander volk hen verdreef naar de noordelijke regio's van Japan zoals het huidige Hokkaidō.¹⁹ Wel is er archeologisch bewijs dat er in deze periode contact was tussen het Koreaanse schiereiland en de Japanse eilanden, wat in ca. 500 BCE leidde tot de introductie van rijstcultivatie in Japan.²⁰

Het andere volk dat de *Jōmon* verdreef, wordt door sommigen geïdentificeerd als de mensen uit de *Yayoi*-periode (弥生 ca. 250 BCE – 200 CE.) . De naam van deze periode is afgeleid van de naam van een nederzetting waar het meeste archeologisch materiaal is gevonden. Het soort aardewerk en de beenderen uit deze periode zijn duidelijk anders dan die uit de *Jōmon*-periode. Uit deze archeologische vondsten heeft men afgeleid dat de mensen uit de *Jōmon*-periode en de mensen uit de *Yayoi*-periode verschillende volkeren waren, maar wat de herkomst van beide groepen mensen was, is niet duidelijk.²¹ De snelle technologische vooruitgang tijdens de *Yayoi*-periode suggereert wel dat immigranten vanuit het continent technologische kennis overdroegen. Een populaire visie is dat deze immigranten een grotere fysiologische gelijkenis vertoonden met de huidige Japanners dan het *Jōmon*-volk.²²

---

¹⁸ Department of Asian Art. *Jomon Culture (ca. 10,500–ca. 300 B.C.)*. In: "Heilbrunn Timeline of Art History". New York: The Metropolitan Museum of Art. 2002. Online beschikbaar: http://www.metmuseum.org/toah/hd/jomo/hd_jomo.htm. Geraadpleegd op 2/08/2012.

¹⁹ Oguma, E. Askew, D. (vert.) *A Genealogy of 'Japanese' Self-images*. Melbourne: Trans Pacific Press. 2002, pp. 3-9.

²⁰ Takeuchi, L. *The Structure and History of Japanese. From Yamatokotoba to Nihongo*. New York: Pearson Education Limited. 1999, p. 3. & Miller, R. *The Japanese Language*. Tokyo: Charles E. Tuttle Company Inc. 1967, pp. 10-11.

²¹ Oguma, E. Askew, D. (vert.) *A Genealogy of 'Japanese' Self-images*. Melbourne: Trans Pacific Press. 2002, pp. 3-9.

²² Takeuchi, L. *The Structure and History of Japanese. From Yamatokotoba to Nihongo*. New York: Pearson Education Limited. 1999, p. 3.

De eerste groep mensen die met zekerheid geïdentificeerd wordt als ‘proto-Japanners’ is het volk van het koninkrijk van *Yamato* (大和) . Volgens de legende werd dit rijk gesticht in de 7de eeuw BCE, door de mythische eerste Japanse keizer Jimmu (神武天皇) . Een beschrijving van dit koninkrijk komt voor in de *Wei Zhi*, ‘History of the kingdom of Wei’, geschreven in ca. 297 CE. Het gebied van *Yamato* was waarschijnlijk één van de vele koninkrijken in de Japanse eilandengroep in die tijd. Volgens sommigen was het gelegen in de regio van het huidige Ōsaka en Nara, de Kansai regio, volgens anderen in het noorden van Kyūshū. De bewoners van dit koninkrijk waren in China gekend als de *Wo* (倭) , in het Japans *Wa*, een term die verwees naar ‘volkeren die op eilanden overzees van Luolang wonen’, een Chinees garnizoen in het noorden van het huidige Korea. Deze eerste vermelding van de Japanse eilanden dateert van ca. 57 BCE, in de *Han Shu*, ‘History of Han’. Waar de naam *Wo* vandaan komt heeft men nog niet met zekerheid kunnen verklaren.²³

De *Wei Zhi* bevat een aantal interessante passages over de culturele gebruiken van de *Wo*:

“Men, great and small, all tattoo their faces and decorate their bodies with designs. [...] The *Wo*, who are fond of diving into the water to get fish and shells, [once] decorated their bodies in order to keep away large fish and waterfowl. Later, however, these designs became merely ornamental. Designs on the body differ in the various countries [among the *Wo*]; their position and size vary according to the rank of the individual. [...]

They cultivate grains, rice, hemp, and mulberry trees for sericulture. They spin and weave and produce fine linen and silk fabrics. There are no oxen, horses, tigers, leopards, sheep or magpies. Their weapons are spears, shields, and wooden bows made with a short lower part and a long upper part; and their bamboo arrows are sometimes tipped with iron or bone. [...]

The land of the *Wo* is warm and mild. In winter as in summer the people live on vegetables and go about bare-footed. Their houses have rooms; father and mother, elder and younger, sleep separately. They smear their bodies with pink and scarlet, just as the Chinese use powder. They serve meat on bamboo and wooden trays, helping themselves with their fingers.”²⁴

Een aantal van de beschreven culturele gebruiken vinden we ook in het hedendaagse Japan terug. De geciteerde passage maar ook archeologische bewijzen tonen aan dat de populariteit van tatoeages in Japan, vandaag vooral populair bij bendes, teruggaat op een lange geschiedenis. Ook houten gebruiksvoorwerpen zijn vandaag nog heel populair – bijvoorbeeld in vergelijking met China – en zelfs vereist bij sommige rituele gebruiken.²⁵

Verder vinden we ook de volgende passages:

---

²³ Takeuchi, L. *The Structure and History of Japanese. From Yamatokotoba to Nihongo*. New York: Pearson Education Limited. 1999, pp. 2-4.

²⁴ Tsunoda, R. & Goodrich, L. (ed.). *Japan in the Chinese dynastic histories*. In: Perkins Asiatic monographs Nr. 2, South Pasadena. 1951. 10-3 & 16. Geciteerd in: Miller, R. *The Japanese Language*. Tokyo: Charles E. Tuttle Company Inc. 1967, pp. 23-24.

²⁵ Miller, R. *The Japanese Language*. Tokyo: Charles E. Tuttle Company Inc. 1967, p. 26.

“The country formerly had a man as ruler. For some seventy or eighty years after that there were disturbances and warfare. Thereupon the people agreed upon a woman for their ruler. Her name was Pi-mi-hu. She occupied herself with magic and sorcery, bewitching the people. Though mature in age, she remained unmarried. [...]When Pi-mi-hu passed away, a great mound was raised, more than a hundred paces in diameter. Over a hundred male and female attendants followed her to the grave. Then a king was placed on the throne, but the people would not obey him. Assassination and murder followed; more than one thousand were thus slain. [...]”²⁶

De beschrijving van de grafheuvel van Pi-mi-hu geeft reden om aan te nemen dat het om de regio van noordelijk Kyūshū gaat, aangezien grafheuvels in de Kansai-regio niet volledig rond waren. De discussie over de precieze locatie van de *Wo*-koninkrijken blijft voorlopig echter onbeslist.²⁷

Lange tijd was de manier van leven in de Japanse eilandengroep en van andere eilandbewoners in het noorden en het zuiden onderling nauwelijks te onderscheiden. In ca. de eerste eeuw van onze tijdrekening kwam het *Yamato*-volk via Korea in contact met de Chinese beschaving, d.w.z. met het Chinese schrift en het boeddhisme, en tegen het einde van de 6de eeuw CE. was de *Yamato*-samenleving getransformeerd tot een min of meer gecentraliseerde Japanse staat.²⁸ Dit was het resultaat van de *Taika*-hervorming (大化の改新 ‘grote verandering’) in 645, een beleid gebaseerd op Chinese wetgevingen.²⁹ In deze periode verdween ook de oorspronkelijke matriachale traditie, met als nieuwe leider van de *Yamato* de legendarische keizer Jimmu. Misschien trokken vrouwelijke leiders zich terug om zich aan religieuze bezigheden te wijden, lieten ze de seculaire zaken over aan mannelijke familieleden en verloren ze zo langzaam hun autoriteit.³⁰

Vanaf de 6de eeuw bleef het *Yamato*-rijk zich uitbreiden. Tegen de 9de eeuw waren de natuurlijke grenzen van Honshū en Kyūshū bereikt. Natuurlijk groeide ook de invloed van dit nieuwe rijk buiten haar grenzen, zoals in de omringende eilandengroepen en in het huidige Zuid-korea, vooral aangezien het gebruikelijk was ambtenaren die als gevaarlijk voor het hof werden beschouwd buiten de grenzen te sturen. Ook werden soms criminelen verbannen. Waarschijnlijk zorgde de komst van een dergelijke persoon voor een sterkere assimilerende invloed van Japanse cultuur. Daarnaast gebeurde het soms dat schepen op weg naar China op omringende eilanden terecht

---

²⁶ Tsunoda, R. & Goodrich, L. (ed.). *Japan in the Chinese dynastic histories*. In: Perkins Asiatic monographs Nr. 2. 1951, 10-3 & 16. Geciteerd in: Miller, R. *The Japanese Language*. Tokyo: Charles E. Tuttle Company Inc. 1967, pp. 24-25.

²⁷ Miller, R. *The Japanese Language*. Tokyo: Charles E. Tuttle Company Inc. 1967, p. 27.

²⁸ Kerr, G. *Okinawa. The History of an Island People*. Rutland, Vermont & Tokyo: Charles E. Tuttle Company. 1960, pp. 25-26.

²⁹ Boot, W. *Keizers en Shogun: Een Geschiedenis Van Japan Tot 1868*. Amsterdam University Press. 2001, p. 29.

³⁰ Kerr, G. *Okinawa. The History of an Island People*. Rutland, Vermont & Tokyo: Charles E. Tuttle Company. 1960, pp. 33-34.

kwamen. Ook deze schipbreukelingen vestigden zich soms buiten de grenzen van het Japanse territorium.³¹

Tot halverwege de 18de eeuw beschouwden de meeste bewoners van het gebied dat we vandaag Japan noemen zichzelf niet als 'Japanner'. Het woord *kuni* (国 'country') verwees meestal naar het lokale feodale domein waarvan men deel uitmaakte. Zelfs het aangrenzende domein werd in feite al als 'buitenlands' beschouwd, en lange tijd was er weinig reden om verder te denken dan de eigen directe omgeving. Het toegenomen contact met de buitenwereld in de 16de eeuw veroorzaakte bij de intellectuele klasse echter voor het eerst een nieuwsgierigheid naar de plaats van Japan in de wereld. Ook na de invoering van strikte regels voor handel met het buitenland in de 17de eeuw bleef die nieuwsgierigheid sterk aanwezig. Langzamerhand ontstond door de handel met westerse mogendheden een bewustzijn van nationale identiteit in de intellectuele klasse.³²

Tot eind 18de eeuw was de sterkste invloed op het wereldbeeld van de Japanse elite echter vooral afkomstig uit China. In dit wereldbeeld werden de gebieden buiten Japan volgens de Chinese traditie ingedeeld in 'foreign countries' zoals China, Korea, Mongolia, het *Ryūkyū*-koninkrijk, het land van de *Ezo* of *Ainu*, Taiwan, en 'outer barbarians' zoals Spanje, Siam, Java, Nederland, maar ook mythische landen zoals het Land van de Reuzen, Land van de 'Bird People' etc. Deze visie op de wereld is gebaseerd op het Chinese model van de wereld, *hua-yi* (華夷), in het Japans *ka-i*. Dit model is opgebouwd uit concentrische cirkels rond het middelpunt van beschaving, China, of in dit geval, Japan. Hoe verder van het middelpunt, hoe vreemder en barbaarser het gebied.

Tegen het einde van de 18de eeuw wordt in de intellectuele klasse echter ook over specifieke kenmerken van 'Japaneseness' gesproken, met als belangrijkste kenmerk: 'a sensitive appreciation of the beauties of poetry'³³. Dit discours ontstond in de context van de *kokugaku*-beweging – een stroming van Japanse intellectuelen die zich wilden afzetten tegen het confucianisme dat door de staat werd gewettigd. *Kokugaku* (国学) of de 'School van Nationaal Leren' was een beweging die wilde terugkeren naar oorspronkelijke Japanse tradities en deze romantiseerde.³⁴ De Japanse identiteit werd volgens deze stroming gekenmerkt door creativiteit en spontaneïteit, in tegenstelling

---

³¹ Ibid, pp. 43-44.

³² Morris-Suzuki, T. *Re-inventing Japan. Time, Space, Nation*. New York: M.E. Sharpe, Inc. 1998, pp. 13-14.

³³ Torii, R. *Kyokutō Minzoku. Volume 1*. Tokyo: Bunka Seikatsu Kenkyūkai. 1926, p. 139.

³⁴ Gordon, A. *A Modern History of Japan. From Tokugawa Times to the Present*. New York & Oxford: Oxford University Press. 2003, p. 43.

tot de rigiditeit en steriliteit van de Chinese cultuur.³⁵ Dit vroegste bewustzijn van nationale identiteit ontwikkelde zich m.a.w. vooral uit een zich afzetten tegen China.

Er was al sprake van een zeker nationaal bewustzijn, maar pas na 1868 ontstond de nood aan een duidelijk afgebakende nationale identiteit. Tot die tijd was etniciteit ondergeschikt aan politieke status en werd de Japanse staat enkel door intellectuelen als een geünificeerde entiteit beschouwd. Dankzij zowel interne als externe factoren in de Meiji-periode werd 'eticiteit' en 'natie' echter steeds belangrijker.

1.2.2. Japan t.o.v. De Ainu

Het *Ainu*-volk leefde oorspronkelijk in het huidige Hokkaidō. Ze hebben geen eigen schriftelijke traditie, m.a.w. alle geschreven bronnen over hen zijn vanuit het standpunt van de Japanners of van andere buurvolkeren geschreven. We kunnen echter wel een aantal dingen afleiden uit overgeleverde orale tradities en uit het lexicon van hun taal. Deze taal is vandaag de dag aan het verdwijnen maar in de 18de en 19de eeuw werden een aantal *Ainu*-Japanse woordenlijsten opgesteld die grotendeels bewaard zijn gebleven. Patronen in de terminologie kunnen aanwijzingen opleveren over hun manier van leven.³⁶

Oude vestigingspatronen van *Ainu*- gemeenschappen zijn vooral langs de kustlijn en langs rivieren te vinden. Daarnaast bevatten veel *Ainu*-plaatsnamen een element dat 'rivier' betekent en vinden we ook een grote hoeveelheid woorden voor verschillende soorten vis. Men gaat er daarom van uit dat de belangrijkste economische activiteit voor de *Ainu* bestond uit vissen. Verder werd er ook gejaagd op beren, herten, hazen en dassen. Vooral de beer lijkt belangrijk te zijn geweest in de *Ainu*-cultuur, aangezien het woord *kumay* in hun taal zowel 'beer' als 'god' kan betekenen. Voor het concept 'beer' zijn ook veel verschillende woorden terug te vinden.³⁷

De *Ainu* gemeenschap bestond uit kleine, autonome groepen genaamd *kotan*, die een specifiek gebied bewoonden. Elke *kotan* had specifieke gebieden waar er gejaagd en gevestigd werd, maar er werd ook aan kleinschalige landbouw gedaan. De vrouwen van de *kotan* kweekten gierst en

---

³⁵ Morris-Suzuki, T. *Re-inventing Japan. Time, Space, Nation*. New York: M.E. Sharpe, Inc. 1998, pp. 15-16.

³⁶ Ibid, p. 11.

³⁷ Shibatani, M. *The Languages of Japan*. Cambridge, New York, Melbourne: Cambridge University Press. 1990, p. 4.

groenten in kleine tuintjes naast de rivier, die telkens slechts 2 jaar gebruikt werden. Het gebied waar een bepaalde groep woonde, was niet het eigendom van een individu of een groep in de ‘moderne’ betekenis, maar het werd wel met de groep geïdentificeerd.

De verschillende *kotan* maakten op hun beurt deel uit van een *kur* of *utar*, vaak een verzameling van gemeenschappen langs dezelfde rivier, die bij belangrijke ceremonies bijeenkwamen. De term *kur* of *utar* werd ook gebruikt voor aangrenzende gemeenschappen zoals de Nivkh en de Uilta in Sakhalin. Er was echter nog een term die een grotere sociale categorie aanduidde, namelijk *shisam*, letterlijk ‘great and nearby’. In eerste instantie werd deze term gebruikt voor de *Yamato*, maar later ook voor de bevolking van het huidige Rusland, en nog later ook voor Amerikanen.³⁸

Tijdens de expansie van de *Yamato* van de 6de tot 9de eeuw werden de *Ainu* teruggedrongen naar het noorden, al bleven sommige clans waarschijnlijk tussen de Japanse vestigingen wonen. De *Ainu* leefden in deze periode in het huidige Hokkaidō en in het noorden van Honshū, een gebied dat van de 13de tot de 15de eeuw in theorie onder het bestuur van de Andō-familie stond. Deze krijgersfamilie behandelde de regio min of meer als hun eigen autonome domein.³⁹ Tijdens deze periode werden de meeste *Ainu* in het noorden van Honshū en het zuiden van Hokkaido geëlimineerd of verdreven in conflicten die meestal uit economische disputen ontstonden. Het contact met de Japanners had de *Ainu* echter wel meer coherent gemaakt als een etnische groep.⁴⁰

Tegen het einde van de 16de eeuw was het domein van de Andō-familie weer onder de controle van de Japanse staat gekomen en opgedeeld in kleinere domeinen. De belangrijkste grens tussen *Ainu* en Japanners was in die tijd van politieke aard. Wie onder het bestuur van de Japanse staat leefde, werd *shisam* genoemd, of *wajin* (倭人) in het Japans. Wie zich grotendeels buiten het politieke systeem bevond, werd *Ainu* genoemd, of *Ezo* (蝦夷) in het Japans.⁴¹ Deze ondergeschiktheid van etniciteit aan het politieke systeem was een product van het gebruik van het Chinese *hua-yi* model, waarbij men geen gebruik maakte van enkelvoudige grenzen maar van verschillende gradaties van ‘anders zijn’ die leidden tot een verschillende politieke status.⁴²

De *Ainu* verwelkomden aanvankelijk buitenlands contact, aangezien handel steeds belangrijker werd in hun economische systeem. Tot ongeveer halverwege de 17de eeuw hadden de *Ainu* ook geen

---

³⁸ Morris-Suzuki, T. *Re-inventing Japan. Time, Space, Nation*. New York: M.E. Sharpe, Inc. 1998, p. 11.

³⁹ Ibid, p. 12.

⁴⁰ Howell, D. *Ainu Ethnicity and the Boundaries of the Early Modern Japanese State*. In: “Past & Present”, Nr. 142. 1994, p. 77.

⁴¹ Morris-Suzuki, T. *Re-inventing Japan. Time, Space, Nation*. New York: M.E. Sharpe, Inc. 1998, p. 12.

⁴² Howell, D. *Ainu Ethnicity and the Boundaries of the Early Modern Japanese State*. In: “Past & Present”, Nr. 142. 1994, pp. 72-73.

reden om de Japanners als iets anders dan zakenpartners te zien. Er waren voor die tijd wel al conflicten maar deze waren economisch van aard. Vooral in de 15de -16de eeuw bloeiden de handelsrelaties. In die tijd werd een verzameling van Japanse goederen bijvoorbeeld als een statussymbool gezien in de *Ainu*-cultuur.

Het begin van de Tokugawa-periode (1603-1868) bracht voor de Japanse eilanden een periode van vrede na eeuwen van onderlinge conflicten en oorlogen. In deze periode van unificatie begon de intellectuele elite weerstand te bieden aan de Chinese invloed en probeerde de Japanse identiteit te bekrachtigen via het *ka-i* systeem. Om dit te bereiken moesten de relaties met de buurlanden geherstructureerd worden in termen van een traditioneel tribuutsysteem, met als gevolg dat o.a. de *Ainu* in een duidelijke, ondergeschikte positie kwamen te staan. Ze brachten vanaf dan jaarlijks ceremoniële bezoeken aan het kasteel van heer Matsumae, die heerste over het gebied waar de *Ainu* woonden.

Deze bezoeken werden door de Japanse staat geïnterpreteerd als een tribuutmissie, en samen met het monopolie op de handel met de *Ainu* was stonden ze symbool voor de ondergeschiktheid van de *Ainu*. De heer van Matsumae had geen recht om taksen te heffen maar in de praktijk maakte hij veel winst door exorbitante prijzen af te dwingen voor Japanse goederen.⁴³ Door deze lucratieve handelsrelatie kwam hij in een dilemma terecht. Aan de ene kant was het nodig de *Ainu* als exotisch en anders voor te stellen, om zijn positie als bemiddelaar en verantwoordelijke voor de *Ainu* te behouden, maar aan de andere kant was de basis van zijn controle over de *Ainu* afhankelijk van hun behoefte aan Japanse goederen.⁴⁴

Aangezien de *Ainu* beschouwd werden als mensen uit een 'foreign country', moesten ze zo exotisch mogelijk worden voorgesteld. Net het verschil tussen het centrum van de beschaving, Japan, en de periferie is wat het systeem in stand hield. In gebieden waar *Ainu* al eeuwen in vrede samenleefden met Japanners, in het zuiden van het huidige Hokkaidō, werden de *Ainu* verdreven naar '*Ezochi*' (蝦夷地) of '*Ainu-territorium*'. Verder werd hen verboden Japans te leren, zich Japans te kleden of aan landbouw te doen, dat laatste omdat dit als te 'beschaafd' werd gezien, hoewel het traditioneel deel uitmaakte van de *Ainu*-cultuur. Ook in reisverslagen werd de nadruk

---

⁴³ Morris-Suzuki, T. *Re-inventing Japan. Time, Space, Nation*. New York: M.E. Sharpe, Inc. 1998, pp. 12-13.

⁴⁴ Howell, D. *Ainu Ethnicity and the Boundaries of the Early Modern Japanese State*. In: "Past & Present", Nr. 142. 1994, p. 87.

gelegd op exotische elementen in de *Ainu*-cultuur, zoals hun haarstijl, juwelen, kledij en tatoeages. Het feit dat ze geen rijst aten maar wel hert en beer werd eveneens beklemtoond.⁴⁵

De *Ainu* waren op economisch vlak inmiddels volledig afhankelijk van de Japanners. Zij zagen hun relatie met de Japanse staat dan ook als puur economisch en conflicten met Japanners waren meestal het resultaat van economische disputen. Voor de Japanners en specifiek voor de Matsumae-familie, was de functie van hun relatie met de *Ainu* echter vooral politiek. De status van de heer van Matsumae was afhankelijk van zijn functie als bemiddelaar in handelsrelaties tussen Japanners en *Ainu*.⁴⁶ Deze handelsrelaties werden steeds minder belangrijk aangezien de visindustrie stilaan de belangrijkste economische activiteit werd in zijn domein. De status van de Matsumae-familie hing steeds meer af van een symbolische relatie met de *Ainu*, met als belangrijkste symbool de tribuutmissies.⁴⁷

In het begin van de 18de eeuw werd de Russische dreiging in het noorden van Hokkaidō echter steeds voelbaarder. Tegen ca. 1740 waren de meeste *Ainu* ten noorden van het Japanse territorium volledig gerussificeerd. Om het Japanse gebied te beschermen moesten de *Ainu* geherdefinieerd worden als Japanners. In de woorden van de geograaf Honda Toshiaki: “we must establish a mutual frontier between Japan and other countries and create a fortress to withstand foreign enemies”⁴⁸ De manier waarop deze ‘japanisering’ moest gebeuren was onderwerp van debat. Sommigen vonden directe controle over het gebied voldoende, anderen pleitten voor het aanleggen van landbouwgronden en voor het japaniseren van de *Ainu* zelf.

De *Ainu*-gebieden werden in 1799 en in 1807 onder de directe controle van de staat gebracht. Aanvankelijk spraken de instructies voor het beheer van de regio van “*wajin ni henka suru*” (倭人に変化する) of ‘[de *Ainu*] in Japanners veranderen’ maar al snel werd duidelijk dat de meeste maatregelen in de praktijk financieel en administratief gezien niet uitvoerbaar waren. Daarom concentreerden ambtenaren in het gebied zich bij het implementeren van dit assimilatiebeleid op uiterlijkheden. Interessant is dat de Japanse staat het in deze periode mogelijk achtte de Japanse identiteit aan te leren. Daarnaast is het ook opmerkelijk dat de vorm van ‘Japaneseness’ die werd aangeleerd toch nog zeer Chinees was, in die zin dat de nadruk lag op uiterlijkheden en etiquette die

---

⁴⁵ Morris-Suzuki, T. *Re-inventing Japan. Time, Space, Nation*. New York: M.E. Sharpe, Inc. 1998, pp. 17-19.

⁴⁶ Howell, D. *Ainu Ethnicity and the Boundaries of the Early Modern Japanese State*. In: “Past & Present”, Nr. 142. 1994, pp. 74-75.

⁴⁷ Ibid, p. 83.

⁴⁸ Kaiho, M. *Kinsei no Hokkaidō*. Kyōikusha, Tokyo. 1979, p. 129. Geciteerd in: Morris-Suzuki, T. *Re-inventing Japan. Time, Space, Nation*. New York: M.E. Sharpe, Inc. 1998, p. 21.

op Chinese tradities waren gebaseerd, en niet op traditionele Japanse waarden en normen. Van zodra de dreiging van Rusland verminderde, werden deze japaniserende maatregelen gestaakt en in 1821 werd de controle over het domein opnieuw overgedragen aan heer Matsumae. De waarschijnlijk verbijsterde *Ainu* werd meteen bevolen hun Japanse kledij af te leggen en op te houden met de studie van het Japans.⁴⁹

Vanuit het perspectief van de *Ainu* kon men deze veranderende houding van hun burens enkel opvatten als een vorm van verraad. Het gedrag van de Japanners werd geïnterpreteerd als een toenemende verwaarlozing van de fundamentele etiquette van handeldrijven. Dit gevoel van verraad vinden we terug in sommige legendes en ballades uit de orale traditie. Een voorbeeld hiervan is een beroemde ballade waarin een Japanse handelaar probeert de echtgenote van de god Oina te stelen en tijdens zijn poging haar kind doodt. De daaropvolgende wraak van Oina staat volgens sommigen symbool voor de *Shakushain* Oorlog – een grootschalige *Ainu*-opstand in 1669 tegen de Japanse heersers, die steeds meer van hen eisten in ruil voor Japanse goederen – maar de ballade verhaalt een breder gevoel van aangedaan leed, uitgedrukt in de kreet van Oina's echtgenote bij haar ontvoering:

“I had heard the Japanese called honorable people, people with truly good hearts, but how evil your hearts must be!”⁵⁰

Bij het begin van de Meiji-periode was de relatie van *Ainu* t.o.v. Japanners hoofdzakelijk economisch van aard, en voor de Japanners hadden de *Ainu* een beperkte politieke functie. Vanaf 1868 werden ze echter officieel opgenomen in de Japanse staat, wat leidde tot een herdefiniëring van hun positie (zie infra).

1.2.3. Japan t.o.v. de Ryūkyūs

De Ryūkyū-eilanden liggen in het zuiden van de Japanse eilandengroep en werden in de prehistorie, net zoals de Japanse eilanden, bewoond door een mengeling van immigranten, afkomstig uit verschillende richtingen. Er waren drie grote routes waarlangs de Ryūkyūs bereikt konden worden. Reizigers uit Indië (het huidige Thailand, India, Filippijnen, Maleisië, Sri Lanka, Indonesië etc.) arriveerden waarschijnlijk via de Filippijnen of langs de kust van China, waar ze vervolgens via Formosa (Taiwan) op de Yonagumi-, Yaeyama- en Miyako-eilanden terechtkwamen. Er

---

⁴⁹ Morris-Suzuki, T. *Re-inventing Japan. Time, Space, Nation*. New York: M.E. Sharpe, Inc. 1998, pp. 21-23.

⁵⁰ Shinya, G. *Ainu minzoku to tennōsei kokka*. Tokyo: San-Ichi Shobō. 1977, p. 242. Geciteerd in: Morris-Suzuki, T. *Re-inventing Japan. Time, Space, Nation*. New York: M.E. Sharpe, Inc. 1998, p. 13.

zijn archeologische bewijzen gevonden voor Maleisische aanwezigheid op het eiland Ishigaki (in de Yaeyama-groep).⁵¹

Migranten uit Noord-Aziatische gebieden staken over naar de Japanse eilanden, waarna sommigen verder trokken naar de Ryūkyū-eilanden. Op Okinawa vinden we overblijfselen van *Jōmon*-cultuur, wat een zekere gemeenschappelijke herkomst tussen de bevolking van de Ryūkyūs en de bevolking van het huidige Japan bevestigt. Avonturiers uit Mongolië of Mantsjoerije kwamen via het Koreaanse schiereiland naar Kyūshū, waar sommigen zich permanent vestigden. Anderen gingen noordwaarts verder naar de Japanse eilanden en nog anderen trokken naar het zuiden, naar de Ryūkyūs. De migranten die de reis overleefden, hadden geen geluk want veel eilanden in de Ryūkyū-keten waren zo goed als onbewoonbaar. Omwille van de dunne laag aarde en de grote kans op tyfoons en stormen duurde het lang om een bewoonbare nederzetting op te bouwen. Eeuwenlang steeg het bevolkingsaantal van de Ryūkyūs nooit hoger dan een paar tienduizend.⁵²

Waarschijnlijk was er lange tijd maar weinig verschil tussen de manier van leven in de Ryūkyūs en op de eilanden in het noorden en het zuiden ervan, maar omstreeks de eerste eeuw van onze tijdrekening kwam het Japanse volk via Korea in contact met de Chinese beschaving. Tegen de 6de eeuw CE. was de *Yamato*-samenleving getransformeerd tot de vroege Japanse staat, een georganiseerde staat in een tribuutrelatie met China (zie supra). De Ryūkyūs bleven daarentegen relatief ongeorganiseerd en de bevolking leefde in kleine groepen, tot ca. de 13de eeuw CE. Omwille van de locatie was de Ryūkyū-cultuur heel gevoelig voor invloeden van andere volkeren, o.a. Indonesische, Melanesische, Chinese (vooral Ming-dynastie) invloeden. Op linguïstisch vlak was er uitwisseling en wederzijdse invloed tussen Japanse taalvormen en Ryūkyū-taalvormen. Kanaseki Takeo suggereert dat deze linguïstische en culturele uitwisseling veel verder reikte dan de etnische vermenging tussen de twee groepen.⁵³

In Chinese bronnen uit de eerste eeuwen van onze tijdrekening wordt er verwezen naar de *Wo*-staten (zie ook supra). Het *Yamato*-koninkrijk, de vroege Japanse staat, was daar één van, maar hoogstwaarschijnlijk verwees de naam *Wo* ook naar de Ryūkyūs. Een andere benaming voor deze staten was de ‘queen countries’ en er zijn ook veel allusies op ontmoetingen met vrouwelijke *Wo*-heersers in de *Kojiki* (古事記 ‘Kronieken van Oude Zaken’, 712) en de *Nihonshoki* (日本書紀

---

⁵¹ Kerr, G. Okinawa. *The History of an Island People*. Rutland, Vermont & Tokyo: Charles E. Tuttle Company. 1960, p. 21.

⁵² Ibid, pp. 21-22.

⁵³ Ibid, pp. 25-27.

‘Kronieken van Japan’, 720) – de oudste kronieken in de Japanse traditie⁵⁴. Dergelijke beschrijvingen suggereren dat de bevolking van de Ryūkyūs en de inwoners van westelijk Japan (*Yamato*) misschien beiden een matriarchale traditie kenden en veel gemeen hadden wat betreft politieke en sociale instituten. Deze gemeenschappelijke elementen werden minder zichtbaar in Japan door een constante Chinese invloed, maar bleven aanwezig op de Ryūkyū-eilanden. Politiek en religie waren er nauw verbonden. Tot op vandaag hebben de *noro* (priesteressen) een grote invloed in dorpsgemeenschappen.⁵⁵

In 616 CE worden de volkeren van de zuidelijke eilanden voor de eerste keer vermeld in Japanse geschriften. 30 personen zouden genaturaliseerd zijn en zich gevestigd hebben in Japans territorium. Een eeuw lang wordt er regelmatig melding gemaakt van barbaren die op Japans terrein komen en van expedities van ambtenaren die onderzoek doen en verslag uitbrengen over deze zuidelijke eilanden. In het noorden van Kyūshū bevond zich een afdeling van het Japanse hof die verantwoordelijk was voor handel en voor de diplomatieke relaties met het Koreaanse schiereiland. Deze ambtenaren behandelden de mensen aan de andere kant van de grens waarschijnlijk op dezelfde manier als hun tegenhangers in noordelijk Japan deden ten opzichte van de *Ainu*: in termen van politieke status. Zij die dat wilden, konden een tributrelatie aangaan met het hof; zij die tegenstand boden en de Japanse autoriteit niet erkenden, werden indien nodig met militaire kracht aangepakt.

De Japanse staat informeerde zich steeds beter over deze barbaren en slaagde erin haar macht keer op keer uit te breiden. Uit geschriften uit 698 wordt duidelijk dat er pogingen werden gedaan om de Ryūkyūs onder Japans gezag te brengen. Eén voor één worden alle Ryūkyū-eilanden in het tribuutsysteem geïntegreerd. In 753 volgt uiteindelijk ook Okinawa.⁵⁶

Omwille van de weinige geschreven bronnen over deze vroege periode in de geschiedenis van de Ryūkyūs, werden later waarschijnlijk legendes bedacht om als het ware de gaten op te vullen. Eén lijn van stamhoofden werd tot koninklijke familie benoemd. Deze koninklijke familie regeerde zeventienduizend jaar lang, stamde af van de goden, en werd de *Tenson*-dynastie gedoopt. We kunnen er echter van uit gaan dat de verschillende gemeenschappen met hun stamhoofden naast elkaar leefden, verspreid over de eilanden, met hier en daar een onderling conflict of een samensmelting van twee groepen. De introductie van de legende van de *Tenson*-dynastie was

---

⁵⁴ Boot, W. *Keizers en Shogun: Een Geschiedenis Van Japan Tot 1868*. Amsterdam: Amsterdam University Press. 2001, p. 22.

⁵⁵ Kerr, G. *Okinawa. The History of an Island People*. Rutland, Vermont & Tokyo: Charles E. Tuttle Company. 1960, pp. 31-33.

⁵⁶ *Ibid*, pp. 41-42.

klaarblijkelijk op de Japanse traditie gebaseerd. De traditionele visie op heersers en autoriteit was echter overgenomen van China. De Ryūkyū-bevolking geloofde in het hemelse mandaat, het goddelijke recht om te heersen zolang de heerser rechtvaardig regeert. Een slechte heerser mag ten val gebracht worden, een interpretatie die meteen een verklaring bood voor het einde van de *Tenson*-dynastie.⁵⁷

Na de *Tenson*-dynastie volgt de legendarische heerser genaamd Shunten, volgens de traditie de stichter van het Okinawa-koninkrijk. Shunten was, volgens de legende, de zoon van een Japanse vluchteling van de Minamoto-clan. Halverwege de 12de eeuw werd Minamoto no Tametomo (1139 – 1170) uit Japan verbannen na een veldslag tussen de Minamoto-clan en de rivaliserende Taira-heersers. Volgens sommige bronnen kwam hij na wat omzwervingen terecht op Okinawa, waar hij trouwde met de dochter van een lokaal stamhoofd en al snel weer vertrok, terug naar Japan. Uit dit huwelijk werd Shunten geboren. Hoeveel er waar is van deze legende kunnen we niet met zekerheid achterhalen maar aangezien de Minamoto-clan in de 17de eeuw – wanneer deze legende waarschijnlijk geconstrueerd werd – aan de macht was in Japan, vormde het verhaal van Minamoto no Tametomo de ideale link met Okinawa. Het legitimeerde het gezag van Shunten en zijn opvolgers.

De 13de eeuw was een periode van rampspoed. Tyfoons, epidemieën en droogte teisterden het land. De bewoners van de Ryūkyūs waren hier absoluut niet op voorbereid en meer dan de helft van de bevolking bezweek. De toenmalige koning stelde een regent aan, waarschijnlijk onder druk van het volk aangezien het hemelse mandaat stelt dat hij verantwoordelijk was voor de rampen. Deze regent besteedde uiteindelijk zelf de troon en hervormde het politieke systeem. Een georganiseerde centrale regering maakte het mogelijk reserves op te slaan en taksen af te dwingen. Het koninkrijk van Okinawa breidde zich onder zijn leiding uit naar de omringende eilanden.⁵⁸

In de 14de eeuw viel dit rijk uit elkaar in drie delen. De hoofdstad Urasoe en de omringende gebieden vormden het rijk *Chuzan* of ‘centrale berg’ (中山), geregeerd door de opvolger van de vorige officiële dynastie. In het noorden verklaarde een heer zichzelf onafhankelijk, en noemde zijn rijk *Hokuzan* of ‘noordelijke berg’ (北山). In het zuiden gebeurde hetzelfde, onder de naam *Nanzan* of ‘zuidelijke berg’ (南山). Hoewel zowel de noordelijke gebieden als de zuidelijke gebieden heel arm waren en weinig grondstoffen tot hun beschikking hadden, ontstonden er zo drie onafhankelijke koninkrijken, *Hokuzan*, *Chuzan* en *Nanzan*.⁵⁹ Het koninkrijk Chuzan ging na een

---

⁵⁷ Kerr, G. *Okinawa. The History of an Island People*. Rutland, Vermont & Tokyo: Charles E. Tuttle Company. 1960, pp. 44-45.

⁵⁸ *Ibid*, pp. 45-51.

⁵⁹ *Ibid*, pp. 60-63.

bezoek van een Chinese expeditie een tribuutrelatie aan met het Ming-hof. Deze relatie zou duren van 1402 tot 1873 en resulteerde in een grote Chinese invloed op de maatschappij in Chuzan.⁶⁰

Met de bloeiperiode van de nieuwe Ming-dynastie groeide de maritieme handel in de omgeving van Ryūkyū. Zowel Korea als Japan legde zich meer en meer toe op de maritieme handel, en de strategische locatie van de zuidelijke eilanden zorgde ervoor dat de drie Ryūkyū-koninkrijken een belangrijke positie innamen in het economisch systeem. In 1429 werd Okinawa verenigd onder het gezag van de Chuzan-heerser en de naam Chuzan verwees vanaf dan naar het volledige eiland.⁶¹ Deze heerser onderhield tribuutrelaties met zowel China als Japan.⁶² De 15de en 16de eeuw was een bloeiperiode voor het Ryūkyū-koninkrijk. Ook hier werd het Chinese *hua-yi* model overgenomen, deze keer met de Ryūkyūs in het centrum. De intellectuele klasse was er zich echter wel sterk van bewust dat hun koninkrijk zich op een zeer kwetsbare locatie bevond.

Met de komst van de Tokugawa-regering herdefinieerde de Japanse staat de relatie met de Ryūkyūs. Het domein van de Satsuma-clan, die al eeuwenlang de titel van 'Lord of the Twelve Southern Islands' droeg maar nooit aanspraak had gemaakt op 'hun' domein, eiste het recht op taksen te innen.⁶³ In 1611 erkende de heerser van het Ryūkyū-koninkrijk zijn loyaliteit aan Satsuma en ging akkoord met een zware jaarlijkse taks.⁶⁴ Ook werden er regelmatig tribuutmissies gestuurd naar Edo. Elke missie werd zeer extravagant ingekleed om de exotische aard van de Ryūkyū-bevolking in de verf te zetten.

De legende van Shunten en zijn vader Minamoto no Tametomo werd nu door de Japanners gebruikt om de afgedwongen loyaliteit van de Ryūkyūs aan de Japanse staat te rechtvaardigen. In reisverslagen werd, net als bij de *Ainu*, de nadruk gelegd op de verschillen in kledij, haarstijl, juwelen, al werden ook een aantal markante gelijkenissen opgemerkt. Huizen waren gelijkaardig gebouwd en het Japanse fonetische lettergrepenalfabet werd gebruikt door de hogere klassen van de maatschappij. Toch werd er vooral een beeld van een 'foreign country' geschetst.⁶⁵

De Ryūkyū-eilanden vormden tot het begin van de Meiji-periode een onafhankelijke staat, die diplomatieke relaties onderhield met zowel Japan als China, en een sterke invloed ondervond van

---

⁶⁰ Taeuber, I. *The Population of the Ryukyu Islands*. In: "Population Index", Vol. 21, Nr. 4. 1955, p.234.

⁶¹ Kerr, G. *Okinawa. The History of an Island People*. Rutland, Vermont & Tokyo: Charles E. Tuttle Company. 1960, p. 65 & p. 86.

⁶² Takeuchi, L. *The Structure and History of Japanese. From Yamatokotoba to Nihongo*. New York: Pearson Education Limited. 1999, p. 37.

⁶³ Morris-Suzuki, T. *Re-inventing Japan. Time, Space, Nation*. New York: M.E. Sharpe, Inc. 1998, pp. 16-18.

⁶⁴ Taeuber, I. *The Population of the Ryukyu Islands*. In: "Population Index", Vol. 21, Nr. 4. 1955, p. 234.

⁶⁵ Morris-Suzuki, T. *Re-inventing Japan. Time, Space, Nation*. New York: M.E. Sharpe, Inc. 1998, pp. 19-20.

beide 'grote' buren. De strategische locatie van het Ryūkyū-koninkrijk was echter te interessant voor de Meiji-regering en na 1868 werd het gebied geannexeerd. De identiteit van de Ryūkyūs werd doorheen de geschiedenis van Japan in functie van politieke en economische omstandigheden geherdefinieerd.

1.3. Etniciteit als nationale identiteit

1.3.1. Constructie van een nationale identiteit: 1868-1945

1.3.1.1. 1868-1910: De opkomst van de kokutai-ideologie

Met het begin van de Meiji-periode in 1868 werd het einde van het feodale tijdperk en het daarbij horende klassensysteem van de Tokugawa-periode ingeluid. De Meiji-regering stelde zich als doel een moderne geünificeerde Japanse staat te creëren, naar het model van de westerse naties. Met de opkomst van het Europese nationalisme in de 18de eeuw had zich in Europa een discours ontwikkeld over nationale identiteit.⁶⁶ Deze notie van nationale identiteit werd samen met de westerse moderne technologie en wetenschap toegepast en aangepast aan de Japanse situatie.

De doelstelling een 'moderne' staat te worden, was vooral ontstaan uit het besef dat de westerse mogendheden op technologisch en zeker op militair vlak sterker waren dan Japan. Dat feit was meer dan afdoende gedemonstreerd met de komst van commodore Perry in 1853⁶⁷. Hierdoor was het vertrouwen in de Tokugawa-regering en haar vermogen haar inwoners te beschermen sterk verminderd. Daarnaast was een westerse expansie volop in ontwikkeling en de angst gekoloniseerd te worden was een grote drijfveer om te moderniseren.⁶⁸ Het te imiteren model van beschaving was niet langer China maar de 'moderne' westerse mogendheden.

Het nieuwe regime dat in 1868 aan de macht kwam, beweerde met de 'Meiji Restoratie' de macht van de keizer te willen herstellen. Sterke keizers die niet via regenten heersten waren echter zeldzaam in de Japanse geschiedenis.⁶⁹ Intellectuelen in dienst van de staat construeerden met een ideologie gecentreerd rond de keizer een nieuwe nationale identiteit om het gezag van de Meiji-

---

⁶⁶ Morris-Suzuki, T. *Re-inventing Japan. Time, Space, Nation*. New York: M.E. Sharpe, Inc. 1998, p. 62.

⁶⁷ In 1853 arriveerde de De VSanse Commodore Matthew Perry met de boodschap dat als Japan weigerde een handelsrelatie aan te gaan, de VS hen de oorlog zou verklaren. In 1854 kwam Perry terug met een vloot van negen schepen. De Japanse regering ging akkoord met de voorwaarden van het verdrag van Kanagawa en stelden een aantal havens open voor handel met De VS. Gordon, A. *A Modern History of Japan. From Tokugawa Times to the Present*. New York & Oxford: Oxford University Press. 2003, pp. 49-50.

⁶⁸ Oguma, E. Askew, D. (vert.) *A Genealogy of 'Japanese' Self-images*. Melbourne: Trans Pacific Press. 2002, p. 17.

⁶⁹ Gordon, A. *A Modern History of Japan. From Tokugawa Times to the Present*. New York & Oxford: Oxford University Press. 2003, p. 61.

regering te legitimeren, het land te verenigen tot een geünificeerde, gecentraliseerde staat en de positie van Japan in de internationale situatie te versterken.⁷⁰

Deze constructie van nationale identiteit was echter onderhevig aan contradictorische invloeden. Op internationaal vlak was er de invloed van de technologisch superieure westerse mogendheden, en op binnenlands vlak de invloed van de misnoegde bevolking die geen vertrouwen meer had in de macht van de Japanse staat. Topprioriteit was de revisie van de ongelijke verdragen die in de jaren 1850 en 1860 waren afgedwongen van de toenmalige Tokugawa-regering (zie supra, voetnoot 67). Om dat te bereiken moest Japan een moderne staat worden, om als gelijke van de westerse mogendheden erkend te kunnen worden. Tegelijk was het nodig de staat te unificeren, en samen te brengen onder één ideologie, onder de controle van de staat. De autocratische maatregelen die daarvoor nodig waren, waren moeilijk te verzoenen met de liberale ideologieën die gepaard gingen met westerse moderniteit.⁷¹

De christenvervolging en het algemene gebrek aan religieuze vrijheid werd door de westerse mogendheden aangegrepen om het achtergesteld zijn van Japan te bewijzen.⁷² Daarnaast had de bevolking het vertrouwen in het neo-confucianisme als officiële ideologie⁷³ verloren, aangezien dat sterk geassocieerd werd met de bezweken Tokugawa-regering. In de Tokugawa-periode was echter ook een nationalistisch discours ontstaan dat zich resoluut tegen de buitenlandse, en vooral de Chinese invloed had gekeerd. Deze *kokugaku*-stroming (zie 1.2.1) wilde de klassieke Japanse literatuur opnieuw onder de aandacht brengen en het respect voor de keizer herstellen. Veel van hun ideeën over bijvoorbeeld *shintō* (神道) werden opgenomen in het beleid van de Meiji-regering.⁷⁴

In de periode van 1868 tot 1871 begon de Meiji-regering *shintō* te promoten als staatsreligie omwille van de link met de keizer. Een grootschalige campagne was vereist om een dergelijk staats*shintō* te implementeren. De verantwoordelijkheid bevolkingsregisters bij te houden werd overgedragen van de boeddhistische tempel naar het shintoïstische schrijn en het rituele vieren van shintoïstische feestdagen werd over het hele land verplicht, zoals de viering van de stichting van de Japanse staat door keizer Jimmu. Het verspreiden van deze staatsideologie stootte echter op een

---

⁷⁰ Fukase-Indergaard, F. & Indergaard, M. *Religious Nationalism and the Making of the Modern Japanese State*. In: "Theory and Society", Vol. 37, Nr. 4. 2008, p. 354.

⁷¹ Ibid, p. 361.

⁷² Ibid, p. 355.

⁷³ Gordon, A. *A Modern History of Japan. From Tokugawa Times to the Present*. New York & Oxford: Oxford University Press. 2003, p. 6.

⁷⁴ Fukase-Indergaard, F. & Indergaard, M. *Religious Nationalism and the Making of the Modern Japanese State*. In: "Theory and Society", Vol. 37, Nr. 4. 2008, pp. 352-356.

aantal problemen. Sommige families weigerden de controle van hun schrijn over te dragen aan de regering, binnen het *shintō* was er onenigheid over de mate waarin *shintō* invloed diende te hebben op het politieke systeem en het bleek moeilijker dan verwacht de boeddhistische tradities van het volk uit te roeien. De staat had niet voldoende gezag over haar onderdanen. Daarnaast ging het idee van een exclusieve staatsreligie ook in tegen de westerse eis van religieuze vrijheid.⁷⁵ *Shintō* werd vanaf de jaren 1870 geïntegreerd in een nationale ideologie rond de keizer en na de Iwakura missie naar de VS en Europa in 1871⁷⁶ begon de Meiji-regering een tolerantere positie in te nemen t.o.v. religieuze gemeenschappen, wat resulteerde in een distantiëring van de shintoïstische priesters.

Vanaf 1871 voerde de Meiji-regering naast een ideologie van keizerverering een cultureel beleid van verlichting, of *bunmei kaika* (文明開化). Het woord *bunmei* werd gebruikt als vertaling voor ‘verlichting’ of ‘beschaving’, maar de term verwees meestal naar materiële prestaties van technologie en wetenschap.⁷⁷ Het beleid hield in dat de volledige bevolking onderricht moest worden in de ideologie van *wakon yōsai* (和魂洋才), ‘Japanse Ziel/Geest, Westerse Technologie’. Dit concept werd gezien als de manier om de Japanse identiteit te beschermen tegen westerse invloed, maar het roept meteen twee dringende vragen op. Wat is precies de ‘Japanese Ziel/Geest’? Dit is één van de belangrijkste vragen in het moderne Japan en het antwoord werd herhaaldelijk opnieuw gedefinieerd. Ten tweede: is het mogelijk enkel westerse technologie te importeren? Hoe zou men beslissen welke elementen wel en welke elementen niet te importeren, en waren deze elementen wel van elkaar te scheiden?⁷⁸

Het onderwijs in westerse wetenschap gebeurde vaak met de hulp van buitenlandse adviseurs. Elk jaar waren ongeveer 3000 buitenlanders in dienst van de regering.⁷⁹ De definitie van de Japanse identiteit onderging hierdoor een sterke invloed van westers gedachtegoed. Deze westerse invloed, gecombineerd met het ‘liberale’ beleid van de Meiji-regering, had als belangrijkste en onverwachte gevolg het ontstaan van de People’s Rights Movement⁸⁰, een alliantie tussen intellectuelen,

---

⁷⁵ Fukase-Indergaard, F. & Indergaard, M. *Religious Nationalism and the Making of the Modern Japanese State*. In: “Theory and Society”, Vol. 37, Nr. 4. 2008, pp. 356-358.

⁷⁶ Voor meer informatie zie: Pantzer, P., Eichhorn, M. & Kume, K. *Die Iwakura-Mission: das Logbuch des Kume Kunitake über den Besuch der japanischen Sondergesandtschaft in Deutschland, Österreich und der Schweiz im Jahre 1873*. München: Iudicium, 2002.

⁷⁷ Morris-Suzuki, T. *The Invention and Reinvention of “Japanese Culture”*. In: “The Journal of Asian Studies”, Vol. 54, Nr. 3. 1995, p. 762.

⁷⁸ Fukase-Indergaard, F. & Indergaard, M. *Religious Nationalism and the Making of the Modern Japanese State*. In: “Theory and Society”, Vol. 37, Nr. 4. 2008, pp. 358-359.

⁷⁹ Low, M. *The Japanese Nation in Evolution: W.E. Griffis, Hybridity and the whiteness of the Japanese race*. In: “History and Anthropology”, Vol. 11, Nr. 2-3. 1999, p. 206.

⁸⁰ Fukase-Indergaard, F. & Indergaard, M. *Religious Nationalism and the Making of the Modern Japanese State*. In: “Theory and Society”, Vol. 37, Nr. 4. 2008, p. 361.

beïnvloed door de westerse noties van mensenrechten, en de gewone man, die zich bedreigd voelde door de radicale modernisering en waarschijnlijk nog niet overtuigd was van de autoriteit van de nieuwe regering.⁸¹ In 1874 lobbyde deze organisatie voor de oprichting van een ‘council chamber chosen by the people’, aangemoedigd door de Meiji-campagne van verlichting.⁸²

Als antwoord op deze oppositie werd het beleid van de Meiji-regering in de jaren 1880 steeds autocratischer. Eerder doorgevoerde censuurmaatregelen werden nu strikter geïmplementeerd en de vrijheid van vergadering werd beperkt. Ook binnen de regering werden te liberale denkers aan de deur gezet. De nood aan unificatie vergrootte de invloed van autocratische ideeën op de regering. Het westerse systeem van onderwijs werd genationaliseerd en een mix van confucianistische elementen, loyaliteit en patriottisme werd gepromoot als nationaal ideaal. Een decreet in 1886 organiseerde de scholen in een nationale hiërarchie en verklaarde dat het doel van het onderwijs erin bestond loyale onderdanen (忠臣 *chūshin*) te creëren. Via dit onderwijssysteem en verplichte legerdienst werd het ideaal van de loyale, patriottische burger verspreid.

Het autocratische regime ging nog steeds schuil achter een liberale façade, hoofdzakelijk ter wille van de westerse mogendheden. Deze camouflage miste echter zijn uitwerking in het westen want de ongelijke verdragen bleven ongewijzigd. Door de reacties op het uitblijven van deze wijziging en door een groeiende vraag naar een parlement dankzij de invloed van de People’s Rights Movement, was de regering in de jaren 1870 een compromis aangegaan met de oppositie, met de belofte dat de keizer over tien jaar een grondwet zou opstellen en een parlement zou samenstellen. Deze mededeling leidde tot een groeiende waardering voor de keizer.⁸³

In deze vroege periode van nationalisme werd het door de intellectuele elite meestal als noodzakelijk gezien om de theorie van een homogeen Japan, dat sinds het begin van haar geschiedenis onder het leiderschap van de keizer verenigd was, aan te hangen.⁸⁴ Japan was in deze periode een politiek en militair zwakke staat, met een inferioriteitscomplex tegenover het westen. Loyaliteit werd gezien als dé eigenschap waarin de Japanner superieur was aan het westen, omwille van haar lange geschiedenis van loyaliteit aan de keizer. In een artikel uit 1880 argumenteert de nationalist Kurokawa Mayori als volgt:

---

⁸¹ Oguma, E. Askew, D. (vert.) *A Genealogy of ‘Japanese’ Self-images*. Melbourne: Trans Pacific Press. 2002, pp. 17-31.

⁸² Fukase-Indergaard, F. & Indergaard, M. *Religious Nationalism and the Making of the Modern Japanese State*. In: “Theory and Society”, Vol. 37, Nr. 4. 2008, pp. 361-362.

⁸³ Ibid, pp. 363-364.

⁸⁴ Oguma, E. Askew, D. (vert.) *A Genealogy of ‘Japanese’ Self-images*. Melbourne: Trans Pacific Press. 2002, p. 12.

“Compared to various foreign countries, it must be said that Japan is not their equal in literature, nor in military strength, nor in architecture, nor in transport, nor in traditional crafts, nor in commerce. In fact, the only area where they are not equal to us is the ethic of [i.e. loyalty between] sovereign and subject, and here we can receive their respect as their superior.”⁸⁵

Binnen de antropologie vond deze theorie van een homogeen Japan echter geen wetenschappelijk verantwoorde steun. De meeste Japanse antropologen gingen uit van de theorie van de ‘gemengde natie’, d.w.z. de idee dat het Japanse volk is samengesteld uit mensen van verschillende herkomst, vaak uitgewerkt tot een theorie over veroverende volkeren en meerdere periodes van migratie. Dat betekent niet dat deze antropologen minder nationalistisch waren. Ze beweerden immers dat de uniciteit van Japan niet in etniciteit lag, maar in de kracht van assimilatie van het Japanse volk. In principe waren de antropologen minder pessimistisch dan de vertegenwoordigers van de theorie van de ‘homogene natie’. Deze waren immers bang dat het Japanse volk opgeslorpt zou worden door westerse mogendheden, door kolonisatie of door onderlinge vermenging.⁸⁶

In 1889 werd een grondwet uitgevaardigd in een grootse ceremonie. Het document was opgesteld door een team van juridische adviseurs onder leiding van de Meiji-leiders, bekend als de Meiji-oligarchen (元老 *genrō*). Grondwettelijk gezien hadden deze oligarchen geen politieke macht, maar in de praktijk hadden zij achter de schermen alle touwtjes in handen. De grondwet werd voorgesteld als een geschenk van de keizer aan de eerste minister en stelde duidelijk dat de politieke macht in handen was van de keizer. De macht van de bureaucratie werd echter bevestigd door de vereiste dat keizerlijke bevelen ondertekend moesten worden door de regering. De grondwet plaatste de militaire leiders onder de directe controle van de keizer.⁸⁷

In 1890 werd het Keizerlijk Decreet over Onderwijs (教育ニ関スル勅語 ‘Kyōiku ni kansuru chokugo’) ingevoerd door de keizer. Dit decreet betekende het begin van de bloeiperiode van de *kokutai* (国体) of ‘nationaal beleid’, de ideologie van het Japanse rijk als een familie met de keizer als familiehoofd. Het woord *kokutai* bestond al in de Edo-periode, maar werd oorspronkelijk begrepen als ‘monarchie onder de keizer’. In het klassensysteem van de Tokugawa-periode zou de

---

⁸⁵ Kurokawa M. *Kun-Shin setsu* (‘On the Relationship Between the Sovereign and His Subjects’). 1880. In: Kurokawa, M. (ed.). *Kurokawa Mayori zenshū* (‘The Complete Works of Kurokawa Mayori’). Gepubliceerd in privaat beheer. 1911, 19. Geciteerd in: Oguma, E. Askew, D. (vert.) *A Genealogy of ‘Japanese’ Self-images*. Melbourne: Trans Pacific Press. 2002, p. 12.

⁸⁶ Oguma, E. Askew, D. (vert.) *A Genealogy of ‘Japanese’ Self-images*. Melbourne: Trans Pacific Press. 2002, pp. 12-15.

⁸⁷ Gordon, A. *A Modern History of Japan. From Tokugawa Times to the Present*. New York & Oxford: Oxford University Press. 2003, pp. 92-93.

idee van een *samurai* en een landbouwer als lid van één familie absurd zijn bevonden. Met de komst van de Meiji-periode was de sociale mobiliteit echter veel groter. Om de opkomst van westerse noties van mensenrechten en de groeiende onrust omwille van de radicale modernisering tegen te gaan, propageerde de Meiji-regering met het concept van een familiestaat loyaliteit aan de keizer en dus aan de staat.⁸⁸ Deze ideologie werd vooral via het onderwijs verspreid.

De relatie tussen de keizer en zijn onderdanen werd voorgesteld als een familiale band, in tegenstelling tot een band gebaseerd op angst, macht, economische belangen etc. Deze andere, artificiële banden kunnen gemakkelijk breken, maar de band van verwantschap is duurzamer en genereert van nature solidariteit. Daarom gingen voorstanders van de *kokutai*-theorie ook in tegen het voorstel om het Franse model van civiel recht te importeren, een systeem gebaseerd op moderne noties van gelijkheid en broederschap. Dit systeem zou de natuurlijke relatie tussen keizer/patriarch en zijn onderdanen/kinderen verstoren.⁸⁹

De toenemende druk om religieuze vrijheid op te nemen in de grondwet had ertoe geleid *shintō* als iets supra-religieus voor te stellen. In 1882 werd dit idee als volgt geformuleerd:

“Worship and indigenous Shintō shrines are the symbolic expression of acknowledging civic obligations and human virtues, and shall not be understood as a matter of religious belief.”⁹⁰

Ter vervanging van een staatsreligie werd de verplichte cultus rond de keizer opgebouwd. In 1888 verklaarde prins Itō Hirofumi tijdens een vergadering van de *sūmitsuin* (枢密院 ‘Privy Council’) – een commissie die het staatshoofd adviseert – het volgende:

“In Japan religion is too weak to be an axis of the state; [...] Shinto is not strong enough to win the hearts of the people as other religions, even though it emphasizes the importance of ancestor worship and celebrates forefathers. Thus, the only thing remaining to be the focus of the Japanese nation is the Imperial household. In the draft [of the constitution], therefore, I utilize the sovereignty of the emperor and try not to restrict it.”⁹¹

Ondanks deze propaganda bleef de populaire onrust groot. De radicale moderniseringsmaatregelen had het leven van de gewone bevolking op zijn kop gezet en de afschaffing van het klassensysteem resulteerde in verschillende groeperingen van *ex-samurai* die de macht wilden

---

⁸⁸ Ibid, pp. 31-33.

⁸⁹ Oguma, E. Askew, D. (vert.) *A Genealogy of ‘Japanese’ Self-images*. Melbourne: Trans Pacific Press. 2002, pp. 35-37.

⁹⁰ Hardacre, H. *Shintō and the State, 1868-1988*. Princeton: Princeton University Press. 1991, p. 116. Geciteerd in: Fukase-Indergaard, F. & Indergaard, M. *Religious Nationalism and the Making of the Modern Japanese State*. In: “Theory and Society”, Vol. 37, Nr. 4. 2008, p. 365.

⁹¹ Hashikawa, B. *Kokutai Ron*. In: “Hashikawa Bunzō Chosakushū”, Vol. 2. Chikuma Shobō, Tokyo. 1985, p. 105. Geciteerd in: Kawamura, N. *Sociology and Society of Japan*. Londen & New York: Kegan Paul International. 1994, p. 154.

grijpen. Liberale partijen gesticht door *ex-samurai*, met de steun van de onrustige bevolking, streden in de jaren 1890-1894 in het pas opgerichte parlement om de macht in handen te krijgen. De leiders van de partijen sloten zich uiteindelijk echter aan bij de nieuw opgerichte partij van de regering, zonder hun doel van een democratisch parlementair systeem af te dwingen. De oligarchische regering ontdekte in deze politieke strijd echter een handige manier om hun macht te versterken: expansionisme. Dit mede dankzij de liberale partijen, die in hun enthousiasme voor liberale idealen hadden gehoopt in Korea steun te vinden voor een liberale staatsordening. Om deze steun te verkrijgen moest het conservatieve Koreaanse regime echter omvergeworpen worden. Deze doelstelling werd overgenomen door de nationalistes, wat leidde tot de Chinees-Japanse Oorlog van 1894-1895.⁹²

De overwinning van Japan in de Chinees-Japanse Oorlog, ontstaan uit een conflict rond de competitie om invloed in Korea, betekende aanvankelijk een boost voor het vertrouwen in de militaire kracht van de staat en de populariteit van de regering. In 1895 werd Japan echter gedwongen een deel van het veroverde territorium terug te geven in de Drie-Landen-Interventie⁹³. Het initiatief voor deze interventie kwam van Rusland, aangezien het door Japan veroverde Port Arthur economisch heel interessant was. Deze diplomatieke nederlaag liet een bittere nasmaak achter en de spanning tussen Rusland en Japan nam toe.

Japan had in 1895 ook Taiwan in zijn bezit gekregen. Dit nieuwe territorium vormde een bedreiging voor de theorie van een homogeen Japan. Daarnaast kwam ook uit christelijke hoek kritiek op deze theorie. Watase Tsunekichi opperde in een artikel uit 1897 dat de nationale theorie van *kunmin dōso* (君民同祖 ‘de keizer en zijn onderdanen delen een gemeenschappelijke voorouder’) niet paste in de ondernemende geest van een open land. Hij vermeldde ook het nieuw verworven Taiwan om te argumenteren tegen het exclusivisme van het nationale beleid. Als alternatief verdedigde hij het christendom, met de stelling dat Japan een universele religie nodig had om etniciteit te overstijgen en het Japanse rijk met haar nieuwe grondgebied samen te houden.⁹⁴

Het nationale beleid van een homogeen Japan werd van alle kanten belaagd. Een mogelijk tegenargument tegen deze kritiek was de idee dat vreemde gebieden puur op basis van macht

---

⁹² Conroy, H. *Japanese Nationalism and Expansionism*. In: “The American Historical Review”, Vol. 60, Nr. 4. 1955, pp. 824-826.

⁹³ In een reactie op de stijgende Japanse invloed in Mantsjoerije werkte Rusland samen met Frankrijk en Duitsland om Japan te dwingen het schiereiland van Liaodong (Port Arthur) terug te geven. Japan had geen andere keuze dan de verklaring te ondertekenen. Gordon, A. *A Modern History of Japan. From Tokugawa Times to the Present*. New York & Oxford: Oxford University Press. 2003, pp. 118-119.

⁹⁴ Oguma, E. Askew, D. (vert.) *A Genealogy of ‘Japanese’ Self-images*. Melbourne: Trans Pacific Press. 2002, pp. 38-41.

geregeerd moesten worden, maar dat was sterk in tegenspraak met de kern van de *kokutai*-theorie. De relatie tussen keizer en onderdaan was immers natuurlijk en spontaan en berustte niet op macht. Een ander tegenargument was te beweren dat Japan een grote kracht van assimilatie had, en in het verleden al vaak met vreemde culturen was versmolten. Dit was dan weer in tegenspraak met het Meiji-concept *wakon yōsai*, dat net benadrukte dat bij het moderniseren de westerse cultuur niet geassimileerd mocht worden en dat de Japanse identiteit tegen buitenlandse invloed beschermd moest worden.⁹⁵ Daarnaast was er ook de invloed van de antropologie en haar theorie van een ‘gemengde natie’.

De groeiende spanning tussen Rusland en Japan resulteerde in de Russisch-Japanse Oorlog van 1904-1905. De slachtoffers van de Chinees-Japanse Oorlog en de Russisch-Japanse Oorlog werden vereeuwigd in shintoïstische schrijnen, wat het systeem van door de staat gesponsorde rituelen nieuw leven inblies. Helen Hardacre stelt dat deze cultus rond de oorlogsslachtoffers cruciaal was in de evolutie naar *shintō* als onderdeel van de populaire cultuur. Het maakte gebruik van een van de oudste tradities in Japan, die van voorouderverering. Samen met een versterkte controle over staatsscholen en een groeiende invloed op private scholen veroorzaakte deze cultus rond oorlogsslachtoffers een groeiende populariteit van *shintō*, en bij extensie van de keizer en dus de staat. Hardacre schrijft:⁹⁶

“... all found an association with Shintō either felicitous in their efforts at self-promotion and self aggrandizement (sic), or unavoidable as the power of the state extended further into all areas of life. Shintō was useful to them precisely because of its relation to the state.”⁹⁷

De theorie van een homogeen Japan ontstaan uit een gemeenschappelijke voorouder (*kunmin doōso*) werd in deze periode bekritiseerd door vele intellectuelen. De enige manier waarop de theorie behouden kon worden, leek het teruggrijpen naar de politiek van *sakoku* (鎖国 ‘het land sluiten’) , of het concept van de natuurlijke relatie tussen keizer en onderdaan ontmaskeren als de machtsrelatie die het eigenlijk was. Omstreeks 1909 leek het pleit nog onbeslist. Katō Hiroyuki, een vooraanstaande vertegenwoordiger van de *kokutai*-theorie, argumenteerde nog dat het aantal vreemdelingen binnen het Japanse Rijk klein en verwaarloosbaar was. Het jaar daarna werd Korea

---

⁹⁵ Ibid, pp.41-46.

⁹⁶ Fukase-Indergaard, F. & Indergaard, M. *Religious Nationalism and the Making of the Modern Japanese State*. In: “Theory and Society”, Vol. 37, Nr. 4. 2008, pp. 369-370.

⁹⁷ Hardacre, H. *Shintō and the State, 1868-1988*. Princeton University Press, Princeton. 1991, p. 7. Geciteerd in: Fukase-Indergaard, F. & Indergaard, M. *Religious Nationalism and the Making of the Modern Japanese State*. In: “Theory and Society”, Vol. 37, Nr. 4. 2008, p. 370.

echter geannexeerd, met als resultaat dat dertig procent van de totale bevolking van het Japanse Rijk Koreaans was.⁹⁸

1.3.1.2. 1910-1931: De overgang naar expansionisme

Het discours dat ontstond als kritiek op het traditionele concept van een homogeen Japan, was in feite een weerspiegeling van een debat dat zich had afgespeeld in de Tokugawa-periode tussen nativisten en neo-confucianisten. Neo-confucianisten zoals Arai Hakuseki overwogen in deze periode de mogelijkheid dat de voorvaders van het Japanse volk uit Korea afkomstig waren. Aanwijzingen in deze richting zijn terug te vinden in de *Kiki*-mythes – mythes afkomstig uit de *Kojiki* en *Nihonshoki*, maar ze staan open voor interpretatie en vormen geen bewijs. Nativisten zoals Motoori Norinaga (1730 –1801) , zagen de *Kiki*-teksten niet als historische bronnen, maar als heilige, mythologische werken en verwierpen de theorie van een gemeenschappelijke voorouder. Met de modernisering van Japan won de interpretatie van deze teksten als historische bron echter aan belang en de teksten werden aan historiografisch onderzoek onderworpen.⁹⁹

In het begin van de Meiji-periode (1868-1912) werd die idee van een gemeenschappelijke herkomst nog gezien als een bedreiging voor de Japanse staat, aangezien die inging tegen de theorie van een ‘homogene staat’, en bovendien een expansie naar Korea kon legitimeren. De Japanse staat zag zichzelf toen als een zwak land dat zichzelf moest zien te beschermen tegen buitenlandse mogendheden. Met de annexatie van Korea werd de theorie echter nuttig om de recente expansie te verantwoorden.¹⁰⁰ De idee dat Japanners en Koreanen dezelfde afkomst hebben en dus in essentie één ras vormen, riep echter een nieuw probleem op. Hoe kon men rechtvaardigen dat de Japanners klaarblijkelijk toch superieur waren?

Nitobe Inazō is de auteur van het populaire boek *Bushido, the Soul of Japan* en een bekende historische figuur. Zijn boek werd in 1900 gepubliceerd en werd ook in het buitenland een bestseller. Nitobe beschreef ‘the way of the warrior’ (武士道 *bushidō*) , in feite een ideologie met een klemtoon op waarden zoals loyaliteit, die werd gepresenteerd als de mentaliteit van de *samurai*. Later breidde hij dit feodale ideaal uit tot de rest van de bevolking. De meningen over hem zijn verdeeld: sommige onderzoekers zien hem als een progressieve, kosmopolitische denker, anderen

---

⁹⁸ Oguma, E. Askew, D. (vert.) *A Genealogy of ‘Japanese’ Self-images*. Melbourne: Trans Pacific Press. 2002, pp. 51-52.

⁹⁹ Ibid, pp. 65-66.

¹⁰⁰ Ibid, p. 69.

menen dat zijn liberale internationalisme (hij schreef zijn boek in het Engels) slechts een façade was voor een dieper nationalisme dat de agressie van het Japanse Rijk goedkeurt.¹⁰¹ In 1920 schreef hij namelijk het volgende over de kolonisatie van Korea:

“In all humility, but with a firm conviction that Japan is a steward on whom devolves the gigantic task of the uplifting of the Far East, I cannot think that young Korea is yet capable of governing itself. Let them study, I repeat, what we are doing.”¹⁰²

Dit standpunt werd door vele intellectuelen gedeeld. Japan werd gezien als de bringer van beschaving, die moderne technologie en liberale ideeën introduceerde in achtergestelde gebieden zoals Korea en Taiwan. Het probleem was echter deze expansiedrang in te passen in het concept van een familiestaat.

Omstreeks 1910 waren er weinig voorstanders van de *kokutai*-ideologie te horen in het publieke discours, aangezien ze geen antwoord konden bieden op het probleem van de duidelijke discrepantie tussen de gepredikte nationale ideologie van een homogeen Japan en de realiteit van de annexatie van Korea. Van 1911 tot eind jaren '20 voltrok zich noodgedwongen een reformatie van het nationale beleid.¹⁰³ Tegen 1920 werd de theorie van de 'gemengde natie' door bijna alle *kokutai*-vertegenwoordigers gebruikt.¹⁰⁴ Op basis hiervan werd assimilatie gepropageerd, m.a.w. Japan was multi-etnisch, maar dat werd als een tijdelijke situatie gezien.¹⁰⁵ Daarnaast betekenden de Eerste Wereldoorlog en haar nasleep een verandering in de internationale balans van machtsverhoudingen en dit had ook zijn weerslag op de economie en het nationalistische discours in Japan.¹⁰⁶

In de periode tijdens en na de Eerste Wereldoorlog steeg het aantal arbeidersopstanden en stakingen sterk. In 1919 werden 497 conflicten geregistreerd, waarbij in totaal 63000 opstandelingen betrokken waren. Ook pachters protesteerden tegen landeigenaars en vanaf de Rijstrellen van 1918 deden ze dat steeds meer met grootschalige acties. Deze rellen waren ontstaan uit de economische

---

¹⁰¹ Oshiro, G. *Nitobe Inazō and Japanese Nationalism*. In: Starrs, R. (ed.). “Japanese Cultural Nationalism. At Home and in the Asia Pacific.” Folkestone: Global Oriental Ltd. 2004, p. 61. & pp. 65-66.

¹⁰² Nitobe, I. *Japanese colonization*. In: “Asian Review”, Serie 4, Nr. 16. 1920, pp. 120-121. Geciteerd in: Oshiro, G. *Nitobe Inazō and Japanese Nationalism*. In: Starrs, R. (ed.). “Japanese Cultural Nationalism. At Home and in the Asia Pacific.” Folkestone: Global Oriental Ltd. 2004, p. 69.

¹⁰³ Oguma, E. Askew, D. (vert.) *A Genealogy of 'Japanese' Self-images*. Melbourne: Trans Pacific Press. 2002, p. 110.

¹⁰⁴ Ibid, p. 115.

¹⁰⁵ Howell, D. *Making “Useful Citizens” of Ainu Subjects*. In: “The Journal of Asian Studies”, Vol. 63, Nr. 1. 2004, p. 6.

¹⁰⁶ Han, J. *Envisioning a Liberal Empire. Japanese Cultural Nationalism in an Asia-Pacific Context*. In: Starrs, R. (ed.). “Japanese Cultural Nationalism. At Home and in the Asia Pacific.” Folkestone: Global Oriental Ltd. 2004, p. 235.

druk om meer te produceren, wat de werkomstandigheden deed verslechteren.¹⁰⁷ De economische crisis werd door zowel confucianistische conservatieven als rechtse revolutionairen beschouwd als het resultaat van te veel verwestersing. Het ideaal van dergelijke intellectuelen was een “nationale renovatie”, een terugkeer naar de traditionele oosterse moraliteit. Om dat te bereiken moest de regering omvergeworpen worden.¹⁰⁸

De regering reageerde op deze onrust met strengere wetten en striktere implementatie van bestaande wetten. In 1925 werd de Wet voor het Behouden van Publieke Vrede geïntroduceerd, een wet die de monarchie rond de keizer definieerde als nationale ideologie, en er werd verklaard dat elke activiteit die tegen dit systeem protesteerde strafbaar was als een aanval op het nationale beleid, m.a.w. de keizer. Het nationale beleid en de grondwet werden gelijkgesteld met de keizer en deze werd als onfeilbaar en heilig gezien.¹⁰⁹

Naast de arbeiders probeerden ook intellectuelen democratische rechten en vrijheid te verkrijgen nu het nationale discours wankelde. Het protest van arbeiders, pachters en intellectuelen kwam samen in een vraag naar algemeen stemrecht, maar betwistte nooit het gezag van de keizer. In 1925 werd algemeen stemrecht ingevoerd, tegelijk met de Wet voor het Behouden van de Publieke Vrede (治安維持法 *chian ijihō*). De maatregelen die de socialisten en arbeidersverenigingen beperkten, zorgden er echter voor dat deze maar weinig invloed konden uitoefenen op het politieke beleid. De eisen die zij vooropstelden waren weinig haalbaar aangezien ze gebaseerd waren op westerse theorieën, die niet volledig toepasbaar waren op de Japanse situatie.¹¹⁰

Het nationale beleid had ondertussen het concept van de ‘gemengde natie’ geïntegreerd in haar ideologie. Aanvankelijk werd de theorie van een gemeenschappelijke voorouder gebruikt om de annexatie van Korea te verantwoorden, maar aangezien het te veel verdere vragen oproep en enkel toepasbaar was op Korea (en niet op Taiwan) stapte men af van dit idee. De theorie van een heterogene afkomst van het Japanse volk was tegen 1920 echter aanvaard in het publieke discours.¹¹¹

---

¹⁰⁷ Oguma, E. Askew, D. (vert.) *A Genealogy of ‘Japanese’ Self-images*. Melbourne: Trans Pacific Press. 2002, pp. 351-352.

¹⁰⁸ Conroy, H. *Japanese Nationalism and Expansionism*. In: “The American Historical Review”, Vol. 60, Nr. 4. 1955, p. 828.

¹⁰⁹ Oguma, E. Askew, D. (vert.) *A Genealogy of ‘Japanese’ Self-images*. Melbourne: Trans Pacific Press. 2002, pp. 351-352.

¹¹⁰ Kawamura, N. *Sociology and Society of Japan*. Londen & New York: Kegan Paul International. 1994, p. 24 & pp. 62-64.

¹¹¹ Oguma, E. Askew, D. (vert.) *A Genealogy of ‘Japanese’ Self-images*. Melbourne: Trans Pacific Press. 2002, p. 89 & p. 115.

Een groot probleem in dit proces was het inpassen van de Koreanen in het concept van de familiestaat. Een oplossing werd gevonden in de ideeën van Ōshima Masanori, gepubliceerd in een serie van lezingen die verschenen in een nieuw opgericht magazine genaamd *Minzoku to Rekishi* (民族と歴史 ‘Natie en Geschiedenis’) . Het probleem van de verschillende nationaliteiten binnen het Japanse Rijk was één van de belangrijkste thema’s. Na de Koreaanse Onafhankelijkheidsbeweging van Eén Maart in 1919– een vreedevolle betoging – was het probleem steeds dringender geworden.¹¹²

Ōshima bekrachtigde eerst de basis van het nationale beleid, namelijk dat de band tussen keizer en onderdanen uit natuurlijke emoties van verwantschap is ontstaan. De introductie van de Koreanen als nieuwe onderdanen moest volgens hem worden gezien als het adopteren van kinderen, die moesten leren zich aan te passen aan de gebruiken van hun nieuwe familie. Deze theorie kreeg officiële steun en werd over het hele land gepubliceerd.

In 1928 werd dit systeem verder uitgewerkt in een boek van Watari Shōzaburō genaamd *Kokumin dōtoku honron* (国民道徳本論) of ‘Essay over Nationale Moralen’. Hij argumenteerde dat in de Japanse familie niet bloedverwantschap belangrijk is maar structuur, d.w.z. de rol die je vervult binnen de familie.¹¹³ Eender wie kan dus deel uitmaken van het Japanse Rijk, op voorwaarde dat hij zich gedraagt als een loyale onderdaan/braaf kind. Dit systeem lijkt op het eerste zicht ruimdenkend en modern, maar in de praktijk legitimeerde deze theorie ongelimiteerde expansie. Eender wie kan Japanner worden als hij maar een Japans identiteit opgelegd krijgt. Een voorbeeld is de introductie van keizerverering in Korea kort na de annexatie, en later de verplichte legerdienst.¹¹⁴

De manier waarop het onderwijsbeleid werd toegepast in Taiwan en Korea was min of meer gelijklopend: een initiële periode van flexibiliteit t.o.v. het onderrichten van Japans en de inheemse taal, gevolgd door een periode van segregatie tussen Japanse en Taiwanese/Koreaanse kinderen met een zekere terughoudendheid tegenover het oprichten van instituten voor hoger onderwijs voor niet-Japanners, gevolgd door een periode van integratie van Japanse en Taiwanese/Koreaanse scholen na 1920, waar het voor de niet-Japanse kinderen moeilijker was om toegelaten te worden. Naar schatting sprak 37% van de Koreanen Japans tegen 1944.¹¹⁵

---

¹¹² Ibid , 118.

¹¹³ ¹¹³ Oguma, E. Askew, D. (vert.) *A Genealogy of ‘Japanese’ Self-images*. Melbourne: Trans Pacific Press. 2002, pp. 119-121.

¹¹⁴ Ibid, p. 113.

¹¹⁵ Takeuchi, L. *The Structure and History of Japanese. From Yamatokotoba to Nihongo*. New York: Pearson Education Limited. 1999, pp. 39-40.

Het debat over etniciteit dat tijdens de jaren '20 was ontstaan onder invloed van internationale migratie en de Immigratiewet in de VS nam tegen het begin van de jaren '30 radicalere vormen aan. Japan stond in deze periode onder de invloed van zowel de Duitse ideeën over raciale zuiverheid als de toenemende Amerikaanse en Britse kritiek op het concept 'ras'. Omwille van de politieke spanning met de VS en Groot-Brittannië groeide de invloed van Duitse intellectuelen, waarbij de westerse theorieën over ras in grote mate werden aangepast aan de Japanse situatie.¹¹⁶

Er ontstond een eugenetische stroming binnen de intelligentsia die o.a. resulteerde in de oprichting van de 'Japan Associatie voor Raciale Hygiëne' (日本民族衛生協会 'Nippon Minzoku Eisei Kyōkai')¹¹⁷, maar de officiële ideologie bleef een assimilerend 'japanisering'-beleid gelegitimeerd door de theorie van de 'gemengde natie'.¹¹⁸ Het was echter wel zo dat verschillende departementen van de regering soms verschillende theorieën bekrachtigden. Het Ministerie voor Gezondheid en Welvaart bijvoorbeeld, werd sterk beïnvloed door de eugenetische concepten van raciale zuiverheid en segregatie, terwijl de Koreaanse koloniale regering actief interracial huwelijken bleef promoten.¹¹⁹

De idee dat de Japanse staat vreemdelingen zonder problemen kon assimileren, en dat in het verleden al vaak gedaan had, werd gebruikt om te beweren dat Japan geen discriminatie kende. Dit in tegenstelling tot de discriminatie op basis van etniciteit in de kolonies van de westerse mogendheden.¹²⁰ In 1924 werd er in de VS een vernieuwde Immigratiewet goedgekeurd, die de migratie vanuit Japan sterk beperkte. Tussen 1898 en 1901 waren bijna 50000 Japanners uitgeweken naar de VS, en hun aantal bleef stijgen. Hoewel de wet hoofdzakelijk uit economische angsten en populair racisme was ontstaan, werd het verantwoord door eugenetici zoals Harry Laughlin, die benadrukten dat 'etnische vermenging' niet wenselijk was. Dit veroorzaakte in Japan een debat rond deze veronderstelde etnische inferioriteit van de Japanner en men trachtte het tegendeel aan te

---

¹¹⁶ Morris-Suzuki, T. *Debating Racial Science in Wartime Japan*. In: "Osiris", 2de serie, Vol. 13. The University of Chicago Press. 1998, pp. 362-363.

¹¹⁷ Ibid, p. 362.

¹¹⁸ Oguma, E. Askew, D. (vert.) *A Genealogy of 'Japanese' Self-images*. Melbourne: Trans Pacific Press. 2002, p. 203.

¹¹⁹ Morris-Suzuki, T. *Debating Racial Science in Wartime Japan*. In: "Osiris", 2de serie, Vol. 13. The University of Chicago Press. 1998, p. 369.

¹²⁰ Oguma, E. Askew, D. (vert.) *A Genealogy of 'Japanese' Self-images*. Melbourne: Trans Pacific Press. 2002, p. 122.

tonen, o.a. door de theorie dat Japan in tegenstelling tot het westen niet aan racisme en discriminatie deed maar vreemde naties vreedzaam assimileerde.¹²¹

Een schokkend voorbeeld van discriminatie in Japan is echter de lynchpartij van ca. 6000 Koreanen die volgde op de aardbeving van 1923. Bovenop de schade die de aardbeving had aangericht, ontstonden die dag door de sterke wind ook vele branden die tot dagen na de aardbeving bleven woedden. Geruchten werden verspreid dat Koreanen de branden hadden aangestoken, gebouwen plunderden, vrouwen verkrachtten en drinkwater vergiftigden, wat resulteerde in een storm van geweld tegen Koreanen.¹²² Hoe deze geruchten ontstaan zijn, is niet zeker, maar er wordt gesuggereerd dat ze verspreid werden door de autoriteiten.¹²³ Het gepropageerde ideaal van assimilatie was dus geen realiteit.

De pogingen om de superioriteit van Japan te bewijzen naast deze idee van geen discriminatie, namen verschillende vormen aan. Biometrie – het gedetailleerd opmeten en vergelijken van schedels, gezichtskenmerken, bloedtypes etc. – was heel populair in antropologische studies. Deze methode werd ook gebruikt om de theorie van de ‘gemengde natie’ te staven. In de periode van het interbellum was er echter een zekere ambiguïteit waarneembaar in het officiële discours over de Japanse identiteit. Enerzijds was het nodig de uniciteit van Japan te beklemtonen, om haar status als enige grote Aziatische mogendheid te bevestigen. Anderzijds probeerde de regering de Japanse expansie te verantwoorden door haar gemeenschappelijke elementen met andere naties te benadrukken, hoofdzakelijk via de theorie van de ‘gemengde natie’.

In de argumentatie van de oppositie werd meestal de ‘westerse identiteit’ tegenover de ‘oosterse identiteit’ gesteld, met Japan als belangrijkste vertegenwoordiger van die oosterse identiteit. Takakusu Junjirō, een intellectueel die het boeddhisme bestudeerde, definieerde het verschil in termen van westerse logica of westers redeneren versus Aziatische intuïtie of onmiddellijke perceptie. Dit concept van scheiding tussen west en oost werd vaak gebruikt in de jaren '30-'40, aangevuld met de idee van Japan als vertegenwoordiger van de meest pure vorm van de Aziatische manier van denken.¹²⁴ Japan werd opnieuw voorgesteld als een homogene staat. De visie van deze groep van revolutionairen, bestaande uit conservatieve confucianisten en rechtse

---

¹²¹ Morris-Suzuki, T. *Debating Racial Science in Wartime Japan*. In: “Osiris”, 2de serie, Vol. 13. The University of Chicago Press. 1998, pp. 360-361.

¹²² Tanaka, S. *New Times in Modern Japan*. Princeton & Oxford: Princeton University Press . 2004, pp. 193-194.

¹²³ Ibid, p. 199.

¹²⁴ Morris-Suzuki, T. *Re-inventing Japan. Time, Space, Nation*. New York: M.E. Sharpe, Inc. 1998, pp. 170-171.

nationalisten, vormde in deze periode een ideale uitlaatklep voor de onrust die ontstaan was door de economische depressie (zie supra).

“The program for Japan was to be “national renovation,” (sic) purification of the national polity, a return to the traditional Eastern morality. This required the purging of Western-style oligarchs, bureaucrats, politicians, and capitalists who since Meiji-times had controlled the government, stood between emperor and subjects, and oppressed the latter.”¹²⁵

In de jaren '30 ontstond zo een zekere dichotomie tussen de rechtse revolutionairen en de regering, die zeer sterk beïnvloed werd door de *zaibatsu* (財閥), groepen van bedrijven die in handen waren van één familie. De revolutionairen kregen steun van ontevreden boeren, pachters en het leger. Om hun macht te behouden zochten de *zaibatsu* naar een compromis met de rechtse revolutionairen en ze vonden dit in het uitdragen van een nationalistische boodschap.¹²⁶ In 1930 deed de stichter van de Nogi-Vereniging – een groepering vernoemd naar generaal Nogi Maresuke¹²⁷ uit de Meiji-periode die zelfmoord pleegde na de dood van de keizer, en een samenwerking tussen het bedrijf Ishikawajima Harima Heavy Industries en de vakbond Jikyōkai – de volgende oproep:

“Only an immoral fool would demand a pay rise or better treatment in such a depression as this. If the father is poor, so must be the child. We must accept lower pay, work as hard as we can...”¹²⁸

De groeiende populariteit van de revolutionaire oppositie leidde ertoe dat de regering teruggreep naar het middel dat de vorige keer hun macht had versterkt: expansie. Ook deze keer was de idee van expansie naar Mantsjoerije er mede dankzij de oppositie gekomen, die misschien in anticipatie op een mislukking van de nationale renovatie in het thuisland, een basis wilden uitbouwen in Mantsjoerije.¹²⁹

---

¹²⁵ Conroy, H. *Japanese Nationalism and Expansionism*. In: “The American Historical Review”, Vol. 60, Nr. 4. 1955, p. 828.

¹²⁶ Kawamura, N. *Sociology and Society of Japan*. Londen & New York: Kegan Paul International. 1994, p. 28.

¹²⁷ Generaal Nogi Maresuke en zijn vrouw pleegden zelfmoord op de dag van de begrafenis van de Keizer. Nogi was een militaire held voor zijn rol in de Chinees-Japanse Oorlog, maar zijn optreden in de Russisch-Japanse Oorlog had geleid tot een groot aantal gesneuvelden door futiele aanvalspogingen. Zijn zelfmoord werd gezien als boetedoening voor deze mislukking en hij werd als een held geprezen omwille van zijn traditionele trouw aan de keizer. Gordon, A. *A Modern History of Japan. From Tokugawa Times to the Present*. New York & Oxford: Oxford University Press. 2003, p. 129.

¹²⁸ Kawamura, N. *Sociology and Society of Japan*. Londen & New York: Kegan Paul International. 1994, pp. 209-210.

¹²⁹ Conroy, H. *Japanese Nationalism and Expansionism*. In: “The American Historical Review”, Vol. 60, Nr. 4. 1955, p. 828.

1.3.1.3. 1931-1945: het Japanse imperium en de nederlaag

In 1931 zette militair personeel het Mantsjoerije-incident in scène door een kleine hoeveelheid dynamiet tot ontploffing te brengen in de buurt van een treinspoor dat bezit was geworden van de Japanse Zuid-Mantsjoerije Spoorwegmaatschappij na de Russisch-Japanse Oorlog. Deze ‘aanslag’ werd als voorwendsel gebruikt om Mantsjoerije binnen te vallen.¹³⁰ Japan installeerde een ‘onafhankelijke’ staat in Mantsjoerije, met de interne administratie in Chinese handen maar de eigenlijke controle in handen van de Japanse staat. Japan beweerde officieel dat het handelde in het belang van de vrede, maar in een rapport van de Verenigde Naties werd Japan opgedragen het gebied opnieuw over te dragen aan China. Japan kondigde aan verder op te willen rukken in China en in 1933 werd het rapport door de andere landen van de VN goedgekeurd, waarop Japan uit de Verenigde Naties stapte.¹³¹

In de jaren '30 leidden twee belangrijke ontwikkelingen tot een groei in populariteit en intensifiëring van het officiële nationalistische discours. Ten eerste bekeerden veel marxistische intellectuelen zich tot het nationalisme. De reden voor bekering varieert van persoon tot persoon maar velen geloofden dat het steunen van de natie de beste weg was om het proletariaat aan de macht te brengen. Dit onder de invloed van Stalin's uitspraken over ‘de nationale kwestie’ eind de jaren '20. Etnisch nationalisme en imperialisme werd geïdealiseerd als een progressieve vorm van interventie die het volk ten goede zou komen.¹³²

Ten tweede was in de jaren '30 in de literaire wereld een soort culturele renaissance ontstaan, in een poging de cultuur van het volk in literatuur te betrekken. Schrijvers riepen op om ‘terug te keren’ naar de etnische nationale identiteit. Ook het wetenschappelijke domein werd beïnvloed door de opkomst van het ideaal van deze volkse etnische identiteit. In de antropologie verving culturele identiteit het concept van ras als basis van de nationale eenheid.¹³³ In 1934 schreef Takata Yasuma het volgende:

“The state is an organization that always is founded on, and is a result of, communal society [*kyōdō shakai*]. Thus, it is defined by its communal social nature. This point will at once

---

¹³⁰ Duus, P. & Withall, J. *The Cambridge History of Japan: The Twentieth Century*. Cambridge: Cambridge University Press. 1989, p. 294.

¹³¹ Meer informatie over het Mantsjoerije-incident: Ferrel, R. *The Mukden Incident: September 18-19, 1931*. In: “Journal of Modern History”, Vol. 27, Nr. 1. 1955, pp.66-72.

¹³² Doak, K. *Building National Identity through Ethnicity: Ethnology in Wartime Japan and After*. In: “Journal of Japanese Studies”, Vol. 27, Nr. 1. 2001, pp. 6-7.

¹³³ *Ibid*, pp. 7-10.

become abundantly clear when we think about ethnic nation-states. A single ethnic nation is a communal society that possesses its own state as an organization for its defense; and sacrifice for the ethnic nation is demanded in the name of the state. In this case, the state is an extension of the ethnic nation, and this is why it can be seen as forming one body with the ethnic nation. The ability of the state to demand and receive [from its members] anything it wants when its very existence is at stake is indebted to the nature of society itself, that is to say, to this ethnic nation.”¹³⁴

Aanvankelijk werd binnen dit discours hoofdzakelijk onderzoek gedaan naar de kenmerken van de binnenlandse etnische identiteit, maar mede onder de invloed van militaire leiders evolueerde dit tot een theorie van expansie. Tegen het begin van de jaren '40 was de idee ontstaan van een 'Greater East Asia Co-Prosperity Sphere', een Oost-Aziatische natie (onder leiding van Japan) die vrij zou zijn van westerse invloed.¹³⁵

Nationalisten argumenteerden dat de culturele verschillen tussen Japan en andere Aziatische landen triviaal waren in vergelijking met de grotere gelijkenissen. Buiten een gemeenschappelijke agrarische basis van cultuur en een eerder passivistische mentaliteit in vergelijking met westerse culturen werden echter weinig gelijkenissen benoemd. Japan werd gezien als de leider in een etnische nationale hiërarchie, waar iedereen zijn plaats kent en zijn rol vervult.¹³⁶ Het concept van deze hiërarchie was ontstaan uit het geloof in de superioriteit van Japan en de idee van verantwoordelijkheid om die superioriteit te delen met andere Aziatische landen. Daarnaast was er ook een economische factor, namelijk een grote nood aan grondstoffen.¹³⁷ De 'Asia for the Asians' campagne propageerde een mooie ideologie van onafhankelijkheid, maar in de realiteit hield de 'bevrijding' van bijvoorbeeld Korea en Mantsjoerije in dat Japan de controle in handen had. Deze de facto kolonies van Japan ondergingen een beleid van 'japanisering'.

De politieke instabiliteit en onrust onder de bevolking in de jaren '30 leidde tot een groeiende invloed van militaire leiders, die een politiek van expansie steunden. De oorlog met China vanaf 1937 unificeerde de natie onder de nationalistische ideologie van de 'Greater East Asia Co-Prosperity Sphere'. Op binnenlands vlak werd de controle van de staat op onderwijs, economie en vrije meningsuiting sterker. Op buitenlands vlak mondde de oorlog met China uit in de aanval op Pearl Harbour in 1941. Dit was het begin van de Pacifische Oorlog, een belangrijk front in de Tweede

---

¹³⁴ Takata, Y. *Kokka to kaikyū* ('De staat en sociale klasse'). Tokyo: Iwanami Shoten. 1934, p. 23. Geciteerd in: Doak, K. *Building National Identity through Ethnicity: Ethnology in Wartime Japan and After*. In: "Journal of Japanese Studies", Vol. 27, Nr. 1. 2001, p. 13.

¹³⁵ Doak, K. *Building National Identity through Ethnicity: Ethnology in Wartime Japan and After*. In: "Journal of Japanese Studies", Vol. 27, Nr. 1. 2001, pp. 13-22.

¹³⁶ Ibid, pp. 28-30.

¹³⁷ De Bary, W. *Sources of East Asian Tradition: The Modern Period. Volume 2*. Columbia: Columbia University Press. 2008, p. 622.

Wereldoorlog. De oorlog werd in Japan gelegitimeerd als een gevecht tegen westerse moderniteit en een poging Azië te bevrijden van haar invloed.¹³⁸

Eind de jaren '30 was er al oppositie ontstaan tegen van de theorie van de 'gemengde natie' die het 'japaniserings'-beleid rechtvaardigde vanuit een groeiende ongerustheid over het toenemende aantal Japanners van gemengd bloed, vaak Koreaans-Japans, en over het toenemende aantal Koreanen in het Japanse leger. Een essentieel argument tegen de theorie van de 'gemengde natie' kwam van Tsuda Sōkichi, een intellectueel die beweerde dat de invloed van China op Japan oppervlakkig en verwaarloosbaar was. Hij meende dat de idee van een geünificeerd Oosten geen waarde hechtte aan de unieke kwaliteiten van de Japanse cultuur en liet uitschijnen dat deze ondergeschikt was aan de Chinese cultuur. Tsuda werd voor het gerecht gedaagd omwille van zijn bewering dat de Kiki-legendes, die als historische bronnen werden beschouwd, 'made-up stories' waren. Hij verdedigde zich als volgt:

"If it is true that the Tenson nation migrated [to the archipelago] from overseas and conquered the Izumo nation, and if this historical event did take place during the time of the gods, then that would mean that Japan is a conquest state. It would mean that the Imperial Household subjugated the people of this country by armed force, and that it was this subjugation that made the foundation of the state possible. This views the Imperial Household and the commoners as being of totally different origins, and joined only by armed force and power. I firmly believe that this way of thinking is damaging to the spirit of Japan's national policy."¹³⁹

De afkomst van de keizerlijke familie was altijd al een zwak punt geweest in de theorie van de 'gemengde natie', in die mate dat de kwestie van de herkomst van de Tenson-natie vaak gewoonweg vermeden werd. Tsuda argumenteerde voor een theorie van een 'homogene natie', maar dat was dan weer moeilijk te verzoenen met de multi-etnische realiteit van het Japanse Rijk. De kritiek op beide theorieën resulteerde in een periode van stilte omtrent het onderwerp van de herkomst van de natie. Tijdens de oorlog was het aantal publicaties die de herkomst van de natie behandelden zeer laag. Aanhangers van de theorie van de 'gemengde natie' vermeldden de plaats van herkomst van de Tenson-natie en de keizerlijke familie niet, en vertegenwoordigers van de theorie van de 'homogene natie' bespraken de puurheid van Japan in abstracte termen. Desondanks slaagde de theorie van de 'gemengde natie' er nog in een assimilerend beleid af te dwingen in de veroverde gebieden.¹⁴⁰

---

¹³⁸ Gordon, A. *A Modern History of Japan. From Tokugawa Times to the Present*. New York & Oxford: Oxford University Press. 2003, pp. 196-203 & 221-225.

¹³⁹ Geciteerd in: Oguma, E. Askew, D. (vert.) *A Genealogy of 'Japanese' Self-images*. Melbourne: Trans Pacific Press. 2002, pp. 293-294.

¹⁴⁰ Oguma, E. Askew, D. (vert.) *A Genealogy of 'Japanese' Self-images*. Melbourne: Trans Pacific Press. 2002, p. 295.

Vanaf 1944, toen duidelijk werd dat Japan op een nederlaag afstevende, verdwenen alle verwijzingen naar de theorie van de 'gemengde natie'. De ideologie van het Japanse Rijk was in feite al voor haar militaire nederlaag in elkaar gestuikt.¹⁴¹ De regering beseftte dit en vreesde dat het instituut van de keizer vernietigd zou worden bij een overgave. Aanvankelijk hoopte men dat de Sovjetunie zou bemiddelen in een vredesovereenkomst met de VS die garandeerde dat de keizer zou overleven. Pas na de nucleaire aanvallen op Nagasaki en Hiroshima en de oorlogsverklaring van de Sovjetunie, besloot Japan zich over te geven, op voorwaarde dat het instituut van de keizer bewaard zou blijven. De VS antwoordde dat het Japanse volk zou beslissen over het lot van de keizer. Op 14 augustus 1945 gaf de keizer zich over aan de VS.¹⁴²

De kiemen van de nieuwe theorie van de 'homogene natie', die in naoorlogs Japan populair zou worden, waren reeds gezaaid in de jaren '30. Het instituut van de keizer overleefde de oorlog niet heelhuids, maar de nationalistische ideologie van een uniek Japan, gebaseerd op familiale banden, zou in leven blijven.

1.3.2. Deconstructie en continuïteit: 1945 - nu

1.3.2.1. *1945-1952: Bezetting en democratisering*

Op 15 augustus 1945 aanvaardde de Japanse regering de Verklaring van Potsdam en tot de ondertekening van het Vredesverdrag van San Francisco op 28 april 1952, was de controle over Japan in handen van de Geallieerden.¹⁴³ In 1946 werd een Raad van Geallieerden voor Japan opgericht om de Opperbevelhebber van de Geallieerde Mogendheden (vanaf hier afgekort als OGM) te adviseren, tegelijk met een commissie die het officiële beleid voor Japan moest formuleren en de acties van de OGM moest evalueren. In de praktijk volgde de OGM hoofdzakelijk bevelen op van de Amerikaanse regering. De term 'Opperbevelhebber van de Geallieerde Mogendheden' en haar afkorting verwees

---

¹⁴¹ Ibid, 294-297.

¹⁴² Gordon, A. *A Modern History of Japan. From Tokugawa Times to the Present*. New York & Oxford: Oxford University Press. 2003, pp. 222-225.

¹⁴³ Nakano, T. *Buddhism, Peace and the State in Modern Japan*. In: "Studies in comparative culture", Vol. 6. 1989, pp. 52-76.

uiteindelijk voornamelijk naar de Amerikaanse Generaal MacArthur, aanvoerder van het bezettende leger, en zijn administratie.¹⁴⁴

Het doel van de bezetting was demilitarisering en het introduceren van een westers democratisch systeem. De pijlers van het nationalistische Japanse Rijk dienden ontmanteld te worden, te beginnen met het onderwijssysteem. In 1945 werd de Japanse autoriteiten opgedragen het onderricht van een nationalistische ideologie te verbieden en alle leerkrachten en handboeken die hiermee geassocieerd werden te verwijderen. Daarnaast werd het bevel gegeven lessen over moraal (修身 *shūshin*) en Japanse geschiedenis te schrappen uit het curriculum. Ook de praktijk van het reciteren van het Keizerlijk Decreet over Onderwijs werd in 1946 afgeschaft, en het decreet zelf werd afgeschaft in 1948 na de introductie van de nieuwe Basiswet voor Onderwijs in 1947.

Een tweede pijler die aangevallen werd, was staatsshintō. Staat en religie werden gescheiden op alle vlakken en de nationale feestdag, die de oprichting van de Japanse staat door keizer Jimmu herdacht, werd in 1948 afgeschaft. Om de scheiding tussen staat en *shintō* echter volledig te maken, moest de keizer zijn goddelijkheid ontkennen.¹⁴⁵ Tijdens deze ‘Verklaring van Menselijkheid’ (人間宣言 *ningen sengen*) verklaarde de keizer het volgende:

“[T]ies between Us and Our people have always stood upon mutual trust and affection. They do not depend upon mere legends and myths. They are not predicated on the false conception that the Emperor is divine, and that the Japanese people are superior to other races and fated to rule the world.”¹⁴⁶

De nieuwe grondwet van 1947 institutionaliseerde de Keizer als ‘symbol of the State and of the unity of the people’ en kende de bevolking een waaier van mensenrechten toe, zoals vrijheid van meningsuiting en religie, recht op onderwijs en op een minimale levensstandaard, en gelijke rechten voor mannen en vrouwen. Artikel negen verplichtte de Japanse bevolking ‘to forever renounce war as a sovereign right of the nation and the threat or use of force as a means of settling international

---

¹⁴⁴ Gordon, A. *A Modern History of Japan. From Tokugawa Times to the Present*. New York & Oxford: Oxford University Press. 2003, p. 229.

¹⁴⁵ Yoshino, K. *Cultural Nationalism in Contemporary Japan. A sociological enquiry*. Londen & New York: Routledge. 1992, p. 205.

¹⁴⁶ *Shinnihon kensetsu ni kansuru shōsho (iwayuru ningen sengen)* (新日本建設に関する詔書 (いわゆる人間宣言) ‘Decreet in verband met de Constructie van een Nieuw Japan (de zogenaamde verklaring van menselijkheid)’). Online beschikbaar: <http://www.chukai.ne.jp/~masago/ningen.html>. Geraadpleegd op 30/7/2012.

disputes.¹⁴⁷ Onder dit artikel werd het in stand houden van een leger 'met een potentieel voor agressie' verboden.

Meer dan demilitarisatie wilde de Amerikaanse regering echter het oligarchische systeem van de verregaande samenwerking tussen regering en *zaibatsu* ontmantelen en vervangen door een democratie. OGM geloofde immers dat de oorlog was veroorzaakt door militarisme dat van boven af werd opgelegd en niet door een nationalistische ideologie die van beneden naar boven was verspreid.¹⁴⁸ Om dit systeem te ontmantelen werden liberale, democratische waarden onderricht in het onderwijs en het hoger onderwijs toegankelijker gemaakt. Deze maatregelen bevorderden de economie dankzij de groei van een hoog opgeleide middenklasse.¹⁴⁹ Het oprichten van vakbonden werd aangemoedigd en netwerken van *zaibatsu*-families (zie 1.3.1) werden opgedeeld in kleine bedrijven.¹⁵⁰ Ook de landbouwsector, die sinds de Meiji-periode grotendeels was verwaarloosd, werd gereorganiseerd. Alle grond werd opgekocht van de grootgrondbezitters en aan lage prijzen verkocht aan de pachters, wat eindelijk het definitieve einde betekende voor het traditionele feodale systeem.¹⁵¹

Al deze hervormingen werden via de Japanse bureaucratie geïmplementeerd, aangezien de bezetters simpelweg niet voldoende personeel en vertalers hadden om een volledige regering te vormen. Dit gaf de Japanse elite en de bevolking hier en daar ruimte om de hervormingen op hun eigen manier te interpreteren. Bovendien hadden de bezetters niet voldoende middelen om al hun maatregelen consistent te blijven implementeren en controleren, zodat maatregelen die geen prioriteit kregen vaak weinig effect hadden.¹⁵²

Sommige hervormingen waren echter succesvol, mede omdat ze verder bouwden op een bestaande vraag naar hervorming van voor de oorlog, zoals de landbouwhervorming. Bureaucraten die voor de oorlog gelobbyd hadden voor vakbonden, bleven op hun post en een aantal socialistische activisten van voor de oorlog had een grote invloed binnen de vakbonden. Vakbondslidmaatschap steeg van nul tot bijna vijf miljoen tegen 1946. In de jaren 1945 tot 1947 hadden vele bedrijfsleiders

---

¹⁴⁷ Gordon, A. *A Modern History of Japan. From Tokugawa Times to the Present*. New York & Oxford: Oxford University Press. 2003, p. 231.

¹⁴⁸ Doak, K. *Building National Identity through Ethnicity: Ethnology in Wartime Japan and After*. In: "Journal of Japanese Studies", Vol. 27, Nr. 1. 2001, p. 38.

¹⁴⁹ Starrs, R. *Modernism and Japanese Culture*. Hampshire: Palgrave Macmillan. 2011, pp. 189-190.

¹⁵⁰ Gordon, A. *A Modern History of Japan. From Tokugawa Times to the Present*. New York & Oxford: Oxford University Press. 2003, p. 231.

¹⁵¹ Starrs, R. *Modernism and Japanese Culture*. Hampshire: Palgrave Macmillan. 2011, pp. 190-191.

¹⁵² Gordon, A. *A Modern History of Japan. From Tokugawa Times to the Present*. New York & Oxford: Oxford University Press. 2003, p. 234.

geen andere keuze dan toe te geven aan de eisen van de vakbonden, met loonstijgingen en garanties van werkzekerheid tot gevolg. De OGM en de regering bleven echter op hun hoede, uit vrees dat te veel toegevingen aan de vakbonden zouden leiden tot communisme. Toen de focus van de OGM in 1948 (zie infra) verschoof van democratisering naar economisch herstel, slaagden veel bedrijfsleiders erin voordeligere allianties af te sluiten met de vakbonden.¹⁵³

De Japanse bureaucratie had in die tijd maar weinig gedaan om de macht van de *zaibatsu* te verminderen omdat ze samenwerking tussen regering en grote bedrijven nog steeds als de beste manier zag om economisch herstel te bewerkstelligen. Ook de socialistische oppositie bood weinig tegenstand zolang de economische situatie van de werknemers verbeterde. De meeste *zaibatsu* die vroeger rond een holding¹⁵⁴ gecentreerd waren, hergroepeerden zich rond de banken van deze ontbonden holdings. Dit leidde tot het ontstaan van een kapitalistisch systeem gecentreerd rond banken en gesteund door bureaucratische begeleiding dat decennia lang standhield.

Andere hervormingen, bedoeld om het onderwijs te decentraliseren en zelfbestuur en autonomie in steden en dorpen te promoten, hadden evenmin veel resultaat. Vele van deze maatregelen, zoals het onderhoud van de lokale politie door de lokale bevolking, werden na de bezetting niet meer verplicht.¹⁵⁵ In het algemeen reageerde de Japanse bevolking aanvankelijk echter zeer positief op het beleid van de bezetting. Zoals John Dower het uitdrukte in zijn boek uit 1999, wilden de meeste Japanners een 'nieuw begin' en boden weinig weerstand tegen de bezetting.¹⁵⁶ Tot het einde van de oorlog was kennis van het Japanse verleden gebaseerd op de ideologie van de *kokutai* (zie 1.3.1.1) en de goddelijke afkomst van de keizer, met als belangrijkste bronnen de Kiki-mythes. Met het verdwijnen van deze ideologische basis was deze visie van het verleden niet langer houdbaar, waardoor de interesse voor wetenschappelijk onderzoek naar het nationale verleden steeg. Bij de opgraving van de Toro-site (登呂遺跡 'toro iseki' 'Toro archeologische site') in 1947 in Shizuoka bijvoorbeeld was de interesse van de bevolking buitengewoon groot, zeker in een periode van armoede.¹⁵⁷

---

¹⁵³ Ibid, p. 235.

¹⁵⁴ Een 'holding' of 'holding company' wordt in de Van Dale gedefinieerd als: "maatschappij die zelf geen bedrijf uitoefent, maar houdster is van de aandelen (althans van de meerderheid daarvan) van een of meer andere maatschappijen, meestal met het doel die onder haar controle te brengen; zij geeft zelf ook aandelen uit". Geerts, G. Van Dale. Groot Woordenboek der Nederlandse Taal. Utrecht, Antwerpen: Van Dale lexicografie. 1992, p. 1170.

¹⁵⁵ Gordon, A. *A Modern History of Japan. From Tokugawa Times to the Present*. New York & Oxford: Oxford University Press. 2003, pp. 236-237.

¹⁵⁶ Starrs, R. *Modernism and Japanese Culture*. Hampshire: Palgrave Macmillan. 2011, p. 192.

¹⁵⁷ Edwards, W. *Buried Discourse: The Toro Archaeological Site and Japanese National Identity in the Early Postwar Period*. In: "Journal of Japanese Studies", Vol. 17, Nr. 1. 1991, pp. 14-15.

Aanvankelijk werden Japanse culturele tradities aangevallen en als verouderd en inferieur beschouwd. De bevolking richtte zich naar het Amerikaanse ideaal van een liberale democratie.¹⁵⁸ Het onaangename besef dat het resulterende economische herstel en de vooruitgang op vlak van landbouw, onderwijs, schrift etc. in deze periode te danken was aan het bestuur van een vreemde mogendheid leidde uiteindelijk echter tot een verlangen naar soevereiniteit en een hernieuwde interesse in de eigen nationale identiteit. Daarnaast verontrustte de enorme invloed van het kapitalisme en de Amerikaanse cultuur de intellectuele elite. Voor conservatieven was deze golf van de amerikanisering precies wat de vooroorlogse nationalisten hadden willen voorkomen. Voor veel linkse denkers betekende de hervorming een stap terug in de richting van een kapitalistische oligarchie. Er werd ook gevreesd dat Japan zou worden meegesleurd in toekomstige militaire conflicten van de VS. In een reactie op de Amerikaanse invloed ontstond ook een socialistische beweging die een grotere breuk wou maken met het nationalistische verleden en het oligarchische systeem.

Toen omstreeks 1948 de OGM zijn beleid aanpaste, omwille van de groeiende dreiging van het communisme, verminderde de druk op de *zaibatsu*, en meer dan democratisering werd economisch herstel de prioriteit. Dit omdat Amerika in Japan een mogelijke bondgenoot zag tegen het communisme, maar daarvoor moest de economie sterk staan. In 1950 organiseerde de OGM de zogenaamde 'Rode Zuivering' waarbij duizenden mensen, die verdacht werden lid te zijn van de communistische partij, gearresteerd werden omdat ze de doelstellingen van de bezetting belemmerden. Deze plotse kentering in het beleid van de bezetting maakte de transformatie naar democratie minder radicaal dan gepland.¹⁵⁹

Er werden strategieën opgemaakt en geïmplementeerd om het economisch herstel te bespoedigen. De Koreaanse Oorlog (1950-1953) gaf de Japanse economie een broodnodige boost, dankzij de grote Amerikaanse vraag naar Japanse exportproducten. De druk van de oorlog zette de VS ertoe aan de bezetting veel vroeger te beëindigen dan oorspronkelijk gedacht. In 1951 werd het Verdrag van San Fransisco getekend en het jaar daarop eindigde officieel de bezetting. Het gebied van Okinawa bleef echter onder Amerikaanse controle.

Op dezelfde dag in 1951 was ook het controversiële Veiligheidspact tussen de VS en Japan ondertekend, waardoor de VS het recht behield militaire basissen en troepen te houden op Japans territorium, officieel om Japan te beschermen tegen mogelijke aanvallen en om de internationale

---

¹⁵⁸ Starrs, R. *Modernism and Japanese Culture*. Hampshire: Palgrave Macmillan. 2011, pp. 193-198.

¹⁵⁹ Gordon, A. *A Modern History of Japan. From Tokugawa Times to the Present*. New York & Oxford: Oxford University Press. 2003, pp. 239-241.

vrede te garanderen. In praktijk was de functie van deze troepen evengoed Japan te controleren als het te beschermen. Tegenstanders van het verdrag vreesden dat de aanwezigheid van Amerikaanse troepen net aanvallen zouden uitlokken. Anderen vonden dan weer dat het verdrag de soevereiniteit van Japan schond.¹⁶⁰ Dit nieuwe 'ongelijke verdrag' vergrootte de frustratie van de intellectuelen en de behoefte aan een nationale ideologie.

De bezetting had een groot aantal maatregelen geïmplementeerd die het publiek meer rechten en inspraak in het politieke systeem gaven. Bovendien was de economie weer min of meer gestabiliseerd en zelfs aan het groeien. De bevolking had deze hervormingen met open armen ontvangen, maar had eveneens nood aan een gevoel van continuïteit met het verleden.

1.3.2.2. 1952-jaren '80: constructie van nationale identiteit en economische groei

Yanagita Kunio wordt vaak gezien als de oprichter van de studie naar folklore in Japan. Hij verzamelde in zijn leven een omvangrijke collectie bronnen van folkloristische tradities zoals legendes, liederen etc. In zijn vroege werk uit het begin van de 20ste eeuw dat een 'bergvolk' als inheemse bevolking postuleerde, beklemtoonde hij dat de cultivatie van rijst het belangrijkste kenmerk was van het veroverende volk waarvan Japanners afstammen. In zijn latere werk, van na de oorlog, wordt duidelijk dat hij van deze hypothese van een bergvolk en een veroverend volk was afgestapt, maar het element van rijstcultivatie bleef belangrijk in zijn werk. In tegenstelling tot andere theorieën van voor de oorlog wilde Yanagita de natie verenigen 'van onder uit', d.w.z. niet via de keizerverering. Een dergelijke unificatie was gebaseerd op het concept van een homogene folklore die de Japanse bevolking kenmerkte en samenhiel,¹⁶¹ en bood dus een alternatief voor de unificerende ideologie van de familiestaat van voor de oorlog.

Watsuji Tetsurō beweerde in diezelfde periode dat Japan traditioneel democratisch was. Hij begreep democratie als 'regeren volgens de wil van het volk', en de keizer symboliseerde volgens hem die wil. Hij stelde aanvankelijk dat de Japanse cultuur complex en uniek was op basis van etniciteit en van de theorie van gemengde natie en assimilatie, maar in de jaren '20 had hij een nieuwe theorie op basis van het concept *fūdo* (風土 'klimaat') geïntroduceerd. Volgens Watsuji bezat Japan het 'twin character of the tropics and the arctic regions' omwille van de grote diversiteit in klimaat in de Japanse eilandengroep. Zijn theorie kreeg voor de oorlog maar weinig aandacht maar

---

¹⁶⁰ Ibid, pp. 241-243.

¹⁶¹ Oguma, E. Askew, D. (vert.) *A Genealogy of 'Japanese' Self-images*. Melbourne: Trans Pacific Press. 2002, pp. 175-202.

de eliminatie van het element van afkomst in de nationale identiteit was van groot belang in het naoorlogse discours. Volgens deze theorie was het echter onmogelijk dat verschillende culturen naast elkaar kunnen bestaan in gebieden met een zelfde klimaat. Net zoals Griekenland was Japan een synthese van verschillende klimaten en bijhorende karakteristieken. Watsuji beweerde echter dat Japan, in tegenstelling tot Griekenland, verenigd was door traditionele familiale banden.¹⁶² Een gemeenschappelijke afkomst speelde dus wel degelijk een rol in het overleveren van deze tradities, maar op een indirecte manier.

In feite was er veel continuïteit tussen de vooroorlogse nationalistische identiteit en de naoorlogse identiteit. Ironisch genoeg was de nederlaag van het Japanse Rijk in zekere zin een bevrijding voor de ideologie van een homogene natie, aangezien deze in een multi-etnisch rijk moeilijk te handhaven was. Dit probleem werd voor de oorlog opgelost a.d.h.v. de ideologie van de familiestaat en assimilatie, maar na de oorlog werd de idee van een mono-etnische cultuur op zich een legitieme basis van een nationale identiteit.¹⁶³ De idee van een uniek Japans volk werd losgekoppeld van de staat en werd gegrond in een discours over unieke culturele kenmerken i.p.v. een discours over de goddelijkheid van de keizer. Verklaringen van de economische groei vanaf de jaren '50 waren eveneens gegrond in dit discours over unieke kenmerken van de Japanse maatschappij. Dergelijke verklaringen maakten deel uit van het discours rond *nihonjinron* (日本人論) of 'theorieën van Japansheid/Japanse identiteit' dat vanaf ca. de jaren '70 ontstond. Ook buitenlandse waarnemers namen deel aan dit discours.

In realiteit waren de economische omstandigheden voor Japan simpelweg zeer voordelig in deze periode. De regering mengde zich zo min mogelijk in de internationale politiek en kon haar energie volledig concentreren op de economie. Bovendien profiteerde Japan tot in de late jaren '60 van een bijzonder voordelige handelsrelatie met de VS, waardoor de Amerikaanse markt volledig open was voor Japanse exportproducten en tegelijk de import van buitenlandse producten naar Japan sterk beperkt bleef. Daarnaast beschikte Japan over een bevolking die na de armoede en chaos van de oorlog zeer werkwilleg was.¹⁶⁴

In de periode van 1950 tot 1973 steeg het bnp (bruto nationaal product) van Japan jaarlijks met gemiddeld meer dan 10%. In 1973 was de Japanse economie de derde grootste in de wereld na de VS en de Sovjetunie. Vooral de ijzer- en staalindustrie, de scheepsbouw- en auto-industrie en de

---

¹⁶² Ibid, pp. 260-284.

¹⁶³ Doak, K. *Building National Identity through Ethnicity: Ethnology in Wartime Japan and After*. In: "Journal of Japanese Studies", Vol. 27, Nr. 1. 2001, p. 35.

¹⁶⁴ Pyle, K. *The Future of Japanese Nationality: An Essay in Contemporary History*. In: "Journal of Japanese Studies", Vol. 8, Nr. 2. 1982, pp. 229-230.

productie van elektronica waren verantwoordelijk voor deze groei. De economische situatie in de wereld was in deze periode voor elk land gunstig maar Japan had het bijkomende voordeel dat de bevolking in de hoop op een nieuw begin bereid was risico's te nemen op vlak van ondernemingen. Vele Japanse bedrijven die vandaag zeer gekend en succesvol zijn, moesten aanvankelijk worstelen met terughoudende ambtenaren om een licentie of een startkapitaal te bemachtigen. De hogere salarissen van vele werknemers werden bovendien voor een groot deel gependeed aan allerlei nieuwe toestellen en apparaten, wat de economie op zijn beurt stimuleerde. Bovendien werden beginnende bedrijven vaak beschermd door de staat d.m.v. verscheidene maatregelen om import uit het buitenland te beperken en investeringen in binnenlandse ondernemingen te stimuleren.¹⁶⁵ Dergelijke omstandigheden resulteerden in de ongeziene groei van de Japanse economie, maar ook in een hernieuwde interesse voor de idee van nationale identiteit.

Peter Dale postuleerde in 1986 drie fasen in de ontwikkeling van nationale identiteit na de oorlog. De eerste fase van 1945-1960 is gekenmerkt door de dominantie van het westerse (Amerikaanse) model en tegelijk het begin van een vernieuwde theorie van een unieke Japanse cultuur.¹⁶⁶ In deze periode verwelkomde de bevolking de liberale en universalistische waarden van de instituten die tijdens de bezetting waren gesticht.¹⁶⁷ In de tweede fase, van 1960 tot 1970, kwamen echter bepaalde defecten in het westerse model aan het licht, waardoor Japanse tradities aan waardering wonnen.

In deze periode groeide de buitenlandse druk op Japan om haar grenzen open te stellen voor importproducten. In het populaire discours werd deze situatie voorgesteld als een bestraffing voor economisch succes. Negatieve westerse reacties op de economische groei in Japan, zoals de voorstelling van Japanners als eenzame workaholics, droegen bij aan dit beeld van Japan als een succesvolle natie belegerd door andere landen. Daarnaast resulteerden de toenemende dreiging van de Sovjetunie en de nederlaag van de VS in Vietnam in een groeiende onrust over de veiligheid van Japan.¹⁶⁸ In de laatste fase vanaf 1970 werd de Japanse uniciteit als model en voorbeeld voor de

---

¹⁶⁵ Gordon, A. *A Modern History of Japan. From Tokugawa Times to the Present*. New York & Oxford: Oxford University Press. 2003, pp. 247-251.

¹⁶⁶ Ando, S. *A Look at Nihonjinron: Theories of Japaneseness*. In: "Otemae University Journal", Vol. 10. 2009, p. 39.

¹⁶⁷ Pyle, K. *The Future of Japanese Nationality: An Essay in Contemporary History*. In: "Journal of Japanese Studies", Vol. 8, Nr. 2. 1982, pp. 230-231.

¹⁶⁸ *Ibid*, p. 241.

buitenwereld gezien.¹⁶⁹ Deze periode was het begin van de bloeiperiode van het discours van *nihonjinron* (zie 2.3.1.2 en infra) en een heropleving van nationale trots.

Er was sinds het einde van de oorlog al discussie geweest over de rol die Japan moest spelen op de internationale scène. In het algemeen kan men hier vier visies onderscheiden: de progressieve visie, de liberaal-realistische visie, de mercantilistische visie en de nieuwe nationalistische visie. Veel denkers vallen echter niet volledig binnen één categorie.

De progressieve visie was vooral populair in de periode direct na de oorlog. Men argumenteerde dat Japan de missie had te bewijzen dat een industriële natie kon overleven zonder zich te bewapenen en dat de idee van nationale soevereiniteit binnenkort niet meer van belang zou zijn. Deze theorie legitimeerde het feit dat de Japanse regering zich zo min mogelijk bezig hield met internationale politiek waardoor alle energie naar economisch herstel kon gaan. In de jaren '70 werd het, door de toenemende buitenlandse druk op Japan, echter steeds duidelijker dat die toekomst waarin nationale grenzen vervaagd waren niet zou komen. Bovendien waren de progressieve waarden waarop deze visie gebaseerd is, afkomstig uit het buitenland en niet gegrond in de Japanse traditie. Het ideaal van een pacifistische staat bleef aantrekkelijk voor velen maar de idee dat een neutrale, ongewapende staat nooit zal worden aangevallen, werd steeds meer bekritiseerd als utopisch.¹⁷⁰

De tweede visie ontstond vooral als reactie op deze utopische noties. De realistische visie wijst de progressieve idee dat Japan een uitzondering of een pionier zou zijn af en argumenteert dat Japan zijn politieke verantwoordelijkheden moet accepteren. Japan moet zijn normale positie als moderne staat innemen en net zoals iedereen deelnemen aan de internationale politiek. Men ijvert meestal voor een nauwere samenwerking met westerse mogendheden.¹⁷¹

De derde stroming in het discours concentreert zich op de economische belangen van de staat. Kōsaka Masataka beschreef in 1965 de rol van Japan in de wereld als die van een handelaar, die zich niet bezighoudt met politiek. Hij waarschuwde de lezer dat deze rol als egoïstisch en zelfs immoreel gezien wordt maar was ervan overtuigd dat dit de meest voordelige route is voor Japan, zolang Japan erin slaagt haar zelfrespect te behouden. Het opportunisme en het gebrek aan principes van de handelaar leidt er immers toe dat hij aan zichzelf gaat twijfelen. Men bekritiseerde deze visie met het

---

¹⁶⁹ Ando, S. *A Look at Nihonjinron: Theories of Japaneseness*. In: "Otemae University Journal", Vol. 10. 2009, p. 39.

¹⁷⁰ Pyle, K. *The Future of Japanese Nationality: An Essay in Contemporary History*. In: "Journal of Japanese Studies", Vol. 8, Nr. 2. 1982, pp. 242-247.

¹⁷¹ *Ibid*, pp. 247-250.

argument dat een dergelijke houding niet gerespecteerd of vertrouwd zou worden door andere naties, en met het argument dat enkel de toenmalige relatie van militaire bescherming met de VS een dergelijke houding mogelijk maakte. Toen de macht van de VS afnam en de Amerikaanse regering steeds meer verwachtte van haar protegé in termen van politieke steun, moest Japan haar politieke verantwoordelijkheid nemen.¹⁷²

De vierde stroming ontstond uit een heropleving van nationalisme. De economische groei had een unificerend effect gehad op de maatschappij waardoor de kloof tussen hoog opgeleiden en laag opgeleiden sterk gekrompen was en de middenklasse van de maatschappij gegroeid was. Ook de fysieke afstand tussen mensen was kleiner geworden dankzij de sterk verbeterde infrastructuur en verhoogde sociale mobiliteit. Het aantal fulltime landbouwers daalde sterk terwijl het aantal parttime landbouwers steeg. Dit werd mogelijk gemaakt door de mechanisatie en de komst van nieuwe vormen van werkgelegenheid op het platteland. De verbeterde infrastructuur resulteerde in een grote stijging in het aantal pendelaars, waardoor vele dorpen op buitenwijken van grote steden gingen lijken. Tijdens de week pendelden de meeste volwassenen naar hun werk in een fabriek of kantoor in de stad, terwijl grootouders op de kinderen letten en de velden onderhielden.¹⁷³ Het aantal gemeenschappelijke domeinen van de individuele leefwereld steeg en zo ook het bewustzijn van een nationale identiteit.

Meteen na de oorlog waren de meeste nationalistische symbolen zoals de nationale vlag, het volkslied, de nationale feestdag en het bezoeken van shintoïstische schrijnen taboe, maar al in de jaren '50 wonnen deze symbolen opnieuw aan populariteit. In 1966 werd de nationale feestdag, die in 1948 was afgeschaft, opnieuw ingevoerd als 'Nationale Stichtingsdag'. Er was veel controverse rond het heropleven van deze symbolen, uit angst voor een heropleven van het vooroorlogse 'ultranationalisme'. Volgens Ronald Dore werden er in het algemeen drie argumenten gebruikt om het gebruik van nationale symbolen en de bijhorende vraag naar een nationale ideologie te verantwoorden. Ten eerste beweerde men dat het onderwijs verplicht was haar leerlingen een moreel kader mee te geven, zoals voor de oorlog *shintō* en keizerverering werd gebruikt als morele maatstaf. Ten tweede stelde men dat de nieuwe westerse idealen van democratie en vrijheid zonder beperkingen tot moreel verval zouden leiden. Als laatste argumenteerde men dat de nationale trots,

---

¹⁷² Ibid, pp. 250-255.

¹⁷³ Gordon, A. *A Modern History of Japan. From Tokugawa Times to the Present*. New York & Oxford: Oxford University Press. 2003, p. 254.

die verloren was gegaan door de nederlaag van het Japanse Rijk, opnieuw aangewakkerd moest worden.¹⁷⁴

Deze vierde visie van ‘nieuw nationalisme’ werd door Shimizu Ikutarō, een van de meest bekende nieuwe nationalistes, als volgt verwoord:

“When Japan breaks down its postwar illusions and taboos and develops military power commensurate with its economic strength, significant political power will naturally be born. In its relations with the United States, the Soviet Union, and many countries in many degrees and meanings, Japan will gain a free hand. Even though it be alone [sic], if it exercises its political power wisely Japan will gain friends that will respect it and that will readily come to its aid. With its combined economic, military and political power, won’t Japan be a proud superpower (*dōdō taru dai-koku*)! While splendidly possessing the qualities to be a superpower, Japan, whether out of inertia or lack of courage, is behaving like a physically handicapped person right in plain view of the world.”¹⁷⁵

Shimizu argumenteerde dat Japan afhankelijk was van de goede wil van andere landen en ondanks haar potentieel geen belangrijke rol innam in de internationale politiek. Tegenstanders van Shimizu’s ideeën zagen zijn aanmoedigen van militarisering als een stap in de richting van een herhaling van de ondergang van het Japanse Rijk. Het nieuwe nationalisme werd echter gedreven door het herwonnen zelfvertrouwen dat was ontstaan dankzij de economische en technologische prestaties van Japan.¹⁷⁶

De verschillende visies op de toekomst van Japan resulteerden in verdeeldheid in de politieke sfeer. Een belangrijk punt van verdeeldheid was het Veiligheidspact met de VS, dat in 1959 zou verlopen. Vakbonden, studentenverenigingen en andere groeperingen protesteerden tegen de verlenging van het verdrag maar konden uiteindelijk de ondertekening niet verhinderen. Na meerdere jaren van onderhandelingen tussen de twee regeringen werd in 1960 na een lange strijd een aangepaste versie van het verdrag getekend. De wijzigingen waren klein maar het om de tien jaar verlengen van het verdrag gebeurde vanaf nu automatisch tenzij een partij protesteerde. In 1970 werd er een demonstratie gehouden tegen de verlenging waarvoor 770000 mensen kwamen opdagen maar die had geen effect.¹⁷⁷

---

¹⁷⁴ Yoshino, K. *Cultural Nationalism in Contemporary Japan. A sociological enquiry*. Londen & New York: Routledge. 1992, p. 206.

¹⁷⁵ Shimizu, I. *Nippon yo, kokka tare: kaku no sentaku*. Tokyo: Bungei shunjū. 1980, p. 86. Geciteerd in: Pyle, K. *The Future of Japanese Nationality: An Essay in Contemporary History*. In: “Journal of Japanese Studies”, Vol. 8, Nr. 2. 1982, p. 258.

¹⁷⁶ Pyle, K. *The Future of Japanese Nationality: An Essay in Contemporary History*. In: “Journal of Japanese Studies”, Vol. 8, Nr. 2. 1982, pp. 257-260.

¹⁷⁷ Gordon, A. *A Modern History of Japan. From Tokugawa Times to the Present*. New York & Oxford: Oxford University Press. 2003, p. 276 & p. 283.

Tegen het einde van de jaren '70 stabiliseerde het politieke discours zich vooral onder de invloed van de economische welvaart. In 1972 kwam ook de controle over Okinawa opnieuw in Japanse handen hoewel Amerikaanse troepen en basissen aanwezig bleven. De relatie tussen de VS en Japan werd echter beschadigd door twee beslissingen van president Nixon. In 1971 knoopte de VS diplomatieke relaties aan met de Volksrepubliek van China en later dat jaar werd bekendgemaakt dat de dollar niet langer bepaald zou worden door de gouden standaard. Deze beslissingen werden gemaakt zonder de Japanse regering te consulteren of zelfs maar te contacteren, een duidelijk teken dat de VS Japan niet als een gelijke beschouwde. De spanning tussen de twee partijen groeide en er werd steeds meer onderhandeld over handelsrelaties. De competitie met Japan kwam de Amerikaanse economie niet ten goede en men probeerde de Japanse export te beperken.

Ook de relatie tussen Japan en andere Aziatische landen was gespannen. De heropleving van een nieuw nationalisme in Japan zorgde voor wantrouwen bij slachtoffers van het Japanse imperialisme.¹⁷⁸ Een aantal factoren in het discours rond de Japanse verantwoordelijkheid voor de oorlog verhinderden het opbouwen van een vertrouwensrelatie met deze landen. Ten eerste werd er compensatie voorzien voor gesneuvelde soldaten, officieren en hun families, maar niet voor gewone burgers die omkwamen of bezittingen verloren in de oorlog. Er werd compensatie voorzien voor schade aan de staat maar niet aan de gewone burger. Daarbij werd dergelijke compensatie enkel voorzien voor soldaten die de Japanse nationaliteit hadden. Soldaten die na de oorlog de Koreaanse of Taiwanese nationaliteit verkregen, konden geen militair pensioen of compensatie aanvragen.

Een tweede factor is dat volgens het Vredesverdrag van San Fransisco, elk land dat Japan was binnengevallen één voor één tot een overeenkomst moest komen met Japan over de kwestie van compensatie. De slechte economisch situatie in de betreffende landen had het Japan mogelijk gemaakt relatief voordelige compensatieovereenkomsten en verdragen van economische assistentie af te sluiten. Bovendien had Japan, na het afsluiten van deze verdragen, verklaard dat verdere aanspraken op compensatie van personen afkomstig uit deze landen niet meer geldig waren.

De belangrijkste factor in de discussie over de oorlogsverantwoordelijkheid van Japan is echter het onderscheid tussen oorlogsverantwoordelijkheid en oorlogsmisdaden. Japan aanvaardt in het algemeen de verantwoordelijkheid voor het starten van een oorlog maar de verschillende oorlogsmisdaden die daarmee gepaard gingen, worden blijkbaar beschouwd als onvermijdelijke gevolgen van oorlog. Veel Japanners benadrukken de verantwoordelijkheid van de politieke en

---

¹⁷⁸ Gordon, A. *A Modern History of Japan. From Tokugawa Times to the Present*. New York & Oxford: Oxford University Press. 2003, pp. 291-298.

militaire leiders en hebben weinig aandacht voor de criminele daden van individuen. Velen zien de Japanse bevolking tijdens de periode van imperialisme als slachtoffer van de regering en vooral van het leger.¹⁷⁹

Dergelijke factoren maakten het moeilijk een goede relatie op te bouwen met Aziatische landen, zeker in een periode waarin bekende nationalistische symbolen opnieuw opdoken in Japan. Daarnaast wordt in Japan meestal een beeld geschetst van een imperialistisch rijk waarbij de bevolking het slachtoffer was van de militaire leiders. Een gebrek aan schuldgevoel en spijtbetuyging van Japanse zijde maakt het moeilijk voor de niet-Japanse slachtoffers van de oorlog om te vergeven.¹⁸⁰ Een groot deel van de vooroorlogse nationalistische ideologie leeft immers nog steeds. De schuld voor het ontstaan van het vooroorlogse imperialisme wordt bij de staat en het leger gelegd, maar de nationalistische ideologie van een homogene culturele identiteit bleef onbelemmerd bestaan.¹⁸¹

In een reactie op buitenlandse druk en kritiek op de heropleving van nationalisme werd *kokusaika* (国際化 ‘internationalisering’) in de jaren ’80 een onderdeel van het officiële beleid (zie ook 2.3.2). In 1984 beloofde Eerste Minister Nakasone Yasuhiro Japan te transformeren tot een ‘internationale staat’. De term *kokusaika* betekent echter niet hetzelfde als ‘internationalisering’. Marilyn Ivy omschrijft de term als volgt:

“[Kokusaika] is a conservative policy that reflects the other side of a renewed sense of Japanese national pride, if not nationalism... instead of opening up Japan to the struggle of different nationalities and ethnicities, the policy of internationalization implies the opposite: the thorough domestication of the foreign and the dissemination of Japanese culture throughout the world.”¹⁸²

In 1986 stelde Eerste Minister Nakasone dat het economische succes van Japan te danken was aan haar identiteit als *tan’itsu minzoku kokka* (単一民族国家 ‘natie van één volk’).¹⁸³ Dergelijke

---

¹⁷⁹ Shimizu, M. *War Guilt Problems in Japan*. In: “Hakuoh Review of Law and Politics”, Vol. 14, Nr. 2. 2007, pp. 51-56.

¹⁸⁰ Hein, P. *Patterns of War Reconciliation in Japan and Germany. A Comparison*. In: “East Asia”, Vol. 27. 2010, p. 160.

¹⁸¹ Doak, K. *Building National Identity through Ethnicity: Ethnology in Wartime Japan and After*. In: “Journal of Japanese Studies”, Vol. 27, Nr. 1. 2001, p. 3.

¹⁸² Ivy, M. *Discourses of the Vanishing: Modernity, Phantasm, Japan*. Chicago and Londen: The University of Chicago Press. 1995, p. 3. Geciteerd in: Burgess, C. *Maintaining Identities. Discourses of Homogeneity in a Rapidly Globalizing Japan*. In: “electronic journal of contemporary japanese studies”, Artikel 1, 2004. Laatst herzien op 29/5/2012. Online beschikbaar: <http://www.japanesestudies.org.uk/articles/Burgess.html>. Geraadpleegd op 20/7/2012.

¹⁸³ Burgess, C. *Maintaining Identities. Discourses of Homogeneity in a Rapidly Globalizing Japan*. In: “electronic journal of contemporary japanese studies”, Artikel 1, 2004. Laatst herzien op 29/5/2012. Online beschikbaar: <http://www.japanesestudies.org.uk/articles/Burgess.html>. Geraadpleegd op 20/7/2012.

argumenten maken deel uit van het discours rond *nihonjinron*. In dit discours wordt geargumenteed dat de Japanse cultuur uniek is op allerlei manieren. *Nihonjinron* werd gebruikt als verklaring voor het economische succes van Japan, vooral tijdens de bloeiperiode van de jaren '80 (zie 2.3.2).

De economische welvaart van de jaren '90 leidde tot overmoed. Investerders namen enorme risico's en de prijzen voor grond gingen de hoogte in. De bevolking werd steeds meer apolitiek en zelfvoldaan, dankzij het geloof dat Japan een speciaal, uniek geval was.¹⁸⁴ Het vernieuwde nationalisme vond zelfvertrouwen in de notie dat Japan westerse doeleinden heeft verwezenlijkt op een Japanse manier, gegrond in Japanse culturele waarden. Iida Tsuneo stelt het volgende:

“Generally speaking, then, in terms of achieving the ideals of democracy, egalitarianism, and individualism and in maintaining a competitive (economic) mechanism, Japan may appear to be an ordinary nation. But this “ordinariness” is only in appearance. The fact of the matter is that what are “principles” (*tatemaie*) in the Western nations have become “reality” (*honne*) in Japan.”¹⁸⁵

1.3.2.3. Jaren '90 – nu: desillusie en globalisering

Keizer Hirohito overleed in het jaar 1989. In datzelfde jaar daalde de Nikkei-index tot de helft van zijn waarde en interestvoet op leningen stegen van 2,5% naar 6%. Deze ontwikkelingen resulteerden in een daling van de waarde van grond, waardoor die waarde als onderpand voor leningen niet meer voldeed. Er ontstond een vicieuze cirkel van faillissementen gevolgd door een daling in de waarde van eigendommen en aandelen. Aanvankelijk waren de gevolgen van deze ontwikkelingen niet voelbaar in andere domeinen van de economie, aangezien voordelige handelsrelaties met westerse mogendheden nog steeds veel winst opleverden. Aanhoudende onderhandelingen over deze relaties resulteerden echter in toegevingen van de Japanse regering, waardoor de economie begin de jaren '90 in recessie kwam.¹⁸⁶

Deze economische crisis zorgde voor druk op het discours rond *nihonjinron*, dat zich tot die tijd hoofdzakelijk op het economische succes van Japan had gebaseerd om haar argumentatie voor een uniek Japan te onderbouwen. In de jaren '90 moesten nationalistische steeds meer gebruik maken van

---

¹⁸⁴ Gordon, A. *A Modern History of Japan. From Tokugawa Times to the Present*. New York & Oxford: Oxford University Press. 2003, pp. 308-309.

¹⁸⁵ Iida, T. *Nihon-teki chikara-zuyosa no sai-kakken*. Nihon keizai shinbunsha. 1979, p. 2. Geciteerd in: ¹⁸⁵ Pyle, K. *The Future of Japanese Nationality: An Essay in Contemporary History*. In: “Journal of Japanese Studies”, Vol. 8, Nr. 2. 1982, p. 262.

¹⁸⁶ Gordon, A. *A Modern History of Japan. From Tokugawa Times to the Present*. New York & Oxford: Oxford University Press. 2003, pp. 310-316.

historisch revisionisme als bron van nationale trots en als bewijs van de Japanse uniciteit.¹⁸⁷ In 1993 richtte de Liberaal-Democratische Partij (LDP), de meerderheidspartij in de verkiezingen van dat jaar¹⁸⁸, een onderzoeksgroep op om de Tweede Wereldoorlog te bestuderen en te evalueren. De onderzoeksgroep kwam tot de conclusie dat de oorlog geen oorlog van agressie was geweest maar tot doel had gehad Azië te bevrijden van het Europese kolonialisme, en dat Japan geen oorlogsmisdaden had begaan zoals het zogenaamde Bloedbad van Nanking¹⁸⁹. Een herziening van geschiedenis-handboeken was dus noodzakelijk.¹⁹⁰

De jaren '90 werden gekenmerkt door een dalend vertrouwen in de fundamentele instituties van de Japanse maatschappij. De economie herstelde zich aanvankelijk van de recessie van de vroege jaren '90, maar het herstel was zwak. De werkloosheid steeg, prijzen bleven dalen en er werd minder geconsumeerd in deze periode van werkonzekerheid. De optimistische verklaringen van de regering om investeringen en consumptie niet te ontmoedigen haalden weinig uit en resulteerden in een dalend vertrouwen in dergelijke officiële mededelingen. Bovendien hadden vele ministers banden met de bankenwereld. Op economisch vlak werden diepe structurele problemen gepostuleerd en het economisch beleid van de regering werd bekritiseerd.

Bij de aardbeving in Kobe in 1995 werd duidelijk dat het lokale en nationale bestuur niet voorbereid was op dergelijke rampen en ook dit leidde tot een dalend vertrouwen in de regering. In datzelfde jaar was de metro in Tokyo het doelwit van een terroristische aanslag die 12 passagiers het leven kostte en bijna 5500 passagiers verwondde. De aanslag werd opgeëist door een religieuze groepering, genaamd Aum Shinrikyō (オウム真理教 'de absolute waarheid').¹⁹¹ Deze apocalyptische sekte baseerde zich op een mengeling van religies waaronder hindoeïsme, zenboeddhisme, christendom etc. en werd geleid door de charismatische leider en zelfverklaarde 'Ultieme Verlichte Leider' Asahara Shōkō.¹⁹²

In de jaren '90 kwamen ook een reeks schandalen aan het licht met betrekking tot de bureaucratie. Een berucht voorbeeld is het schandaal over bloedplasma-producten dat uitkwam in

---

¹⁸⁷ Starrs, R. *Modernism and Japanese Culture*. Hampshire: Palgrave Macmillan. 2011, p. 260.

¹⁸⁸ Gordon, A. *A Modern History of Japan. From Tokugawa Times to the Present*. New York & Oxford: Oxford University Press. 2003, p. 343.

¹⁸⁹ Voor meer informatie zie de online documentaire: *The Nanking Atrocities*. University of Missouri-Columbia. Online beschikbaar: <http://www.nankingatrocities.net/index.htm>. Geraadpleegd op 3/8/2012.

¹⁹⁰ Hein, P. *Patterns of War Reconciliation in Japan and Germany. A Comparison*. In: "East Asia", Vol. 27. 2010, p. 160.

¹⁹¹ Gordon, A. *A Modern History of Japan. From Tokugawa Times to the Present*. New York & Oxford: Oxford University Press. 2003, pp. 316-318.

¹⁹² Starrs, R. *Modernism and Japanese Culture*. Hampshire: Palgrave Macmillan. 2011, p. 252.

1996. In de jaren '80 zou het Ministerie van Welvaart verzuimd hebben de productie van potentieel besmette bloedplasma-producten te stoppen toen wetenschappelijk onderzoek had aangetoond dat dergelijke producten tot een zekere temperatuur verwarmd moesten worden voor gebruik. In de VS werden dergelijke verwarmde bloedplasma-producten al enkele jaren geproduceerd, maar om de Japanse economie te beschermen had het ministerie toegestaan dat de binnenlandse, niet-verwarmde bloedplasma-producten gebruikt werden. In de late jaren '80 was 40% van de hemofiliepatiënten in Japan besmet met HIV, hoewel een aantal van deze patiënten waarschijnlijk besmet waren geraakt voor het veiligere alternatief van verwarmde bloedplasma-producten beschikbaar was. Dergelijke schandalen deden het wantrouwen van de bevolking t.o.v. de bureaucratie en de regering toenemen, aangezien ze aantoonde dat het ministerie de publieke gezondheid opofferde om Japanse bedrijven te beschermen tegen buitenlandse competitie.¹⁹³

Binnen het nationalistisch discours werd de economische stagnatie vanaf de jaren '90 vaak aan het Amerikaanse kapitalistische systeem geweten. De massacultuur die zich in de Japanse consumptiemaatschappij had ontwikkeld, werd gezien als een symptoom van globaal postmodernisme dat gepaard ging met een achteruitgang van patriottisme en een verminderde aandacht voor traditionele culturele waarden. Nationalisten waren ook verontrust over de daling van de bevolking en ze schreven deze ontwikkeling eveneens toe aan een achteruitgang van het patriottisme en een verminderde aandacht voor traditionele culturele waarden, specifiek de traditie van het huwelijk en het belang van het stichten van een gezin.¹⁹⁴

In de late jaren '90 groeide de vraag naar verandering. Er was echter geen consensus over welke veranderingen nodig waren en het politieke klimaat was grillig en onstabiel. Van 1955 tot 1989 was de gemiddelde ambtstermijn van een eerste ministier 3,7 jaar, van 1989 tot 2000 was dat gedaald tot 1,2 jaar. In 1993 kwam voor het eerst een coalitie aan de macht en veel waarnemers verwachtten dat een soort tweepartijstelsel zou ontstaan, met naast de meerderheidspartij LDP een oppositiepartij samengesteld uit politici van verschillende oppositiepartijen. In 1994 maakte de LDP echter een comeback door een coalitieregering te vormen met haar ideologische rivaal, de Japan Socialist Party. Verschillende factoren hadden tot deze samenwerking geleid, maar een belangrijke reden was vooral pragmatisme: op deze manier kon met zekerheid een meerderheid worden behaald. Deze samenwerking schaadde vooral de reputatie van de socialisten, die al gewantrouwd werden omwille van hun opportunistische neigingen. In de praktijk had de LDP in de laatste helft van

---

¹⁹³ Gordon, A. *A Modern History of Japan. From Tokugawa Times to the Present*. New York & Oxford: Oxford University Press. 2003, p. 319.

¹⁹⁴ Starrs, R. *Modernism and Japanese Culture*. Hampshire: Palgrave Macmillan. 2011, pp. 250-251.

de jaren '90 opnieuw de politieke macht in handen en dat bleef zo tot het eind van het decennium.¹⁹⁵

Naast deze politieke strijd en het probleem van de economische stagnatie eisten een groot aantal sociale kwesties de aandacht op. Het dalende geboortecijfer zou een steeds grotere druk leggen op de werkende bevolking. Ook het onderwijs baarde nationalisten zorgen. Criticasters beweerden dat de jeugd niet leerde kritisch na te denken en zich aan te passen aan de veranderende omgeving dankzij de te sterke klemtoon op memoriseren. Daarnaast was men bezorgd dat kinderen geen waarden werden meegegeven. Dit werd gezien als de oorzaak van het toenemende aantal gevallen van pesten en van een aantal misdaden gepleegd door studenten. De schuld voor dergelijke misdaden werd doorgaans gelegd bij de materialistische moderne samenleving en bij een gebrek aan traditionele familiale waarden. In vergelijking met andere periodes in de Japanse geschiedenis was het aantal misdaden niet per se hoger, maar de uitgebreide berichtgeving over deze gebeurtenissen, tegen de achtergrond van economische tegenslag, liet een overdreven indruk van sociaal verval na.¹⁹⁶

In het nationalistisch discours pleitte men er voor meer nationalistische ideologie te integreren in het onderwijs, specifiek in geschiedenis-handboeken. Men verdedigde dit standpunt door te stellen dat een natie nood heeft aan een zekere vorm van ideologie om een 'imagined community' te construeren. M.a.w. men aanvaardde de notie dat een nationale identiteit een constructie is en men argumenteerde dat de nationale geschiedenis binnen deze constructie valt. De idee dat geschiedenis een objectieve waarheid portretteert, werd beschouwd als een illusie ontstaan uit de universalistische pretenties van de Europese Verlichting. Een dergelijke houding past in feite niet in een nationalistisch discours aangezien het de illusie van de nationale identiteit onthult. Die argumentatie werd dan ook bekritiseerd.¹⁹⁷

In deze periode werd ook het economische systeem van Japan bekritiseerd als de oorzaak van de economische stagnatie. Sommige factoren die een decennium eerder geprezen werden als het geheim van economisch succes, zoals werkzekerheid en langetermijnvisie werden nu aangevallen. Economische instituties evolueerden licht in de richting van meer flexibiliteit en een vrije marktsysteem. Bedrijven vertrouwden meer op parttime werknemers en freelancers. In het algemeen veranderde er echter zeer weinig ondanks frequente aankondigingen van

---

¹⁹⁵ Gordon, A. *A Modern History of Japan. From Tokugawa Times to the Present*. New York & Oxford: Oxford University Press. 2003, pp. 319-323.

¹⁹⁶ Ibid, pp. 324-325.

¹⁹⁷ Starrs, R. *Modernism and Japanese Culture*. Hampshire: Palgrave Macmillan. 2011, pp. 255-256.

herstructureringen. Dit gebrek aan verandering werd door sommigen voorgesteld als een teken van structurele verlamming die noodzakelijke veranderingen verhinderde. In realiteit is het mogelijk dat de economische stagnatie vooral het gevolg was van een aantal slechte beleidskeuzes op macroniveau en niet het gevolg van fundamentele structurele problemen.¹⁹⁸

In een interview in 2002 stelde Nobelprijswinnaar Ōe Kenzaburō het volgende:

“Our identity as Japanese has withered away. From the European and American vantage, we appear to be Japanese. But inside ourselves, who are we? What basis do we have for building our identity? ... in Japan the family has come apart, and our sense of community has also disappeared. Now we have nothing but the reflection of ourselves we see in the eyes of the West. We are confused and lost. The response to that lostness is nationalism... The state becomes a crutch for those who are no longer able to stand alone [...].¹⁹⁹

1.3.1. Nationale identiteit t.o.v. niet-Japanners

1.3.1.1. *Nationale identiteit t.o.v. ‘nieuwe’ Japanners*

Vanaf ca. 1850 verdween de traditionele visie uit de Tokugawa-periode van ‘expel the barbarians’. De term ‘barbaar’ werd vervangen door neutralere termen zoals ‘vreemdeling’, en ‘westerling’, of de specifieke nationaliteit werd genoemd. De toegenomen informatie over de internationale situatie leidde ertoe dat sommige Japanners hun eigen land als een entiteit, een natie gingen bekijken, gesymboliseerd door de invoering van een Japanse vlag. Dit concept van de Japanse natie veranderde de visie van Japan op de wereld. Japan was niet langer een integraal onderdeel van het Chinese systeem, maar een natie op zich. Steeds meer stemmen gingen op dat Japan een sterke, onafhankelijke staat moest zien te worden, die zichzelf kon verdedigen tegen de westerse mogendheden.²⁰⁰

---

¹⁹⁸ Gordon, A. *A Modern History of Japan. From Tokugawa Times to the Present*. New York & Oxford: Oxford University Press. 2003, pp. 327-328.

¹⁹⁹ Nathan, J. *Japan Unbound: A Volatile Nation's Quest for Pride and Purpose*. Boston & New York: Houghton Mifflin. 2004, pp. 250-251. Geciteerd in: Starrs, R. *Modernism and Japanese Culture*. Hampshire: Palgrave Macmillan. 2011, p. 269.

²⁰⁰ Beasley, W. *The Edo Experience and Japanese Nationalism*. In: “Modern Asian Studies”, Vol. 18, Nr. 4. 1984, pp. 560-562.

Een dergelijke sterke staat moest echter ook gecentraliseerd en geünificeerd zijn. Gebieden in de periferie zoals Hokkaido en Okinawa moesten geïntegreerd worden in het Japanse Rijk. Daarnaast ontwikkelde zich in de aanloop naar de revisie van de ongelijke verdragen van de jaren 1850-1860 (zie 1.3.1.1 en voetnoot 67) een debat over de kwestie van gemengde residentie. Onderdeel van de revisie was immers de afschaffing van extraterritoriale nederzettingen voor buitenlanders. De discussie hieromtrent wordt vaak geschetst als een conflict tussen xenofobe conservatieven en voorstanders van de Japanse ‘verlichting’, maar het debat was in realiteit complexer dan een dergelijke simpele dichotomie.²⁰¹

De belangrijkste vertegenwoordigers van de twee partijen in dit debat zijn de historicus Taguchi Ukichi en de filosoof Inoue Tetsujirō. Beide intellectuelen waren goed op de hoogte van het westerse gedachtengoed. Taguchi adviseerde een open economie en dus afschaffing van de nederzettingen, onder invloed van de Britse politiek van ‘laissez-faire’. Inoue daarentegen argumenteerde tegen de afschaffing op basis van de theorie van sociaal darwinisme.²⁰²

Taguchi geloofde dat het toelaten van westers kapitaal de Japanse arbeiders niet zou schaden, een vrees die niet alleen door Inoue geuit werd. Hij meende dat extra kapitaal de welvaart zou vergroten en extra jobs zou creëren. Daarnaast bekritiseerde hij het argument dat het toelaten van westerlingen de deur zou openen voor kolonisatie door te stellen dat een geïsoleerde extraterritoriale nederzetting evenzeer een bedreiging vormde. Hij beweerde ook dat Japan nooit homogeen was geweest en al vaak immigratie uit Korea en China meegemaakt had. Deze immigranten waren inmiddels volledig genaturaliseerd en dat zou ook gebeuren met westerse inwijkelingen. Hier ontstond dus al een discours van assimilatie en ‘japanisering’.

Inoue gebruikte het concept van ‘survival of the fittest’ om tegen de afschaffing te argumenteren. Hij zag het Japanse ras als inferieur en vreesde dat het tot een competitie met de westerlingen zou komen waarbij Japan zou verliezen. Japan was volgens hem een militair zwakke, vredelievende, homogene staat die de kracht niet had zich buiten haar grenzen te handhaven. Het toelaten van meerdere nationaliteiten zou volgens hem de staat ernstig verzwakken. Ondanks deze argumenten werd in 1899 de gemengde residentie ingevoerd.²⁰³

---

²⁰¹ Oguma, E. Askew, D. (vert.) *A Genealogy of ‘Japanese’ Self-images*. Melbourne: Trans Pacific Press. 2002, p. 16.

²⁰² Oguma, E. Askew, D. (vert.) *A Genealogy of ‘Japanese’ Self-images*. Melbourne: Trans Pacific Press. 2002, pp. 16-17.

²⁰³ *Ibid*, pp. 17-23.

Inoue's 'zwakke staat' groeide echter uit tot een sterke, nationalistische, moderne staat die industriële en technologische vooruitgang gelijkstelde met beschaving. De radicale modernisering van Japan resulteerde daarom in een gevoel van superioriteit ten opzichte van andere Aziatische mogendheden en ten opzichte van de inheemse volkeren binnen de Japanse eilanden. De veronderstelde correlatie tussen economische ontwikkeling en inherente kenmerken van samenlevingen leidde ertoe te concluderen dat Japan andere Aziatische landen moest zien te helpen als ze kans wilden maken een moderne staat te worden.²⁰⁴ Dit evolueerde tot het concept van de 'Greater East Asia Co-Prosperity Sphere', officieel voorgesteld in 1940 door de eerste minister. Dit idee van een groepering van Aziatische naties, vrij van westerse invloed, leefde echter al langer in het nationalistische discours. Het concept van deze groepering was ontstaan uit het geloof in de superioriteit van Japan en de idee van de verantwoordelijkheid om die superioriteit te delen met andere Aziatische landen (zie 1.3.1.3).

Een populair onderdeel van het discours omtrent de Japanse vooruitgang en beschaving was de *hakurankai* (博覧会) of 'nationale tentoonstellingen', die regelmatig gehouden werden rond de eeuwwisseling. In 1903 stootten de plannen van antropoloog Tsuboi Shōgorō om de 'rassen van de wereld' tentoon te stellen in hun 'natuurlijke habitat' echter op kritiek. Chinezen, Koreanen en De Ryūkyū-bevolking protesteerden tegen de representatie van hun cultuur als bevroren in het verleden. Het beeld van een modern en beschaafd Japan tegenover primitieve, irrationele volkeren in de rest van Azië bleef echter behouden in de representatie van de *Ainu*, de Taiwanese inheemse bevolking en de Maleisiërs.²⁰⁵

De modernisering had ervoor gezorgd dat de 'Ander', die in de Tokugawa-periode traditioneel als barbaars en 'vreemd' werd gezien nu terug in de tijd werd geprojecteerd, en 'achtergesteld' en 'onderontwikkeld' werd genoemd.²⁰⁶ Culturele verschillen werden gezien als overblijfsels uit vervlogen tijden, die door het proces van assimilatie zouden verdwijnen. Dat leidde tot ingrijpende assimilatiemaatregelen voor de etnische minderheden binnen Japan, met als doel hen te onderrichten en moderniseren.²⁰⁷ Zolang ze echter nog niet volledig geassimileerd waren, werden ze beschouwd als niet-Japans.

---

²⁰⁴ Weiner, M. 'Self' and 'Other' in imperial Japan. In: Weiner, M. (ed.) "Japan's Minorities. The illusion of homogeneity." Londen & New York: Routledge. 2009, pp. 15-16.

²⁰⁵ Weiner, M. 'Self' and 'Other' in imperial Japan. In: Weiner, M. (ed.) "Japan's Minorities. The illusion of homogeneity." Londen & New York: Routledge. 2009, p. 16.

²⁰⁶ Morris-Suzuki, T. *Re-inventing Japan. Time, Space, Nation*. New York: M.E. Sharpe, Inc. 1998, p. 28.

²⁰⁷ Howell, D. *Making "Useful Citizens" of Ainu Subjects in Early Twentieth-Century Japan*. In: "The Journal of Asian Studies", Vol. 63, Nr. 1. 2004, p. 5.

Na de oorlog was het echter niet langer aanvaardbaar om assimilatie van andere etnische groepen en een hiërarchie van etniciteit te propageren. Etnische minderheden konden dus niet langer beschouwd worden als 'nog niet geassimileerde Japanners'. Dit actief uitsluiten werd vervangen door een beleid van integratie, waarbij niet-Japanners echter nog steeds geassocieerd werden als 'buitenlanders'. Zelfs immigranten die de Japanse nationaliteit hebben verkregen, werden nog gecategoriseerd als 'vreemdeling'. Dit onderscheid maken tussen Japans en niet-Japans was essentieel voor het in stand houden van de nationale identiteit van een homogeen Japan.

Het proces van integratie en categorisatie speelde zich af binnen de context van *kokusaika* of 'internationalisering'. Internationalisering en omgang met het buitenland in het algemeen werd gezien als een middel om een nationalistisch beeld van Japan te promoten. Binnen dit discours werd de nationale identiteit voorgesteld als homogeen, m.a.w. er is geen plaats voor andere etnische identiteiten. De toenemende migratie resulteert echter in een groeiende druk op de idee van een homogeen Japan. (zie 1.3.2.2 en 2.3.2.2)

1.3.1.2. Nationale identiteit t.o.v. de Ainu

In 1868 werd de naam Hokkaido ingevoerd voor het gebied dat vroeger *Ezoichi* (蝦夷地) of 'land van de Ainu' werd genoemd. Dit gebied moest 'ontwikkeld' worden en om dat te bereiken mocht het niet gezien worden als eigendom van de Ainu. In 1872 werd het Ainu-territorium als 'terra nullius' bestempeld, d.w.z. niemandsland, en de inwoners werden opgenomen in het Japanse bevolkingsregister. Ze kregen echter wel de status van *kyūdojin* (旧土人) of 'former native', om hen te onderscheiden van de gewone Japanner. Het land en de natuurlijke grondstoffen werden voor landbouw en industrie gebruikt. Ainu-families werden gedwongen te verhuizen van hun vruchtbare gronden en uitgebreide jachtgebieden naar speciaal ingerichte Ainu-nederzettingen.

De daarop volgende armoede onder de Ainu-bevolking werd toegeschreven aan hun inherente etnische kenmerken, op basis van het concept van sociaal darwinisme. Dit discours werd vaak geïnternaliseerd door Ainu-leiders, die argumenteerden dat de lagere status van de Ainu een gevolg was van een ouderwetse mentaliteit en gebrekkig onderwijs. Assimilatie werd gepromoot als de weg naar vooruitgang en welvaart voor de Ainu en huwelijken tussen Ainu en Japanners werden aangemoedigd. Men geloofde immers dat de kinderen van gemengd bloed zouden aarden naar het

superieure ras. In de praktijk zorgde aanhoudende discriminatie er echter voor dat weinig Japanners bereid waren met *Ainu* te trouwen.²⁰⁸

Assimilatie ging vanaf 1868 veel dieper dan het beleid in de Tokugawa-periode, dat vooral focuste op uiterlijke kenmerken. Een belangrijk instrument in het proces van 'japanisering' was de 'Former Natives Protection Law' (旧土人保護法 'kyūdojin hogo hō') van 1899, die elke *Ainu*-familie in het bezit stelde van een paar hectare landbouwgrond, zaaigoed en gereedschap. Deze grond kon niet verkocht worden zonder officiële toelating en zou in beslag genomen worden als hij niet werd bewerkt binnen de vijftien jaar. Daarenboven werden de financiën van *Ainu*-gemeenschappen door de staat geregeld en loon werd gedistribueerd naar maatstaven bepaald door de overheid.²⁰⁹

De wet faalde volledig in haar vooropgestelde doel, aangezien de *Ainu* hierdoor fundamenteel werden aangeduid als niet-Japanners. Daarnaast was de landbouwgrond die werd verdeeld meestal weinig vruchtbaar en te klein om winst uit te halen. De regering gaf door middel van dit beleid aan dat de *Ainu* voor zichzelf verantwoordelijk waren en dat een mislukking in zelfonderhoud hun eigen schuld was, ook al zou de gemiddelde Japanse boer het lastig hebben gehad om de grond die doorgaans werd verdeeld te verbouwen.²¹⁰ In vele gevallen werd de grond verpacht aan Japanners, terwijl de *Ainu*-eigenaren in de stad of in visserij bedrijven op zoek gingen naar werk.²¹¹ *Ainu*-leiders moedigden hun volgers aan zich aan te passen, omdat dat nu eenmaal de enige weg was naar welvaart en sociale aanvaarding.²¹²

Het percentage *Ainu*-kinderen dat naar school ging, steeg van minder dan 45% in 1901 tot meer dan 99% in 1927. De *Ainu*-taal werd steeds minder gebruikt in de dagelijkse omgang. Japanse stijlen van kledij vervingen steeds vaker de traditionele *Ainu*-klederdracht, en ook het dieet van de gemiddelde *Ainu* veranderde. De meest significante verandering voltrok zich echter op vlak van huisvesting. In de nieuwe, Japanse huizen was geen plaats voor traditionele *Ainu*-elementen zoals een centrale haard of speciale schappen voor familieschatten. De Japanse regering zag deze veranderingen als een goed teken en ging ervan uit dat het slechts een kwestie van tijd zou zijn voor de *Ainu* als distinctieve etnische groep volledig zou opgaan in het Japanse volk. In het discours over

---

²⁰⁸ Siddle, R. *The Ainu. The Indigenous people of Japan*. In: Weiner, M. (ed.) "Japan's Minorities. The illusion of homogeneity." Londen & New York: Routledge. 2009, pp. 28-30.

²⁰⁹ Morris-Suzuki, T. *Re-inventing Japan. Time, Space, Nation*. New York: M.E. Sharpe, Inc. 1998, p. 25.

²¹⁰ *Ibid*, p. 8.

²¹¹ *Ibid*, p. 26.

²¹² Howell, D. *Making "Useful Citizens" of Ainu Subjects in Early Twentieth-Century Japan*. In: "The Journal of Asian Studies", Vol. 63, Nr. 1. 2004, p. 6.

de assimilatie van de *Ainu* werd vaak naar hen verwezen als *horobiyuku minzoku* (滅び行く民族) of 'uitstervend ras/volk'.²¹³ Etnische identiteit werd dus gedefinieerd in termen van culturele verschillen.

Hoewel ze in Japan de status van 'former aborigines' hadden (zie supra), werden de *Ainu* in het buitenland gezien als de inheemse bevolking van Japan. In deze functie werden ze uitgenodigd deel te nemen aan de derde editie van de Olympische Spelen te St. Louis, USA, in 1904. Dit in de context van een onderdeel van de Olympische Spelen dat de vooruitgang van de mens wou weergeven door de primitieve voorlopers van de moderne mens tentoon te stellen. Het doel van deze 'Anthropological Days' werd door William McGee, het toenmalige hoofd van het departement Antropologie van de organisator, St. Louis Expositie, als volgt omschreven:²¹⁴

"The primary object of the Section of Ethnology is to afford the various peoples of the world the opportunity of mutual observation and study of such character as to increase sympathy between peoples and races; to afford more advanced peoples the means of understanding more clearly the development stages through which their ancestors passed; and to allow the lower peoples to see the possibilities and opportunities for advancement."²¹⁵

Vele antropologen gingen er in die periode van uit dat het actieve dagelijkse leven van de 'primitieve volkeren' zou resulteren in een hoge score voor hun vertegenwoordigers in wedstrijden zoals hardlopen of boogschieten. De resultaten waren echter teleurstellend. De redenen hiervoor zijn niet volledig duidelijk, al zal de algemene desinteresse en het gebrek aan motivatie van de deelnemers wel een belangrijke factor zijn geweest.²¹⁶ Daarnaast leefden de deelnemers, in het geval van de *Ainu*, niet meer zo primitief als vaak beschreven werd in de toenmalige literatuur. Tegen het begin van de 20ste eeuw was de traditionele economie van jagen, vissen en verzamelen onder de invloed van de handel met Japan veel minder belangrijk geworden. Veel *Ainu* werden arbeiders in visserijen en hadden dus niet meteen meer oefening in hardlopen en boogschieten dan de modale 'moderne' Japanner.²¹⁷ Het veelvuldige contact met de Japanners had er ook voor gezorgd dat de

---

²¹³ Howell, D. *Making "Useful Citizens" of Ainu Subjects in Early Twentieth-Century Japan*. In: "The Journal of Asian Studies", Vol. 63, Nr. 1. 2004, pp. 10-11.

²¹⁴ Sanada, H. *'The Most Polite Savages': The Participation of Ainu in the 1904 St. Louis Olympic Games*. In: Niehaus, A. & Seinsch, M. (eds.) "Olympic Japan. Ideals and Realities of (Inter)Nationalism." Würzburg: Ergon Verlag. 2007, pp. 138-139.

²¹⁵ *Japanese Diplomatic Archives*. In: "The diplomatic Record Office of the Ministry of Foreign Affairs of Japan 1903". Nr. 16066-1. Geciteerd in: Sanada, H. *'The Most Polite Savages': The Participation of Ainu in the 1904 St. Louis Olympic Games*. In: Niehaus, A. & Seinsch, M. (eds.) "Olympic Japan. Ideals and Realities of (Inter)Nationalism." Würzburg: Ergon Verlag. 2007, p. 139.

²¹⁶ *Ibid*, pp. 145-146.

²¹⁷ Howell, D. *Making "Useful Citizens" of Ainu Subjects in Early Twentieth-Century Japan*. In: "The Journal of Asian Studies", Vol. 63, Nr. 1. 2004, p. 8.

meeste *Ainu* wisten hoe ze zich moesten gedragen in 'modern' gezelschap en vele toeschouwers waren dan ook teleurgesteld dat de 'wilden' zich zo keurig gedroegen.²¹⁸

Het beleid van assimilatie van de *Ainu* werd als een belangrijk onderdeel gezien in de ideologie van de natie als een familie. De Japanse 'familie' werd immers gezien als etnisch homogeen en om ten volle deel te nemen aan de samenleving was het nodig in deze familie geïntegreerd te worden. *Ainu*-activisten reageerden op verschillende manieren op deze ideologie, al accepteerden de meesten assimilatie en integratie als doel, al was het maar omdat het voor de *Ainu* de meest realistische weg naar welvaart was. Vele activisten bekritiseerden echter de aanhoudende discriminatie die uitging van de staat en van de Japanse bevolking. Sommigen argumenteerden ook dat de *Ainu*-eticiteit en het Japanse burgerschap elkaar niet hoeven uitsluiten.²¹⁹

In het discours over de *Ainu* werd nooit gedefinieerd wat de beoogde assimilatie precies inhield. Deze ambiguïteit maakte het mogelijk discussies over wat nu precies een goede onderdaan maakt te vermijden. Sommigen dachten in termen van ras en zagen vermenging van bloed als het uiteindelijke doel. Anderen zagen assimilatie als een spiritueel doel voor zowel *Ainu* als Japanners. De meesten stelden assimilatie echter gelijk met een aanpassing in huisvesting, hygiëne en onderwijs. Dit maakte het mogelijk dat de *Ainu*-identiteit gedeeltelijk bewaard bleef in de privésfeer. Deze situatie werd onrechtstreeks ook mogelijk gemaakt door de Japanse staat, die enkel bewoners van *Ainu*-nederzettingen identificeerde als *Ainu*. De *Ainu* die buiten de nederzettingen woonden werden dus officieel niet meer als *Ainu* beschouwd. Ze kregen in de praktijk echter nog steeds met discriminatie te maken. Officieel gezien waren ze echter geen probleem meer.

Na de herziening van de 'Former Natives Protection Law' in 1937 werden de kwestie van de *Ainu* niet langer dringend beschouwd. De mobilisatie om de oorlog te steunen, kreeg rond deze periode prioriteit. De *Ainu* kwamen pas opnieuw onder de aandacht na 1945, en dit in de context van de in diskrediet gebrachte nationale ideologie. Het beleid van assimilatie werd gestaakt, maar het bestaan van een etnische minderheid werd grotendeels genegeerd.²²⁰ Officieel gezien waren ze immers Japanners. Daarnaast werden de *Ainu* in de antropologie gezien als het nageslacht van een proto-Japans volk dat sinds de laatste 1500 jaar niet geëvolueerd is. De *Ainu* en de Japanners hadden

---

²¹⁸ Sanada, H. *'The Most Polite Savages': The Participation of Ainu in the 1904 St. Louis Olympic Games*. In: Niehaus, A. & Seinsch, M. (eds.) "Olympic Japan. Ideals and Realities of (Inter)Nationalism." Würzburg: Ergon Verlag. 2007, p. 146.

²¹⁹ Howell, D. *Making "Useful Citizens" of Ainu Subjects in Early Twentieth-Century Japan*. In: "The Journal of Asian Studies", Vol. 63, Nr. 1. 2004, p. Asian Studies", Vol. 63, Nr. 1. 2004, pp. 17-21.

²²⁰ Ibid, pp. 23-25.

m.a.w. een gemeenschappelijke voorouder, maar in tegenstelling tot de 'primitieve' *Ainu* zijn de Japanners geëvolueerd.²²¹

In de laatste paar decennia, gelijktijdig met de opkomst van het cultureel nationalisme en het discours van *nihonjinron*, is het activisme van etnische minderheden zoals de *Ainu* sterk toegenomen. Zoals al eerder vermeld (zie 1.3.2.2) beweerde eerste minister Nakasone in 1986 echter nog steeds dat Japan geen etnische minderheden kent en een *tan'itsu minzoku* of een 'natie van één volk' is. Hij noemde zijn eigen borstelige wenkbrauwen als een bewijs dat de *Ainu* etniciteit geassimileerd is in de Japanse identiteit.

In 1997 boekten *Ainu*-activisten een duidelijke vooruitgang. De rechtbank van het district van Sapporo, Hokkaido, erkende dat de *Ainu* tot de juridische categorie van inheemse bevolking behoorden. Dit besluit was het gevolg van een lang gevecht met de Ontwikkelingsmaatschappij van Hokkaido om *Ainu*-territorium van o.a. begraafplaatsen en andere heilige gebieden.²²² In diezelfde periode lanceerde de regering de Wet voor Promotie van *Ainu*-cultuur (アイヌ文化の振興 *ainu bunka no shinkō*)²²³, een wet die aanvankelijk goed ontvangen werd maar later bekritiseerd werd omwille van een beleid dat de *Ainu*-cultuur te essentialistisch voorstelt.²²⁴

In 2008 kende de Japanse regering de *Ainu* de status van inheemse bevolking toe. Gezien de nationale ideologie van een homogeen Japan was dit een historisch moment, dat misschien aangeeft dat de illusie van een mono-etnisch Japan misschien binnenkort zal verdwijnen.

1.3.1.3. Nationale identiteit t.o.v. de Ryūkyūs

Van 1429 tot 1879 regeerde op de Ryūkyū-eilanden een koning, al stond deze tijdens de Tokugawa-periode onder de controle van het domein van Satsuma. In naam vormden de eilanden

---

²²¹ Low, M. Physical Anthropology in Japan. The *Ainu* and the Search for the Origins of the Japanese. In: "Current Anthropology", Vol. 53, Nr. S5. 2012, p. S65.

²²² Voor meer informatie over dit proces zie: Stevens, G. *More Than Paper: Protecting Ainu Culture and Influencing Japanese Dam Development*. In: "Cultural Survival Quarterly", Vol. 28, Nr. 4. 2004. Online beschikbaar op: <http://www.culturalsurvival.org/publications/cultural-survival-quarterly/japan/more-paper-protecting-ainu-culture-and-influencing-ja>. Geraadpleegd op 2/08/2012.

²²³ Voor meer informatie over deze wet zie: Japanese Law Translation. アイヌ文化の振興並びにアイヌの伝統等に関する知識の普及及び啓発に関する法律 (概要) *Outline of Act on the Promotion of Ainu Culture, and Dissemination and Enlightenment of Knowledge about Ainu Tradition, etc.* Online beschikbaar op: <http://www.japaneselawtranslation.go.jp/common/data/outline/h09Zzk00520101je2.0.htm>. Geraadpleegd op 2/08/2012.

²²⁴ Low, M. Physical Anthropology in Japan. The *Ainu* and the Search for the Origins of the Japanese. In: "Current Anthropology", Vol. 53, Nr. S5. 2012, p. S66.

een onafhankelijke staat, die een tribuutrelatie en religieuze en culturele connecties onderhield met China. Via deze connectie kon Japan onrechtstreeks handel voeren met China. Om de Japanse controle van de Ryūkyū-eilanden geheim te houden, omwille van de spanningen tussen Japan en China, moest de Japanse invloed in de Ryūkyūs onzichtbaar blijven.²²⁵

Als gevolg van de modernisering van de Japanse staat werd het gebied in 1879 echter officieel ingelijfd in het Japanse territorium en omgedoopt tot de Okinawa-prefectuur. Er werd een gouverneur aangesteld, het Japans werd ingevoerd als de officiële voertaal en het onderwijs werd aangepast. De economisch interessante verbouwing van suikerriet werd aangemoedigd door middel van staatsleningen met lage kosten.²²⁶

China zou haar tribuutrelatie met dit economisch interessant gelegen gebied echter niet zo snel opgeven. Aanvankelijk aarzelde de Chinese regering om te reageren, uit angst voor oorlog, en zocht internationale steun in deze kwestie, maar vond er geen. De Japanse staat besloot een diplomatiek voorstel te doen. Een aantal van de eilanden zou onder controle van China worden gebracht en de overige eilanden, waaronder Okinawa, zou in Japanse handen blijven. De Chinese vertegenwoordiger ging na lang onderhandelen akkoord, maar zijn beslissing werd van hoger af ongeldig verklaard. De Japanse regering reageerde verontwaardigd en liet weten dat de kwestie niet langer open stond voor discussie. China verwees in deze periode in de publieke sfeer nog geregeld naar een inmiddels onbestaande tribuutrelatie met de Ryūkyūs, maar na de Japanse overwinning in de Eerste Chinees-Japanse Oorlog van 1895 verdween de kwestie uit het publieke discours.²²⁷

Het gebied van de Ryūkyūs werd binnen Japan gezien als een onderontwikkeld, arm gebied dat op cultureel en linguïstiek vlak achtergesteld was. Een dergelijk stigma maakte het de bewoners van de nieuwe Okinawa-prefectuur moeilijk zich te integreren. Op vlak van onderwijs, gezondheid, levensstandaard, economische ontwikkeling en politieke participatie bleef Okinawa lange tijd achter op de rest van Japan. Het ideaal van assimilatie werd via onderwijs, politiek en media opgedrongen en omdat het de enige weg tot succes was, werd dit ideaal een doel voor veel bewoners van de Ryūkyūs. De situatie maakte het hen echter moeilijk dat doel te bereiken.²²⁸

---

²²⁵ Allen, M. *Okinawa, ambivalence, identity, and Japan*. In: Weiner, M. (ed.) "Japan's Minorities. The illusion of homogeneity." Londen & New York: Routledge. 2009, p. 191.

²²⁶ Ibid, p. 188.

²²⁷ Kerr, G. *Okinawa. The History of an Island People*. Rutland, Vermont & Tokyo: Charles E. Tuttle Company. 1960, pp. 384-392.

²²⁸ Allen, M. *Okinawa, ambivalence, identity, and Japan*. In: Weiner, M. (ed.) "Japan's Minorities. The illusion of homogeneity." Londen & New York: Routledge. 2009, p. 192.

De Okinawa-prefectuur was van weinig waarde voor Japan. Op economisch vlak was het gebied eerder een blok aan het been dan een aanwinst en een sentimentele band met de bewoners was er nooit geweest. De eilanden waren eerder een risico, gezien de reactie van China en westerse diplomaten op de annexatie. Het assimilatieproces werd om die reden ook langzaam aangevat om geen politieke reacties op te wekken bij de vele bewoners van de Ryūkyūs die nog steeds een hoog aanzien genoten in China. Dit leidde ertoe dat de prefectuur decennia lang achter bleef lopen op de rest van het land, met als gevolg een grote armoede. Een choleraepidemie op het einde van de 19de eeuw maakte de situatie nog erger.

Het aantal schoolgaande kinderen in de Ryūkyūs steeg gevoelig van 14% in 1890 tot meer dan 90% in 1920. Dat ging niet noodzakelijk gepaard met een stijging in alfabetisme, afgaand op een enquête van de jaren 1880. Daarin vond slechts 15% van de ondervraagde leerlingen dat 'improving language' relevant was voor vooruitgang en integratie. De overwinning in de Eerste Chinees-Japanse Oorlog en de Russisch-Japanse Oorlog leidde aanvankelijk tot een toenemend enthousiasme voor de Japanse staat maar dit enthousiasme bekoelde snel toen in 1907 het Ministerie van Onderwijs het gebruik van 'hoogen-huda' introduceerde, de publiekelijke bekendmaking van strafpunten voor leerlingen die dialect gebruikten d.m.v. een houten plakkaat rond de nek. Vanaf 1935 werden de instructies strikter en de standaardtaal moest zowel op school als thuis worden gebruikt.²²⁹

Het klassensysteem van het vroegere Ryūkyū-koninkrijk functioneerde steeds minder onder de unificerende druk van discriminatie en armoede. In 1879 werd aangekondigd dat de Bewoners van de Ryūkyūs van adel hun status verloren en zichzelf moesten onderhouden, behalve de vroegere koninklijke familie, die een inkomen kreeg van de Japanse staat en met een zeker respect werd behandeld. Het sterke protest op deze maatregel leidde ertoe dat de regering deze beslissing moest herzien, en in 1880 werd een halfjaarlijks salaris vastgelegd voor ongeveer 380 families.²³⁰

Okinawa werd vaak gebruikt als een oefengebied voor nieuwe administratieve maatregelen en de positie van gouverneur werd in de eerste 13 jaar acht keer doorgegeven aan een nieuwe kandidaat.²³¹ De structuur van de lokale regering werd stap voor stap aangepast aan de structuur in andere Japanse prefecturen, maar de politieke vertegenwoordiging van de Okinawa-prefectuur in de

---

²²⁹ Takeuchi, L. *The Structure and History of Japanese. From Yamatokotoba to Nihongo*. New York: Pearson Education Limited. 1999, pp. 38-39.

²³⁰ Kerr, G. *Okinawa. The History of an Island People*. Rutland, Vermont & Tokyo: Charles E. Tuttle Company. 1960, pp. 392-395.

²³¹ *Ibid*, p. 399.

nationale politiek liet nog lang op zich wachten. Dit vooral omdat de nationale partijen in de hoofdstad weinig interesse hadden in het gebied en in de bijhorende stemmen.²³²

Na de Eerste Wereldoorlog ontdekten een aantal Japanse onderzoekers de traditionele technieken van pottenbakken in Okinawa en publiceerden hun studie in andere prefecturen. Hierdoor ontstond stilaan een interesse naar de unieke kenmerken van de cultuur van Okinawa en de Ryūkyū-bevolking hervond een zekere trots op hun culturele identiteit. Dit druiste echter in tegen het nationale beleid en de gouverneur bevestigde opnieuw het officiële standpunt door te stellen dat elk overblijfsel van culturele individualiteit moest verdwijnen. Sommige bewoners van de Ryūkyūs argumenteerden daarentegen dat dergelijke overblijfsels hen er niet van weerhielden goede onderdanen te zijn en dat het hen er ook niet van zou weerhouden goede soldaten te zijn.²³³ Tijdens de jaren '30 werd er volop campagne gevoerd om een fanatieke nationalistische mentaliteit te kweken onder de Japanse bevolking en de vraag of de Ryūkyū-bevolking daadwerkelijk te vertrouwen zouden zijn als soldaten drong zich op.²³⁴

Vele bewoners van de Ryūkyūs geloofden inmiddels dat de Okinawa-prefectuur een volwaardig deel van Japan was geworden maar die idee bleek een illusie te zijn tijdens de Tweede Wereldoorlog.²³⁵ Okinawa had weinig economisch surplus om veel bij te dragen aan de kosten van de oorlog, maar door zijn locatie vormde het van nature een uiterste defensielinie. De eilanden werden overspoeld door Japanse soldaten en de bevolking werd gedwongen zich te schikken naar de wensen van het leger. Toen, na een korte periode van vreugde na Pearl Harbour, het tij zich steeds meer tegen Japan keerde, werd het duidelijk dat de Japanse staat bereid was de Ryūkyū-eilanden op te offeren als het tot vredesonderhandelingen zou komen. De Japanse regering beseftte dat de westerse mogendheden over voldoende argumenten beschikten om de Ryūkyūs te splitsen van de rest van Japan, en zagen de strategische locatie van de eilanden als een mogelijk voordeel in onderhandelingen.²³⁶

Vanaf 1944 begonnen bewoners van andere prefecturen hun familieleden uit de Okinawa-prefectuur te evacueren. De staat verstrekke amper informatie over de oorlogssituatie en er werden geen voorbereidingen voor een eventuele bezetting gemaakt. De Slag van Okinawa in 1945

---

²³² Ibid, pp. 427-428.

²³³ Ibid, pp. 456-457.

²³⁴ Ibid, p. 461.

²³⁵ Allen, M. *Okinawa, ambivalence, identity, and Japan*. In: Weiner, M. (ed.) "Japan's Minorities. The illusion of homogeneity." Londen & New York: Routledge. 2009, p. 192.

²³⁶ Kerr, G. *Okinawa. The History of an Island People*. Rutland, Vermont & Tokyo: Charles E. Tuttle Company. 1960, pp. 466-467.

betekende vooral een afslachting voor de bevolking van de Okinawa-prefectuur. De Amerikanen waren verbaasd amper tegenstand te ontmoeten. Er werden uit wanhoop vele zelfmoordmissies ondernomen maar die haalden weinig uit. Eén achtste van de bevolking in Okinawa kwam tijdens de slag om het leven. De Ryūkyū-eilanden kwamen bij de ondertekening van de Verklaring van Potsdam in 1945 onder de controle van de VS.²³⁷

Okinawa onder de controle van de VS moest een voorbeeld van democratie worden voor de rest van Japan. Tijdens dit proces van democratisering werden echter vele mensenrechten geschonden en land in beslag genomen om militaire basissen te bouwen. Schandalen van verkrachting en moord van de bevolking van Okinawa door Amerikaanse soldaten werden in de doofpot gestoken. Als resultaat werd tijdens de jaren '60 Japan steeds meer geïdealiseerd als moederland, symbool van democratie en vrijheid. Het verlangen om opnieuw deel uit te maken van de Japanse staat was zo groot dat de Japanse regering besloot het gebied kon gebruiken in haar onderhandelingen met de VS. Okinawa werd in 1972 opnieuw een deel van de Japanse staat, maar de VS behield het recht er militaire basissen te onderhouden 'om de communistische dreiging tegen te gaan'.²³⁸

Het einde van de Koude Oorlog veranderde weinig aan deze situatie. In 1995 verklaarde het Pentagon dat Azië een onstabiel gebied was, dat nood had aan een stabiliserende militaire aanwezigheid. Na een nieuw schandaal rond de verkrachting van een 12-jarig schoolmeisje door Amerikaanse soldaten werd het 'Speciale Actie Comité voor Okinawa' (SACO) opgericht. Deze organisatie was een samenwerking tussen de Amerikaanse en Japanse regering. In 1996 beloofde SACO dat een aantal van de Amerikaanse basissen tegen 2003 zouden worden overgedragen aan Okinawa. Deze belofte was echter deel van een groter plan, dat ook de bouw van extra militaire basis omvatte. In 1998 verklaarde de gouverneur van Okinawa dat de bevolking niet akkoord ging met dit voorstel een nieuwe basis te bouwen en eiste dat de beloofde militaire basissen werden overgedragen. Van de 11 beloofde basissen is vandaag de dag nog steeds slechts een klein gedeelte daadwerkelijk onder de controle van Okinawa gebracht.

Het protest van de Okinawa-bevolking in de jaren '90 heeft m.a.w. niets uitgehaald. Hoewel de bevolking tegen de militaire basissen gekant is, werd in 1998 een andere gouverneur verkozen die

---

²³⁷ Ibid, pp. 468-472.

²³⁸ Inoue, M. *Okinawa and the U.S. Military: Identity Making in the Age of Globalization*. New York, Chichester, West Sussex: Columbia University Press. 2007, pp. 1-7.

geneigd was de militaire aanwezigheid van de VS te dulden. Dit volgens socioloog Ezra Vogel omwille van de belofte van economische steun.²³⁹

De etnische identiteit van de Okinawa-bevolking is vermengd met elementen uit de Amerikaanse culturele invloed en elementen uit de Japanse culturele invloed. Officieel gezien is Okinawa deel van de Japanse staat. In realiteit werden de bewoners van de Ryūkyūs nog steeds als ‘anders’ en niet-Japans beschouwd. Dat wordt o.a. duidelijk gezien in de bereidwilligheid van de Japanse regering om het gebied van Okinawa op te offeren in ruil voor een goede relatie met de V.S. Er is nog steeds discriminatie tegen de bevolking van Okinawa, net zoals tegen de *Ainu*, in functie van de constructie van de ideologie van een homogeen Japan. Het gebied wordt beschouwd als een exotisch oord, geschikt voor binnenlands toerisme.

Er zijn weinig aanwijzingen dat er onafhankelijkheidsbewegingen zullen ontstaan vanuit de hybridecultuur van Amerikaanse, Japanse, en traditionele elementen in Okinawa. Het politieke klimaat wordt gedomineerd door de afhankelijkheid van de Japanse regering. De voortdurende invloed van Japan en de V.S. zullen waarschijnlijk leiden tot een deconstructie van een identiteit gebaseerd op de geschiedenis en cultuur van Okinawa.²⁴⁰

---

²³⁹ Inoue, M. *Okinawa and the U.S. Military: Identity Making in the Age of Globalization*. New York, Chichester, West Sussex: Columbia University Press. 2007, pp. 8-10.

²⁴⁰ Allen, M. *Okinawa, ambivalence, identity, and Japan*. In: Weiner, M. (ed.) “Japan’s Minorities. The illusion of homogeneity.” Londen & New York: Routledge. 2009, pp. 199-200.

2. De invloed van taal en cultuur op de nationale identiteit in Japan

2.1. Theoretisch kader: invloed van taal en cultuur op de perceptie

2.1.1. Linguïstische relativiteit

2.1.1.1. *Taal en denken*

Volgens Ethnologue, een online beschikbare encyclopedie van alle talen in de wereld, zijn er momenteel 6909 gekende levende talen in de wereld. Wat precies de criteria voor een taal – in tegenstelling tot bijvoorbeeld een dialect – zijn, wordt echter niet gedefinieerd.²⁴¹ Het concept ‘taal’ is niet zo duidelijk afgelijnd als vaak gedacht. Einar Haugen stelt:

“The taxonomy of linguistic description – that is, the identification and enumeration of languages – is greatly hampered by the ambiguities and obscurities attaching to the terms “language” and “dialect.” [...] The use of these terms has imposed a division in what is often a continuum, giving what appears to be a neat opposition when in fact the edges are extremely ragged and uncertain. [...] This kind of overlapping is uncomfortable, but most linguists have accepted it as a practical device, while recognizing, with Bloomfield, “the purely relative nature of the distinction” (1933: 54).”²⁴²

Uit vergelijkende linguïstische studies is gebleken dat verschillen tussen talen (of dialecten) op alle vlakken kunnen voorkomen, ook op structurele niveaus zoals grammaticale categorisatie. Terminologie die gebruikt wordt bij de studie van Indo-Europese talen is dus niet noodzakelijk universeel toepasbaar.

Interesse in een mogelijke invloed van dergelijke structurele verschillen tussen talen op hoe men de realiteit waarneemt, bestond al in de Europese traditie van de late 17de eeuw.²⁴³ Tot omstreeks het begin van de 20ste eeuw gingen veel onderzoekers uit van de idee dat ‘primitieve’ volkeren omwille van hun ‘primitieve’ taal niet in staat waren tot complex, abstract, wetenschappelijk denken. Een belangrijk doel van het onderzoek van Franz Boas, een onderzoeker die vaak de ‘vader van de antropologie’ wordt genoemd, was het falsifiëren van die stelling. Boas stelde dat alle linguïstische en culturele tradities even complex en logisch waren en dat de specifieke taal die een samenleving gebruikt hun culturele gebruiken weerspiegelt. Taal vergemakkelijkt

---

²⁴¹ Lewis, M. Paul (ed.). *Ethnologue: Languages of the World, Sixteenth edition*. Dallas, Texas: SIL International. 2009. Online beschikbaar: <http://www.ethnologue.com>. Geraadpleegd op 13/7/2012.

²⁴² Haugen, E. *Dialect, Language, Nation*. In: “*American Anthropologist*”, Vol. 68, Nr. 4. 1966, p. 922.

²⁴³ Lucy, J. *Linguistic Relativity*. In: “*Annual Review of Anthropology*”, Vol. 26. 1997, p. 293.

bepaalde manieren van denken, maar weerhoudt zijn gebruikers er niet van buiten de grenzen van deze gewoontes te treden.²⁴⁴

Edward Sapir, een student van Boas, ging verder op deze stelling in, en beklemtoonde de invloed van taal op het denken. Hij stelde het volgende:

“Human beings do not live in the objective world alone, nor alone in the world of social activity as ordinarily understood, but are very much at the mercy of the particular language which has become the medium for expression for their society. It is quite an illusion to imagine that one adjusts to reality essentially without the use of language and that language is merely an incidental means of solving specific problems of communication or reflection. The fact of the matter is that the ‘real world’ is to a large extent unconsciously built up on the language habits of the group. No two languages are ever sufficiently similar to be considered as representing the same social reality. The worlds in which different societies live are distinct worlds, not merely the same world with different labels attached.”²⁴⁵

Sapir beklemtoonde echter ook dat alle vormen van linguïstische expressie gereduceerd kunnen worden tot een gemeenschappelijke, onderliggende, menselijke psychologie, en dat elke taal zo opgebouwd is “that no matter what any speaker of it may desire to communicate ... the language is prepared to do his work”²⁴⁶. Zijn meest bekende student, Benjamin Whorf, werkte de relatie tussen taal enerzijds en cognitie en gedrag anderzijds verder uit.²⁴⁷ Gezien de grote invloed van zowel Sapir als Whorf wordt de theorie van linguïstische relativiteit – de idee dat taal een invloed heeft op het denken – vaak de “Sapir-Whorf-hypothese” genoemd. Die term is echter misleidend aangezien de twee onderzoekers nooit een gezamenlijk standpunt hebben uitgewerkt, en hun ideeën op sommige vlakken niet overeenkomen.²⁴⁸

Veel onderzoekers, vooral buiten de antropologie, gebruiken de term “Sapir-Whorf-hypothese” in de betekenis van een simplistische versie van de theorie van linguïstische relativiteit, een versie die stelt dat taal denken *bepaalt*. Het model van linguïstische relativiteit dat gebaseerd is op het werk van Sapir en Whorf en dat vandaag door de meeste linguïstische antropologen wordt gebruikt, veronderstelt echter een wederzijdse invloed tussen drie polen: ‘taal’, ‘denken’, en ‘cultuur’. In welke

---

²⁴⁴ Ahearn, L. *Living Language. An Introduction to Linguistic Anthropology*. Chichester, West Sussex: John Wiley & Sons Ltd. 2012, pp. 66-67.

²⁴⁵ Sapir, E. *The Status of Linguistics as a Science*. In: “Language”, Vol. 5, Nr. 4. 1929, p. 209.

²⁴⁶ Sapir, E. *The Grammarian and his Language*. In: Mandelbaum, D. (ed.). “Selected Writings of Edward Sapir in Language, Culture and Personality”. Berkeley: University of California Press. 1949 [1924], pp. 150-159. Geciteerd in: Ahearn, L. *Living Language. An Introduction to Linguistic Anthropology*. Chichester, West Sussex: John Wiley & Sons Ltd. 2012, p. 67.

²⁴⁷ Ahearn, L. *Living Language. An Introduction to Linguistic Anthropology*. Chichester, West Sussex: John Wiley & Sons Ltd. 2012, pp. 67-68.

²⁴⁸ Duranti, A. *Linguistic Anthropology: History, Ideas, and Issues*. In: Duranti, A. (ed.). “Linguistic Anthropology. A Reader. Second Edition.” John Wiley & Sons Ltd., Chichester, West Sussex. 2009, p. 12.

verhoudingen die drie elementen staan is echter een kwestie van controverse. Sommige onderzoekers gaan ervan uit dat dergelijke verhoudingen nooit empirisch getest kunnen worden. Daarnaast argumenteert men dat er geen objectieve manier bestaat om linguïstische elementen van non-linguïstische elementen te onderscheiden, aangezien zowel 'denken' als 'cultuur' slechts via het medium van 'taal' worden uitgedrukt.²⁴⁹ In een artikel van Hill en Manheim wordt gesteld dat het model als een axioma moet worden behandeld en dus enkel "on the basis of the extent to which it leads to productive questions about talk and social action".²⁵⁰

2.1.1.2. Methodologieën in onderzoek naar linguïstische relativiteit

Omwille van de complexiteit van de kwestie is er maar weinig direct empirisch onderzoek gebeurd sinds het ontstaan van de theorie ca. halverwege de 20ste eeuw. De weinige studies die een poging wagen deze complexe materie te onderzoeken, maken gebruik van verschillende methodologieën, die in drie categorieën ondergebracht kunnen worden.

Een eerste categorie van methodologie focust op bepaalde verschillen tussen talen op vlak van linguïstische structuren en gaat na hoe deze de interpretatie van de realiteit beïnvloedt. Men onderzoekt bijvoorbeeld hoe linguïstische verschillen bij het praten over tijd een invloed hebben op de conceptualisatie van tijd. Het is echter moeilijk equivalente linguïstische structuren te identificeren in verschillende talen. De tweede categorie bestaat uit studies die zich toeleggen op één domein, zoals bijvoorbeeld kleur, of ruimtelijke oriëntatie. Deze aanpak vertrekt van een bepaald domein en gaat na hoe de elementen in het domein worden weergegeven in verschillende talen. Een moeilijkheid hier is dat het bepalen van een domein vaak door de taal en cultuur van de onderzoeker wordt beïnvloed. Een derde mogelijke methodologie onderzoekt in de eerste plaats gedrag, meer bepaald een geobserveerd verschil in gedrag bij sprekers van verschillende talen, dat op het eerste zicht niet verklaard kan worden. De onderzoeker postuleert een linguïstisch verschil als oorzaak en probeert deze oorzaak via testen aan te tonen.²⁵¹ Een voorbeeld is een studie uit de jaren '90, die

---

²⁴⁹ Ahearn, L. *Living Language. An Introduction to Linguistic Anthropology*. Chichester, West Sussex: John Wiley & Sons Ltd. 2012, pp. 69-71.

²⁵⁰ Hill, J. & Manheim, B. *Language and World View*. In: "Annual Review of Anthropology", Vol. 21. 1992, p. 162. Geciteerd in: Ahearn, L. *Living Language. An Introduction to Linguistic Anthropology*. Chichester, West Sussex: John Wiley & Sons Ltd. 2012, p. 71.

²⁵¹ Lucy, J. *Linguistic Relativity*. In: "Annual Review of Anthropology", Vol. 26. 1997, pp. 294-303.

onderzoek deed naar de mogelijke redenen voor het grote verschil in aantal werkongevallen tussen Finssprekende werknemers en de Zweedssprekende minderheid in Finland.²⁵²

De term 'linguïstische relativiteit' omvat in feite drie niveaus van onderzoek. Een eerste niveau is dat van 'taal in het algemeen', d.w.z. de kwestie: wat is de invloed van het beheersen van een taal op de cognitie, vergeleken met dieren of mensen die (nog) geen taal hebben geleerd. Onderzoek op dit niveau bestudeert bijvoorbeeld kinderen die nog geen taal hebben geleerd, of dove kinderen wiens ouders geen gebarentaal gebruiken (om het kind aan te moedigen te leren liplezen). Er zijn studies die wijzen op een connectie tussen het aanleren van een taal en het ontwikkelen van een 'theory of mind', d.w.z. het vermogen een onderscheid te maken tussen de eigen ervaringen en die van iemand anders.

Een tweede niveau is dat van linguïstische structuren, waarbij men onderzoekt hoe verschillen tussen talen de cognitie beïnvloeden. Een veel voorkomend misverstand is dat de aan- of afwezigheid van een term voor een bepaald concept een invloed op het denken heeft. Het ontbreken van een woord voor bijvoorbeeld 'geogste, maar nog ongekookte rijst' in het Nederlands weerhoudt de spreker er niet van dit idee te conceptualiseren. Ook een overvloed aan woorden in een bepaald onderdeel van het lexicon van een taal zegt weinig over de manier van denken van zijn sprekers, het zegt enkel iets over het belang van de culturele gebruiken die met dat onderdeel van het lexicon verbonden zijn. Onderzoekers concentreren zich meestal op semantische domeinen, zoals de terminologie voor verwantschap, lichaamsdelen, kleuren, of op grammaticale categorieën, zoals voorzetsels, meervouden, werkwoordtijden.²⁵³

Het derde niveau betreft de invloed van specifiek taalgebruik zoals bijvoorbeeld stijlregisters. Er is nog maar weinig onderzoek gedaan naar de cognitieve effecten van een specifiek gebruik van taal, vooral omdat dergelijke effecten moeilijk te testen zijn in experimenten. Theorieën over het effect van analfabetisme waren aanvankelijk veelbelovend, maar de grote verschillen in gradaties van alfabetisme en de connectie met onderwijs maken het moeilijk 'alfabetisme' als een geïsoleerde variabele te beschouwen. Een andere studie behandelde de specifieke terminologie die gebruikt werd in discussies over kernwapens en de neiging de wapens als agent te gebruiken in een zin, in

---

²⁵² Zie: Johansson, A. & Strømnes, F. *Cultural differences in occupational accidents. Part 1: Theoretical background*. Gepresenteerd bij Nord. Meet. Work Environ., 44ste editie. Nantali, Finland. 1995. & Salminen, S. & Hiltunen, E. *Accident frequency of Finnish- and Swedish-speaking workers in Finland*. Gepresenteerd bij Nord. Sem. Safety Res., 15de editie. Espoo, Finland. 1993.

²⁵³ Ahearn, L. *Living Language. An Introduction to Linguistic Anthropology*. Chichester, West Sussex: John Wiley & Sons Ltd. 2012, pp. 72-80.

plaats van de persoon die het wapen gebruikt.²⁵⁴ Ook een studie naar het taalgebruik van een fundamentalistische baptistengemeenschap stootte op linguïstische strategieën die als doel hebben ongelovigen te bekeren.²⁵⁵ Deze vormen van taalgebruik zijn niet deterministisch, maar kunnen wel een sterke invloed hebben op de cognitie.²⁵⁶

Over de precieze verhoudingen tussen de drie polen in het model van linguïstische relativiteit bestaat nog geen zekerheid, maar algemeen aanvaard is de idee dat taal een belangrijke factor is in de belevingswereld van een individu. De invloed van taal op het gedrag, samen met de invloed van culturele gewoontes, is dan ook een belangrijke factor in de constructie van identiteit.

2.1.2. De invloed van cultuur op de perceptie

2.1.2.1. *Cultuur als filter op de perceptie*

Cultuur is eveneens een moeilijk te definiëren begrip. In de Van Dale vinden we veel betekenissen terug, waarvan de belangrijkste:

“5 beschaving, ontwikkeling, verfijning van het geestelijke en zedelijk leven, resp. het daarin bereikte peil, beschavingstoestand [...] 6 de beschavingstoestand m.betr.t. een bep. volk of een bep. tijd [...] 7 het geheel van de manifestaties van kunst, ontspanning en vermaak”²⁵⁷

Cultuur wordt vaak met ‘beschaving’ geassocieerd. In een wereldbeeld dat cultuur gelijkstelt met beschaving worden verschillende samenlevingen gecategoriseerd van ‘primitief’ naar ‘ontwikkeld, beschaafd’, met de eigen cultuur meestal bovenaan. Deze manier van denken was vooral populair in de context van de westerse kolonisatie in de periode van de 15de tot 19de eeuw.

Met de opkomst van het nationalisme vanaf ca. de 18de eeuw werd in de zoektocht naar een nationale identiteit teruggerepen naar tradities uit een ver verleden, die vervolgens werden geïdealiseerd als de essentie van het nationale karakter. De ‘nationale culturen’ die in deze periode ontstonden waren meestal grotendeels bewust geconstrueerd op basis van deze traditionele

---

²⁵⁴ Zie: Cohn, C. *Sex and death in the rational world of defense intellectuals*. In: “Signs”, Vol. 12, Nr. 4. 1987, pp. 687-718.

²⁵⁵ Zie: Harding, S. *Convicted by the Holy Spirit: the rhetoric of fundamental Baptist conversion*. In: “American Ethnologist”, Vol. 14, Nr. 1. 1987, pp. 167-181.

²⁵⁶ Ahearn, L. *Living Language. An Introduction to Linguistic Anthropology*. Chichester, West Sussex: John Wiley & Sons Ltd. 2012, pp. 92-95.

²⁵⁷ Geerts, G. *Van Dale. Groot Woordenboek der Nederlandse Taal*. Utrecht, Antwerpen: Van Dale lexicografie. 1992, p. 586.

elementen, met als doel een onafhankelijke, geünificeerde natie te creëren. Veel vergelijkende studies naar culturen behandelen dergelijke 'nationale culturen' nog steeds als monolithische, ahistorische systemen.

In 1976 omschreef Edward Hall 'cultuur' als volgt:

"One of the functions of culture is to provide a highly selective screen between man and the outside world. In its many forms, culture therefore designates what we pay attention to and what we ignore."²⁵⁸

Gelijktijdig met de ontwikkeling van de theorie van linguïstische relativiteit groeide ook het besef dat de cultuur waarin een persoon opgroeit zijn manier van denken beïnvloedt. Vooral de grote verschillen in cultuur tussen westerlingen en oosterlingen gaven aanleiding tot verder onderzoek. De idee dat oosterlingen de wereld zien in termen van verhoudingen en gradaties, terwijl westerlingen de wereld in categorieën en onafhankelijke eenheden zien, wordt vaak in literatuur en in verschillende ideologieën gebruikt. Objectief onderzoek naar dergelijke culturele verschillen is zeer moeilijk, omdat elke onderzoeker bevooroordeeld is door zijn eigen culturele achtergrond. In een wereld waar contact tussen culturen onvermijdelijk wordt, is er echter grote vraag naar studies die inzicht bieden in de mentaliteit van de 'ander'.

2.1.2.2. *Onderzoek naar cultuur als 'software of the mind'*

Een voorbeeld van een poging tot objectief onderzoek is de grootschalige studie van Geert Hofstede, die in 1991 de resultaten publiceerde van zijn onderzoek naar cultuur als 'software of the mind'. De antwoorden op een enquête van IBM-werknemers vanuit allerlei landen werden aan een statistische analyse onderworpen. Hofstede erkent vier dimensies van culturele verschillen, gebaseerd op de idee dat iedereen in zijn visie op zichzelf en de wereld een keuze moet maken op vier vlakken. Ten eerste: hoe ziet men de relatie tussen autoriteitsfiguur en ondergeschikte? Ten tweede: hoe ziet men zichzelf ten opzichte van de samenleving? Ten derde: hoe conceptualiseert men mannelijkheid en vrouwelijkheid? En ten slotte: hoe gaat men om met conflicten?²⁵⁹

Een probleem met zijn methodologie is echter het feit dat hij uitgaat van de validiteit van nationale grenzen als grenzen tussen culturen. De terminologie van individualisme versus collectivisme (zie infra, 2.2.2.2) wordt echter door vele onderzoekers gebruikt buiten het domein van

---

²⁵⁸ Hall, E. *Beyond Culture*. New York: Bantam Doubleday Dell Publishing Group, Inc. 1976, p. 85.

²⁵⁹ Hofstede, G. *Cultures and Organizations. Software of the Mind*. Londen: McGraw-Hill Book Company Limited. 1991, p. 13.

nationale cultuur. Een ander probleem met studies naar culturele verschillen is dat ze vaak geen rekening houden met het feit dat mensen meestal hun gedrag aanpassen bij contact met mensen van een andere cultuur. Wanneer de onderzoeker westers is en de vragen of experimenten in het Engels of een andere westerse taal worden gepresenteerd, dan zal dat een invloed hebben op de antwoorden van de proefpersonen. Een studie van Nancy Adler en John Graham uit 1989 toonde aan dat bij interactie tussen personen van verschillende culturen de deelnemers hun gedrag aanpassen, maar niet altijd in dezelfde mate. De Amerikaanse testpersonen bleken het meest consistent te blijven. Waarom dat het geval was konden ze niet met zekerheid vaststellen.²⁶⁰

Professor in de neurologie Michael Chee onderzocht de hersenen van personen uit westerse culturen en oosterse culturen en stelde vast dat bij die eerste categorie de frontale kwabben vaak sterker ontwikkeld waren en dat bij de laatste categorie de cortex sterker ontwikkeld was. De frontale kwabben worden geactiveerd bij taken die het gebruik van logica en redeneren vereisen, en de cortex is verantwoordelijk voor de waarneming. Dat betekent niet dat oosterlingen niet logisch en westerlingen niet holistisch kunnen denken, maar het toont wel aan oosterlingen meer gewend zijn holistisch te denken dan westerlingen en dat westerlingen meer gewend zijn logisch te denken dan oosterlingen.²⁶¹

Ook professor in de sociale psychologie Richard Nisbett ging op zoek naar een manier om culturele verschillen tussen oosterlingen en westerlingen empirisch te toetsen, na een terloopse opmerking van een Chinese student. Kaiping Peng had de professor het volgende verteld: “Ik zie de wereld als een groep, en jij als linie”.²⁶² Geïnteriseerd door deze uitspraak van zijn student besloot professor Nisbett een experiment te doen met Japanse en Amerikaanse studenten. Hij toonde zijn proefpersonen een reeks dierenfoto's en vroeg hen achteraf zich de geziene dieren te herinneren. De Amerikaanse studenten deden het duidelijk beter in deze oefening omdat de professor tijdens de tweede ronde van de reeks de achtergrond van de foto's had aangepast. De Japanse studenten merkten de verandering vaker op dan de Amerikaanse studenten en konden zich minder concentreren op de afgebeelde dieren.

In een tweede experiment probeerde Nisbett te achterhalen hoe Japanse studenten en andere oosterlingen orde brachten in hun wereld. Hij liet Europese en Chinese proefpersonen een set van drie foto's zien, een koe, een haan en een stuk gras, en vroeg hen welke foto niet in de rij paste en

---

²⁶⁰ Adler, N. & Graham, J. *Cross-Cultural Interaction: The International Comparison Fallacy?* In: “Journal of International Business Studies”, Vol. 20, Nr. 3. 1989, p. 530.

²⁶¹ Einzmann, S. *Verschiedene Arten, die Welt zu betrachten*. In: “Psychologie heute”, november 2011, pp. 77-78.

²⁶² Ibid, p. 76. Citaat: eigen vertaling.

waarom. De Europese proefpersonen plaatsten de koe en de haan in de categorie 'dier' en duiden het gras aan als buitenstaander, terwijl de Chinese studenten de haan eruit haalden omdat de koe gras eet en de twee dus een logisch team vormen. De Europese proefpersonen dachten in termen van categorieën, terwijl de Chinese studenten dachten in termen van relaties en verhoudingen.²⁶³

Dr. Denise Park onderzocht de invloed van cultuur op het zelfbeeld van haar proefpersonen. Weinig verrassend was het feit dat bij al haar proefpersonen het midden van de prefrontale cortex werd geactiveerd toen hen gevraagd werd over zichzelf na te denken, een typische indicatie van zelfreflectie. Bij de proefpersonen uit Singapore werd dezelfde regio echter ook geactiveerd bij het denken aan hun moeder, wat bij de Amerikaanse proefpersonen niet het geval was. Het zelfbeeld van de proefpersonen uit Singapore werd dus sterk geassocieerd met hun moeder.²⁶⁴

Ook het beeld dat iemand heeft van de toekomst, wordt beïnvloed door zijn cultuur. Professor Nisbett stelde zijn proefpersonen de volgende vraag: "Lucia en Jeff zitten in het laatste studiejaar. Zij zijn sinds twee jaar een koppel. Hoe waarschijnlijk is het dat na het afstuderen hun wegen scheiden?" De Chinese ondervraagden dachten dat dit 50% waarschijnlijk was tegenover 30% bij de Amerikaanse ondervraagden. De Chinese proefpersonen verwachtten meer verrassingen en tegenslag in de toekomst en accepteren meer dat ze daar geen controle over hebben, terwijl de Amerikaanse proefpersonen er eerder van uitgaan dat hun leven op dezelfde manier zal verdergaan en geloven dat ze hun toekomst kunnen controleren.²⁶⁵

De complexiteit van het concept 'cultuur' en de complexiteit van objectief empirisch onderzoek naar fundamenteel subjectieve waarnemingen maken het lastig vooruitgang te boeken in dit onderzoek. De individuele variatie binnen een gepercipieerde culturele groep is groot, en de continu veranderende culturele gebruiken maken het de onderzoeker moeilijk de grenzen van een studie te definiëren. Vaak zijn ook andere factoren even invloedrijk, zoals sociale status, leeftijd of religie.

---

²⁶³ Ibid, pp. 78-79. Meer informatie over Nisbett's onderzoek in zijn boek: Nisbett, R. *The Geography of Thought. How Asians and Westerners Think Differently... and Why*. New York: The Free Press. 2003.

²⁶⁴ Ibid, p. 80.

²⁶⁵ Ibid, pp. 80-81. Citaat: eigen vertaling.

2.2. Taal en cultuur in Japan en hun invloed op nationale identiteit

2.2.1. Standaardisering van de Japanse taal

2.2.1.1. *Regionale taalvariatie en Klassiek Chinees als prestigetaal: ... - 1868*

Er bestaan in het Japans vele termen voor het concept 'Japanse taal', elk met een eigen verleden en soms duidelijke connotaties. De oudste term is *Yamatokotoba*, of *Yamato no kotoba*, waarbij *Yamato* verwijst naar het gebied rond Nara. Deze term werd van in het begin geassocieerd met poëzie, meestal in juxtapositie met Chineestalige poëzie. Naast deze term werd omstreeks de 13de eeuw ook de uitdrukking *nihonkoku no kotoba/hinomoto no kuni no kotoba* (日本国言葉) gebruikt – omwille van het gebruik van Chinese karakters kunnen we niet achterhalen wat de lezing was. Dat geldt ook voor *Yamatokotoba* (和語), dat ook als *wago* kan worden gelezen. Deze nieuwe term verwoordt in feite een Chinees standpunt ('de taal van het land van de rijzende zon') en werd vooral gebruikt in politieke, historische en boeddhistische context. Het is niet duidelijk of deze termen verwezen naar de Japanse taal in zijn geheel, of enkel naar poëtische stijlen.²⁶⁶

In de linguïstiek wordt de Japanse taal die werd gebruikt tot de overgangperiode van 12de eeuw tot 16de eeuw 'Oud Japans' genoemd. Tijdens deze overgangperiode gingen de meeste Oud Japanse kenmerken verloren, en nieuwe kenmerken van het Modern Japans verschenen.²⁶⁷ Omwille van de grote regionale en sociale verschillen in taalgebruik is het moeilijk precieze grenzen te trekken in de geschiedenis van een taal, aangezien Japan tot 1868 een feodale staat was. Vaak worden de periodes van linguïstische geschiedenis gelijkgesteld met die van de politieke geschiedenis omdat de taal die op een gegeven moment in de geschiedenis gezien wordt als het te imiteren ideaal, meestal de taal is van de politieke of economische leiders.

Het gebied rond Nara, de locatie van het *Yamato*-rijk, had vanaf de 8ste eeuw een duidelijk unificerende invloed op de Japanse eilandengroep, ook op linguïstisch vlak. Er zijn aanwijzingen dat deze invloed omstreeks de periode van de 3de tot 7de eeuw zichtbaar werd en dat de regio van het noordelijke Kyūshū, een gebied dat het centrum was van de *Yayoi*-cultuur vanaf dan niet langer toonaangevend was. De invloed van de *Yayoi*-cultuur was ontstaan uit een golf van (im)migratie

---

²⁶⁶ Takeuchi, L. *The Structure and History of Japanese. From Yamatokotoba to Nihongo*. New York: Pearson Education Limited. 1999, p. 1.

²⁶⁷ Shibatani, M. *The Languages of Japan*. Cambridge, New York, Melbourne: Cambridge University Press. 1990, p. 119.

vanuit Kyūshū naar het oosten en had eveneens een unificerende invloed, maar aangezien de oorsprong en de taal van de (im)migranten onbekend zijn, kan men de linguïstische invloed van deze cultuur niet bepalen. Toen het politieke centrum in Nara kwam te liggen, vergrootte de invloed van het continent, o.a. dankzij de Koreaanse expansie. Golven van immigratie volgden elkaar op. Mede hierdoor probeerden de Japanse leiders omstreeks de 7de eeuw hun rijk te consolideren, door o.a. het Chinese schrift en de Chinese cultuur te promoten. Dit zorgde ervoor dat het Klassiek Chinees de prestigetaal werd op vlak van geschreven taal.²⁶⁸

Omwille van dit algemene gebruik van het Chinese schrift, zijn er weinig bronnen die van dienst kunnen zijn bij het reconstrueren van het Japans van deze periode, behalve een paar teksten die experimenteerden met fonetisch gebruikte karakters. Dergelijke experimenten leidden uiteindelijk echter tot de ontwikkeling van *man'yōgana* (万葉仮名), een schriftvorm die voor het eerst systematisch gebruikt werd in de poëziebloemlezing *Man'yōshū* (万葉集 'Collectie van 10000 Bladeren') – samengesteld ca. 760 – en voorloper van de *kana*. In dit werk werden Chinese karakters op drie manieren gebruikt: voor de fonetische waarde, voor de semantische waarde, of voor een Japans woord of woorddeel dat homoniem is aan een woord of woorddeel geassocieerd met de semantische waarde van het karakter. Hier en daar werden echter ook Chinese fragmenten opgenomen. Dit worstelen met een niet-gestandaardiseerde taalvorm werd als deel van een literaire compositie beschouwd.²⁶⁹

Van de hierop volgende periode van 150 jaar – vanaf de compilatie van de *Man'yōshū* tot de publicatie van de *Kokin wakashū* (古今和歌集 'Collectie van Waka uit Klassieke en Recente Tijden'), de eerste anthologie van *waka* (和歌) of Japanse poëzie die onder keizerlijk bevel werd gecompileerd – zijn er bijna geen teksten overgeleverd. Tijdens deze periode evolueerde het fonetische gebruik van Chinese karakters naar een nieuwe schriftvorm: *kana* (仮名), een lettergreepalfabet gebaseerd op vereenvoudigde karakters. Er ontstonden twee schriftsystemen: *hiragana* (平仮名, letterlijk 'ordinaire kana') werd gebruikt in alledaagse communicatie en in poëzie, en *katakana* (片仮名 letter 'fragmentarische kana') werd gebruikt in glossen en in commentaar bij boeddhistische en Klassiek Chinese teksten.²⁷⁰

---

²⁶⁸ Takeuchi, L. *The Structure and History of Japanese. From Yamatokotoba to Nihongo*. New York: Pearson Education Limited. 1999, pp. 3-5.

²⁶⁹ Miller, R. *The Japanese Language*. Tokyo: Charles E. Tuttle Company Inc. 1967, pp. 30-33.

²⁷⁰ Takeuchi, L. *The Structure and History of Japanese. From Yamatokotoba to Nihongo*. New York: Pearson Education Limited. 1999, p. 10.

Deze ontwikkeling van een eigen Japanse schrijftaal werd, zoals bijna alle geschreven talen in Oost-Azië, sterk beïnvloed door boeddhistische missies naar Japan. De invloed van het boeddhisme in de Nara-periode (710-794) manifesteerde zich ook op linguïstisch vlak. De introductie van het esoterisch boeddhisme omstreeks de 7de-8ste eeuw betekende het begin van een Japanse traditie in het bestuderen van *Siddham*, de Indische taal waarin de meeste esoterische teksten werden geschreven. *Sittangaku* (悉曇学) of 'de studie van *Siddham*' onderzocht de relatie tussen *Siddham*letters en klanken, en deze discipline heeft heel wat informatie opgeleverd over de uitspraak van het Japans van die tijd.

Sittangaku was gebaseerd op een traditie uit het esoterisch boeddhisme die een directe relatie veronderstelt tussen mantra's of *darani* – 'a tekst intended for recitation'²⁷¹ – , ofwel gereciteerd ofwel in stilte overwogen, en de perceptie van de boeddhistische wetten. M.a.w., opdat de *darani* effect zouden hebben, moet elke klank juist worden uitgesproken.²⁷² Men zag een overeenkomst met de ideologie van de kracht van de *waka*, en dit idee evolueerde in de periode van de 8ste eeuw tot de 13de eeuw tot de visie dat *darani* en *waka* krachtige taalvormen zijn waarbij woorden en handeling één worden (zie ook 2.3.1.1).²⁷³

Naast het taalgebruik van de *waka* waren er echter verschillende stijlregisters en schriftsystemen waarvan vele nog steeds grotendeels gebaseerd waren op het Chinees. Het Klassiek Chinees werd nog steeds als prestigetaal gezien en gebruikt in officiële documenten. Daarnaast werd in de Heian-periode (794-1185) het systeem van 'honorifics' of beleefdheidsvormen voor het eerst systematisch uitgewerkt. De verschillende registers van beleefdheid bleven in gebruik en werden verder uitgebreid tot het begin van de Meiji-periode.²⁷⁴

Tijdens de Tokugawa-periode ontstond het neo-confucianisme – een heropleving van de oude confucianistische traditie – wat resulteerde in een hernieuwde interesse voor de studie van het Chinees. Mede als reactie op deze stroming die officiële steun kreeg, werd het belang van traditionele Japanse teksten en de Japanse taal met hernieuwd enthousiasme gepropageerd. De academische interesse voor klassieke teksten en oude taalvormen maakte deel uit van de *kokugaku*-beweging van de late 18de eeuw (zie 1.2.1). Die wilde terugkeren naar de 'traditionele Japanse religie',

---

²⁷¹ Nattier, J. *The Heart Sutra: A Chinese Apocryphal Text?* In: "Journal of the International Association of Buddhist Studies", Vol. 15, Nr. 2. 1992, p. 175.

²⁷² Takeuchi, L. *The Structure and History of Japanese. From Yamatokotoba to Nihongo*. New York: Pearson Education Limited. 1999, pp. 11-12.

²⁷³ Ibid, p. 14.

²⁷⁴ Shibatani, M. *The Languages of Japan*. Cambridge, New York, Melbourne: Cambridge University Press. 1990, pp. 123-124.

los van boeddhisme, wat uiteindelijk resulteerde in de constructie van *shintō*. Motoori Norinaga, een belangrijke vertegenwoordiger van deze stroming, stelde dat het Japans inherent superieur was aan het Chinees.²⁷⁵ De *kokugaku*-beweging gebruikte de term *mikunikotoba* (御国語) voor de ideale Japanse taal van het verleden, versus *satobigoto* of *sato no kotoba* (里言、里語), ‘taal van het (thuis)dorp’, de dialecten die in die tijd gesproken werden.²⁷⁶

Door het contact met westerse mogendheden vanaf 1542steeg ook de aandacht en de interesse voor de praktijk van vertalen.²⁷⁷ O.a. in de context van *rangaku* (蘭学), de studie van de Hollandse taal en de wetenschappelijke kennis die daarmee gepaard ging, werd er gediscussieerd over de aangewezen methodologie bij vertalingen. Men maakte in die periode immers gebruik van leenvertalingen, transliteraties – het overzetten van één schriftvorm naar een andere – en vrije vertalingen.²⁷⁸

De taalvariatie tijdens de Tokugawa-periode was groot. Men gaat er soms van uit dat het dialect van de hoofdstad Edo als lingua franca werd gebruikt, maar in de praktijk was het Kyoto-dialect even populair. Edo-dialect werd vooral gebruikt in politieke aangelegenheden, terwijl het Kyoto-dialect haar status van klassieke prestigetaal behield. Een absolute standaardtaal om die regionale verschillen te overbruggen was er dus niet. Dat leverde echter weinig problemen op in een land met weinig mobiliteit. In de werken van denkers uit de Tokugawa-periode werd ‘correct’ taalgebruik eerder met sociale status en met het systeem van beleefdheidsvormen geassocieerd dan met de taal van één regio. Dialecten, en dan vooral die dialecten uit rurale gebieden, werden zelfs geromantiseerd door denkers uit de *kokugaku*-stroming, omdat ze minder onder de invloed waren gekomen van het Chinees en dus ‘authentiek Japans’ waren.²⁷⁹

Vaak wordt ook aangenomen dat tegen het einde van de Tokugawa-periode het aantal analfabeten in Japan zeer laag was. Deze stelling wordt meestal onderbouwd door gissingen van het percentage alfabeten op basis van het aantal schoolgaande kinderen. Naargelang de gebruikte definitie van alfabetisme, van een basiskennis van *kana* tot vaardigheid in de vele verschillende Japanse en Chinees-Japanse schrijfstijlen, kunnen schattingen van alfabetisme in deze periode echter

---

²⁷⁵ Miller, R. *The Japanese Language*. Tokyo: Charles E. Tuttle Company Inc. 1967, pp. 50-52.

²⁷⁶ Takeuchi, L. *The Structure and History of Japanese. From Yamatokotoba to Nihongo*. New York: Pearson Education Limited. 1999, p. 2.

²⁷⁷ Miller, R. *The Japanese Language*. Tokyo: Charles E. Tuttle Company Inc. 1967, p. 43.

²⁷⁸ Takeuchi, L. *The Structure and History of Japanese. From Yamatokotoba to Nihongo*. New York: Pearson Education Limited. 1999, pp. 31-33.

²⁷⁹ Shimoda, H. *Tongues-Tied: The Making of a “National Language” and the Discovery of Dialects in Meiji-Japan*. In: “The American Historical Review”, Vol. 115, Nr. 3. 2010, pp. 719-720.

sterk verschillen. De graad van alfabetisme was meestal afhankelijk van gender, het beroep van de familie en de regio.²⁸⁰

De taalsituatie bij het begin van de Meiji-periode was er dus één van variatie zowel op regionaal als op sociaal vlak. Deze variatie werd echter niet als een probleem beschouwd, aangezien er door de beperkte mobiliteit in de premoderne tijd slechts weinig contact was tussen regionale varianten en het klassensysteem contact tussen 'sociale varianten' of stijlregisters limiteerde. Op vlak van schrift was er naast verschillende systemen gebaseerd op het Chinees geen gestandaardiseerde manier om Japans neer te schrijven

2.2.1.2. *Uitroeien van dialecten en de creatie van kokugo: 1868 - 1926*

Met de komst van de moderne staat in de Meiji-periode kwam ook het domein van de taal onder de invloed van nationalistische ideologieën te staan. Tegen de jaren 1880 werd linguïstische eenheid beschouwd als een vereiste voor de modernisering van de staat. De linguïst Ueda Kazutoshi noemde een gemeenschappelijke nationale taal 'spiritual lifeblood' voor de natie.²⁸¹ Een nieuwe term werd geïntroduceerd: *kokugo* (国語) of 'nationale taal', maar de campagne voor het gebruik van een nationale standaardtaal maakte het echter pijnlijk duidelijk dat er geen bestaande taalvariant was die als *kokugo* kon worden beschouwd. De grote taalvariatie werd als een bedreiging beschouwd voor de nationale eenheid, aangezien taalgebruik werd gekoppeld aan etnische identiteit. Dialecten werden geassocieerd met het feodale verleden, relictten die geen plaats hadden in de nieuwe, moderne maatschappij, en moesten uitgeroeid worden.²⁸²

De campagne rond de term *kokugo* in de late Meiji-periode propageerde de creatie van een Japanse nationale prestigetaal maar in de vroege Meiji-periode keek men aanvankelijk nog naar het buitenland. De lange traditie van het Klassiek Chinees als prestigetaal had zijn sporen nagelaten en in 1872 vroeg Mori Arinori als student in de VS zelfs advies aan zijn professor over de mogelijkheid het Engels over te nemen als standaardtaal in Japan.²⁸³ Een belangrijke factor in de ontevredenheid over

---

²⁸⁰ Unger, M. *Literacy and Script Reform in Occupation Japan. Reading Between the Lines*. New York & Oxford: Oxford University Press. 1996, pp. 24-26.

²⁸¹ Ueda, K. *Kokugo to kokka to*. In: Ueda, K. "Kokugo no tame". Tokyo. 1895, p. 12. Geciteerd in: Shimoda, H. *Tongues-Tied: The Making of a "National Language" and the Discovery of Dialects in Meiji-Japan*. In: "The American Historical Review", Vol. 115, Nr. 3. 2010, p. 721.

²⁸² Shimoda, H. *Tongues-Tied: The Making of a "National Language" and the Discovery of Dialects in Meiji-Japan*. In: "The American Historical Review", Vol. 115, Nr. 3. 2010, pp. 720-723.

²⁸³ Takeuchi, L. *The Structure and History of Japanese. From Yamatokotoba to Nihongo*. New York: Pearson Education Limited. 1999, pp. 33-34.

het toenmalige systeem was ook het schriftsysteem met zijn grote diversiteit aan verschillende stijlen waarvan sommige nog steeds gebaseerd waren op het Klassiek Chinees.

Al sinds het einde van de Tokugawa-periode werd het traditionele schriftsysteem bekritiseerd, zeker in de context van een toenemend contact met westerse schriftsystemen. In het officiële discours van de *kokutai*-ideologie werd taal echter vaak als een essentiële component van de nationale identiteit gezien – en taal werd in deze periode gelijkgesteld met schrift. Sleutelen aan het schriftsysteem werd gezien als een bedreiging voor de nationale identiteit. Zeker in de context van de mythe van de uniciteit van de Japanse taal en haar unieke kracht (*kotodama*, zie 2.3.1.1) was het ondenkbaar voor de vertegenwoordigers van de *kokutai*-ideologie om het traditionele systeem te hervormen.²⁸⁴

Reeds in 1866 diende Maejima Hisoka een petitie in bij de laatste Tokugawa-heerser om karakters af te schaffen en enkel *kana* te gebruiken.²⁸⁵ In het debat dat hierop volgde werden voornamelijk drie opties voorgesteld: het gebruikte aantal Chinese karakters beperken, enkel *kana* gebruiken, of het Latijnse alfabet overnemen (*rōmaji*). Pas ca. 1887 werd geopperd dat dergelijke schrifthervormingen gepaard zouden moeten gaan met aanpassingen in stijl, aangezien een tekst uit deze tijd omgezet in enkel *kana* onbegrijpelijk zou zijn omwille van de vele homoniemen in het Japans. Voorstanders van *kana* als enige schriftvorm kwamen onderling niet overeen over de details van het voorstel, zoals de keuze tussen *kana* gebaseerd op fonetische principes of gebaseerd op de traditionele spelling. Eén van de belangrijkste vertegenwoordigers van romanisering als standaard, Basil Chamberlain, stelde in 1887 dat de introductie van *rōmaji* voorafgegaan moest worden door de ontwikkeling van een informele standaardtaal. Dit omdat de vele leenwoorden die in die tijd werden geïntroduceerd zo goed als onbegrijpelijk waren zonder karakters.

Zijn artikel getiteld '*Genbun itchi*' (言文一致) of 'eenheid tussen taal en schrift' werd een inspiratie voor de *genbun'itchi*-beweging eind de jaren 1880. De *genbun'itchi*-beweging was in feite een literaire stroming die een aantal stijlen die dichter stonden bij de informele (spreek)taal uitprobeerde. Het aantal romans dat in een informele stijl was geschreven steeg tot 78% in 1905 en

---

²⁸⁴ Gottlieb, N. *Language and Society in Japan*. Cambridge: Cambridge University Press. 2005, pp. 46-47.

²⁸⁵ Unger, M. *Literacy and Script Reform in Occupation Japan. Reading Between the Lines*. New York & Oxford: Oxford University Press. 1996, pp. 49-50.

100% in 1908. In 1926 werd de *genbun'itchi*-stijl ook in kranten gebruikt. Een officiële standaard voor de schrijfstijl die uit deze experimenten ontstond, zou pas in 1946 worden ingevoerd.²⁸⁶

Zowel de beweging voor *kana* als exclusieve schriftvorm als die voor een geromaniseerd schrift hadden succes, hoewel ze nooit hun doelstelling bereikten de nieuwe schriftstandaard te worden. Tegen het begin van de 20ste eeuw gebruikte de post uitsluitend *kana* voor binnenlandse telegrafie en niet het ingewikkelde Chinese systeem, er werd een brailleschrift ontwikkeld op basis van *kana*, en hier en daar werd er geëxperimenteerd met geromaniseerde handboeken. In de jaren 1920 werd een stenografisch schrift ontwikkeld op basis van *kana*, dat ook werd gebruikt in het parlement.

Voorstanders van *kana* namen vooral de praktische voordelen in overwegingen, vb. de mogelijkheid een *kana*-schrijfmachine te gebruiken.²⁸⁷ Voorstanders van romanisering waren verdeeld in twee stromingen. Enerzijds vonden academici en wetenschappers, die vaak in contact kwamen met Duitse, Engels, Franse terminologie, het belangrijker de westerse kennis op te nemen dan de Chinese erfenis te bewaren en steunden daarom de romaniseringsbeweging. Anderzijds wilden denkers die verbonden waren aan de regering en culturele instituties Japan door modernisering van het schrift op een gelijk niveau met de westerse mogelijkheden geraken. Deze twee stromingen steunden verschillende systemen van romanisering. Dit leidde tot een eindeloos debatteren over de voor- en nadelen van de verschillende systemen.²⁸⁸

In de late Meiji-periode werd vaak over de *kokugo* gesproken in zeer vage termen. In een boek van Ueda, uitgebracht in 1895, wordt de nationale taal beschreven als 'a kind of music, a kind of heavenly gospel', en een 'compassionate mother' die 'upon our birth takes us upon her lap and gently teaches us our national thoughts and feelings'²⁸⁹. De *kokugo* en de dialecten waren in een soort contradictorische symbiose waarbij de één enkel gedefinieerd kon worden in termen van de ander, maar waarbij de één de ander moest zien uit te roeien.²⁹⁰

In 1916 werd het dialect dat gesproken werd in het Yamanote-district in Tokyo gecodificeerd als standaardtaal. Handboeken werden opgesteld om deze officiële nationale taal te verspreiden,

---

²⁸⁶ Takeuchi, L. *The Structure and History of Japanese. From Yamatokotoba to Nihongo*. New York: Pearson Education Limited. 1999, pp. 33-36.

²⁸⁷ Unger, M. *Literacy and Script Reform in Occupation Japan. Reading Between the Lines*. New York & Oxford: Oxford University Press. 1996, pp. 51-52.

²⁸⁸ Ibid, pp. 53-56.

²⁸⁹ Ueda, K. *Kokugo no tame*. Tokyo. 1895, pp. 12-13. Geciteerd in: Shimoda, H. *Tongues-Tied: The Making of a "National Language" and the Discovery of Dialects in Meiji-Japan*. In: "The American Historical Review", Vol. 115, Nr. 3. 2010, p. 726.

²⁹⁰ Shimoda, H. *Tongues-Tied: The Making of a "National Language" and the Discovery of Dialects in Meiji-Japan*. In: "The American Historical Review", Vol. 115, Nr. 3. 2010, pp. 725-726.

maar veel belangrijker in deze verspreiding was de rol van de *Nippon Hōsō Kyōkai* (日本放送協会 ‘Omroep-organisatie Japan’), aanvankelijk via radio, vanaf de jaren '20 ook via televisie. De NHK hechtte veel belang aan haar functie als rolmodel voor correct taalgebruik. De populariteit van televisie zorgde voor een constante blootstelling van de volledige bevolking aan de standaardtaal.²⁹¹

Het officiële beleid stootte echter op weerstand bij sommige leraren die geacht werden de nationale taal te verspreiden, vooral omdat de promotie van de standaardtaal gepaard ging met een stigmatisatie van dialecten. In de prefectuur Fukushima kwam de kwestie van de nationale taal pas vanaf 1900 aan bod in haar officiële onderwijsbeleid, en dan nog in algemene, vage termen. In 1915 werden zes doelstellingen bekendgemaakt, waarvan één was: het corrigeren van uitspraak en dialecten. Deze doelstelling werd herhaald in 1916, 1917 en jaarlijks van 1928 tot 1931, wat suggereert dat het probleem aanhield en dat de kwestie geen prioriteit was voor de prefectuur. Een groot probleem bij het corrigeren van het taalgebruik van de leerling was ook het feit dat de meeste leerkrachten zelf niet in staat waren correct te spreken. Bovendien was de officiële missie dan wel dialecten uit te roeien, maar de zoektocht naar een nationale taal had net de verschillende dialecten gemobiliseerd om deze nieuwe taal te creëren. Dialecten waren de bouwstenen van de standaardtaal, en moesten dus bestudeerd en gecategoriseerd worden.²⁹²

Bij het begin van de Shōwa-periode was het Tokyo-dialect geïnstitutionaliseerd als officiële standaardtaal, maar het traditionele schriftsysteem bleef officieel ongewijzigd. Buiten de officiële documenten was echter een informele geschreven stijl ontstaan, die veel dichterbij de spreektaal lag. Dialecten werden aangevallen, maar deze aanval veroorzaakte net een toegenomen interesse in de kenmerken van deze dialecten.

2.2.1.3. Herontdekking van de dialecten en schrifthervorming: 1926 - heden

In de vroege Shōwa-periode (1926-1989) herleefde de waardering voor regionale taalvariatie. In 1931 schreef Ueda Kazutoshi een voorwoord voor het magazine *Hōgen* (方言) ('dialecten'), waarin hij stelde:

---

²⁹¹ Gottlieb, N. *Language and Society in Japan*. Cambridge: Cambridge University Press. 2005, pp. 8-9.

²⁹² Shimoda, H. *Tongues-Tied: The Making of a "National Language" and the Discovery of Dialects in Meiji-Japan*. In: "The American Historical Review", Vol. 115, Nr. 3. 2010, pp.726-728.

“Dialect is a speech that is perfectly appropriate for the people of that region. There is no reason whatsoever to feel that speaking in dialect is shameful or strange. We must not think of dialects as something generally undesirable or useless.”²⁹³

Regionale taalvarianten werden stilaan weer beschouwd als elementen van een authentieke Japanse cultuur. Dit waarschijnlijk omdat de Japanse staat inmiddels meer gestabiliseerd was en het zich kon veroorloven regionale variatie te steunen, een luxe die de Meiji-regering niet had.²⁹⁴ Inmiddels was ook het Tokyo-dialect al geïnstitutionaliseerd als lingua franca en dialecten waren niet langer een bedreiging. De hernieuwde interesse voor dialecten viel samen met een toenemende interesse voor het culturele verleden, die het gevolg was van een superioriteitsgevoel t.o.v. het westen (zie supra, 1.3.1.2).

Pas in 1946 werd echter een officiële schrifthervorming voor de nationale taal ingevoerd, aangezien het conservatieve taalbeleid dat tegen deze hervorming gekant was na de Tweede Wereldoorlog negatief geassocieerd werd met nationalisme en militarisme. Bovendien zou de introductie van een vereenvoudigd schrift de toegankelijkheid van officiële informatie vergroten, wat de democratisering zou bespoedigen. In november 1946 werd een lijst van 1850 ‘Karakters voor Actueel Gebruik’ (当用漢字表 ‘*tōyō kanjihyō*’) bekendgemaakt, samen met een richtlijn voor Modern Kana Gebruik (現代仮名遣い ‘*gendai kanazukai*’).²⁹⁵ Deze lijst van 1850 karakters werd vanaf dan in scholen onderricht en enkel deze karakters werden gebruikt in officiële documenten.²⁹⁶

Taal werd een expressie van een nieuwe Japanse identiteit, die als democratisch en vrij van imperialisme werd gezien. Het ultieme symbool hiervan was de nieuwe grondwet van 1947, ingevoerd tijdens de Amerikaanse bezetting. Dit officiële document was opgesteld in Modern Japans, in de nieuwe geschreven stijl van *kanji* (漢字 ‘Chinees karakter’) en *kana*. Dit was de eerste stap in de richting van een hogere toegankelijkheid van officiële documenten. Een veelgebruikte slogan in deze tijd was ‘*kokugo wa kokumin zentai no mono*’ (国語は国民全体の物), wat zoveel betekent als: ‘De nationale taal behoort toe aan de volledige bevolking’.²⁹⁷

---

²⁹³ Ueda, K. In: “Hōgen”, Vol. 1, Nr. 1. 1931, p. 1. Geciteerd in: Shimoda, H. *Tongues-Tied: The Making of a “National Language” and the Discovery of Dialects in Meiji-Japan*. In: “The American Historical Review”, Vol. 115, Nr. 3. 2010, p. 730.

²⁹⁴ Shimoda, H. *Tongues-Tied: The Making of a “National Language” and the Discovery of Dialects in Meiji-Japan*. In: “The American Historical Review”, Vol. 115, Nr. 3. 2010, pp. 730-731.

²⁹⁵ Unger, M. *Literacy and Script Reform in Occupation Japan. Reading Between the Lines*. New York & Oxford: Oxford University Press. 1996, p. 57.

²⁹⁶ Shimoda, H. *Tongues-Tied: The Making of a “National Language” and the Discovery of Dialects in Meiji-Japan*. In: “The American Historical Review”, Vol. 115, Nr. 3. 2010, pp. 36-37.

²⁹⁷ Gottlieb, N. *Language and Society in Japan*. Cambridge: Cambridge University Press. 2005, pp. 49-50.

Deze schrifthervorming verontrustte sommige conservatieve denkers. Ze vreesden dat de bevolking niet meer in staat zou zijn klassieke literatuur te lezen zonder hulpmiddelen zoals annotaties en woordenboeken, en dat de beperking van het aantal karakters zou leiden tot een afschaffing van karakters. In de media werd er gesproken over de vulgariserende effecten van de schrifthervorming. Na protest tegen wat sommige tegenstanders van de schrifthervorming zagen als vriendjespolitiek bij voorstanders in de Raad voor Kwesties van Taal (国語問題協議会 ‘*kokugo mondai kyōgikai*’), werd de Raad opgedragen de hervorming te revalueren. Het belangrijkste resultaat was de introductie van een nieuwe karakterlijst in 1981 genaamd ‘Karakters voor Algemeen/Dagelijks Gebruik’ (常用漢字表 ‘*jōyō kanjihyō*’).²⁹⁸

De lijst bevatte een groter aantal karakters en het woord *seigen* (制限) of ‘beperking/limiet’ in het voorwoord was vervangen door *meyasu* (目安) of ‘richtlijn’. Het voorwoord bevatte ook uitspraken zoals “it is expected that kanji use will conform to this List as far as possible” en “there is no objection to deviation in certain areas from the way kanji are treated in this List”.²⁹⁹ Daarnaast werd er gesuggereerd dat bij moeilijk leesbare karakters *furigana* (*kana* die de lezing van een karakter geven) kon worden toegevoegd. Bij de hervorming van 1946 was het gebruik van *furigana* net afgeraden aangezien vele auteurs *furigana* hanteerden om het gebruik van obscure karakters te verantwoorden.³⁰⁰

Een belangrijk verschil tussen beide lijsten was de herinterpretatie van de lijst als drempel, als vereiste om te functioneren in de Japanse maatschappij. Wat in 1946 een maximum was geweest, een plafond waar niemand boven zou moeten gaan, was nu een minimum geworden. In het voorwoord van de lijst uit 1981 vindt men aanwijzingen dat het doel van formeel onderwijs niet het beheersen van de lijst moet zijn, maar het overstijgen van de lijst. De concrete aanpassingen aan het aantal karakters en aan de lijst van *kana* zijn verwaarloosbaar, maar het verschil in attitude t.o.v. de lijst resulteerde in een hogere druk op leerlingen. De grote hoeveelheid tijd die besteed moet worden aan het simpelweg leren lezen en schrijven is tijd die niet besteed kan worden aan andere onderwerpen.³⁰¹ Een Amerikaanse leerkracht omschrijft de lessen in *kokugo* als volgt:

---

²⁹⁸ Ibid, p. 62.

²⁹⁹ Seeley, C. *The Japanese Script since 1900*. In: “Visible Language”, Vol. 18, Nr. 3. 1984, p. 284. Geciteerd in: Unger, M. *Literacy and Script Reform in Occupation Japan. Reading Between the Lines*. New York & Oxford: Oxford University Press. 1996, p. 121.

³⁰⁰ Unger, M. *Literacy and Script Reform in Occupation Japan. Reading Between the Lines*. New York & Oxford: Oxford University Press. 1996, p. 121.

³⁰¹ Ibid, pp. 121-124.

“Seldom is a discussion conducted. Seldom do students ask questions. No abstract speculations here. No creative writing assignments in the American sense are given whereby a student’s imagination is set loose on paper. Copious notes are taken verbatim. And so the process of mass literacy goes on day in and day out, five and half days each week, 230 days a year, for 12 rather demanding years.”³⁰²

Dergelijke kritiek op het Japanse onderwijs is ook vandaag de dag te horen, en het feit dat van de Japanse leerling heel veel geëist wordt valt niet te ontkennen. De komst van computertechnologie heeft de last van het ingewikkelde schriftsysteem iets lichter gemaakt maar het schriftsysteem blijft een onderwerp van debat. Voorlopig ziet het er echter niet naar uit dat er binnenkort veel zal veranderen.

---

³⁰² Duke, B. *The Japanese School: Lessons for Industrial America*. New York: Praeger. 1986, p. 64. Geciteerd in: Unger, M. *Literacy and Script Reform in Occupation Japan. Reading Between the Lines*. New York & Oxford: Oxford University Press. 1996, p. 124.

2.2.2. Japanse taal en cultuur in vergelijking

2.2.2.1. *High context communicatie en Japans taalgebruik*

“A high-context (HC) communication or message is one in which most of the information is either in the physical context or internalized in the person, while very little is in the coded, explicit, transmitted part of the message. A low-context (LC) communication is just the opposite; i.e., the mass of the information is vested in the explicit code.[...] Although no culture exists exclusively at one end of the scale, some are high while others are low.”³⁰³

De Japanse taal wordt traditioneel beschouwd als een high context taal, in contrast met bijvoorbeeld het Engels. Voor buitenstaanders lijkt high context communicatie vaag en soms bijna ‘telepathisch’, aangezien ze niet getraind zijn in het opmerken van details die voorspellen hoe de communicatie verder zal verlopen. Men is vaak geneigd dergelijke ‘telepathische’ vormen van communicatie toe te schrijven aan culturele verklaringen.

Patronen in sociale interactie worden in het Japans vaak verklaard met behulp van culturele concepten, zoals bijvoorbeeld *wa* (和 ‘harmonie’) of *enryo* (遠慮 ‘terughoudendheid, zelfbeheersing, schroom’) (zie 2.3.2). Het feit dat Japanners vaak gebruik maken van indirect taalgebruik wordt bijvoorbeeld verklaard door te zeggen dat omwille van *enryo* direct taalgebruik binnen de Japanse cultuur als ongepast wordt gezien. In dit discours worden Japanse stijlen van communicatie in juxtapositie geplaatst met westerse stijlen, die op hun beurt gedreven zouden zijn door culturele waarden zoals individualisme en onafhankelijkheid. Recent onderzoek op vlak van conversatieanalyse stelt echter de validiteit en vooral ook het nut van deze verklaring in vraag. De concepten van *wa* of *enryo* zijn ontegensprekelijk belangrijk in het onderzoek naar Japanse cultuur, maar ze vertellen ons weinig over de concrete werking van het Japanse taalgebruik, en weerhouden sommige onderzoekers ervan dieper te graven en taalpatronen grondig te analyseren.³⁰⁴

Analyses van concrete conversaties ontmaskeren de illusie van ‘telepathie’ en bieden een dieper inzicht in de werking van de Japanse taal. In 2001 onderzocht Tanaka Hiroko bijvoorbeeld hoe het gebruik van bepaalde bijwoorden de luisteraar in staat stelt te anticiperen op welke richting de spreker uit wil, waardoor de spreker het zich vaak kan veroorloven zijn zinnen niet af te maken. De luisteraar kan op basis van het gebruikte bijwoord raden welke wending het gesprek zal nemen. Een dergelijke analyse van Japanse conversatie gaat dieper dan de simpele verklaring dat *omoiyari* (vaak

---

³⁰³ Hall, E. *Beyond Culture*. New York, Bantam Doubleday Dell Publishing Group, Inc. 1976, p. 91.

³⁰⁴ Saft, S. *Displays of Concession in University Faculty Meetings: Culture and Interaction in Japanese*. In: “Pragmatics”, Vol. 11, Nr. 3. 2001, pp. 223-224.

vertaald als ‘empathie’, ‘rekening houden met anderen’³⁰⁵), *wa*, *enryo* etc. een belangrijke culturele waarde is voor Japanners.³⁰⁶ Tanaka toont aan dat dergelijke bijwoorden de luisteraar ook in staat stellen een stelling of argument te ontkrachten nog voor de spreker ze heeft uitgesproken en dus niet enkel binnen het culturele script van *omoiyari* of *wa* passen.³⁰⁷

Bij zijn studie van de gespreksdynamiek tijdens faculteitsvergaderingen aan een Japanse universiteit kwam ook Scott Saft tot de conclusie dat er buiten de traditionele culturele scripts zoals *wa* en *omoiyari* wel degelijk plaats is voor directe oppositie en discussie in Japan, ook als de kritiek komt van iemand die lager staat in de hiërarchie. Het verschil met westerse culturen is dat deze discussie vaker achter de schermen plaatsvindt, zoals tijdens een *nemawashi* (根回し) – letterlijk ‘de wortel draaien’. *Nemawashi* houdt in dat deelnemers van bijvoorbeeld een vergadering vooraf al bespreken en vaak ook al beslissingen nemen over de items die op de vergadering aan bod zullen komen. De vergadering zelf dient dan in feite enkel om deze vooraf gemaakte beslissingen officieel mee te delen.³⁰⁸

Voor buitenstaanders kan het lijken alsof niemand durft in te gaan tegen het hoofd van de vergadering. In andere domeinen vindt men gelijkaardige situaties waarbij men in de private sfeer veel meer kan zeggen dan in de publieke sfeer (zie infra, 2.2.2.2). En dit is niet het enige punt waarop de reële taalsituatie verschilt van het stereotiepe idee dat Japans een complexe taal is waarin een spreker nooit zegt wat hij denkt. De Japanse taal wordt vaak gepresenteerd als indirect, vaag en moeilijk omwille van de vele verschillende stijlregisters en beleefdheidsvormen, maar dit schetst niet altijd een realistisch beeld van concreet Japans taalgebruik.

Matsumoto Yoshiko en Okamoto Shigeko onderzochten in 2003 hoe de Japanse taal (en cultuur) wordt weergegeven in het onderricht van het Japans als vreemde taal. Meestal wordt de klemtoon gelegd op specifieke aspecten zoals indirect taalgebruik en formeel taalgebruik. Deze klemtoon wekt de indruk dat deze aspecten aanwezig zijn in alle situaties en contexten. Wie Japans leert, krijgt vaak te horen dat het onbeleefd is directe antwoorden te geven en dat het beter is vaag taalgebruik te hanteren. Er is vaak maar weinig aandacht voor het feit dat direct taalgebruik in

---

³⁰⁵ De online versie van de Eijiro (英辞郎) database voor Engels-Japanse vertalingen geeft voor het trefwoord 「思いやり」 de volgende vertalingen: address, caring, a charitable consideration, charity, compassion, considerateness, [...], kindness, sensitivity, thought, understanding, warm-heartedness, warmth (Online beschikbaar: <http://eow.alc.co.jp>. Geraadpleegd op 29/7/2012).

³⁰⁶ Tanaka, H. *Adverbials for Turn Projection in Japanese: Toward a Demystification of the “Telepathic” Mode of Communication*. In: “Language in Society”, Vol. 30, Nr. 4. 2001, pp. 582-584.

³⁰⁷ Ibid, pp.581-582.

³⁰⁸ Saft, S. *Conflicts as International Accomplishment in Japanese: Arguments in University Faculty Meetings*. In: “Language in Society”, Vol. 33, Nr. 4. 2004, pp. 577-580.

private kring wel geapprecieerd wordt. Daarnaast wordt bij het onderscheid tussen formele taalvormen en informele taalvormen meestal gesteld dat informeel taalgebruik gereserveerd is voor de 'in-group'. Het onderscheid tussen 'in-group' en 'out-group' wordt als volgt gedefinieerd in het handboek *'Japanese: The spoken language'*:

'Japanese society is group-centered, not individualistic, in its basic orientation. An individual Japanese belongs to a number of different groups – the family, school, workplace, clubs, etc. – and depending on the context of the moment, the appropriate group-membership becomes the speaker's in-group and everyone else the out-group. On those occasions when the speaker is indeed representing only him/herself, it is perhaps most accurate to regard that individual as a minimal in-group'.³⁰⁹

Deze definitie van de dynamiek tussen 'in-group' en 'out-group' wordt gepostuleerd als de basis van de linguïstische keuze tussen formeel en informeel taalgebruik. Matsumoto en Okamoto argumenteren dat deze voorstelling te simplistisch is. Ze citeren twee conversaties waarbij in de eerste formele taal wordt gebruikt en in de tweede informeel taalgebruik. In de eerste conversatie richt een moeder zich tot haar dochter om haar te vragen een object aan te geven, in de tweede conversatie vragen twee klanten een groenteboer welke groente rijp is. Het taalgebruik in deze conversaties strookt niet met de hierboven geciteerde uitleg aangezien de dochter traditioneel tot de 'in-group' van de moeder behoort en de groenteboer tot de 'out-group' van zijn klanten zou moeten worden gerekend.

Dergelijke voorbeelden wijzen erop dat er meerdere factoren aan het werk zijn bij de linguïstische keuze tussen formeel en informeel taalgebruik, zoals de veelzijdige functie van formele en informele expressies, individuele spreekstijlen en onderwerp van de conversatie.³¹⁰ In recente sociolinguïstische studies naar Japans taalgebruik is ook gebleken dat sprekers vaak wisselen tussen formele taal en informele taal binnen de conversatie, wat volgens de meeste handboeken erop zou wijzen dat de relatie tussen spreker en geadresseerde voortdurend wisselt tussen die van 'in-group' en 'out-group', wat een weinig realistische veronderstelling is.³¹¹

De dynamiek van de keuze tussen formeel en informeel taalgebruik is te complex om in een handboek uit te leggen, maar het is wel gevaarlijk een te vereenvoudigd beeld te schetsen van de Japans taal. Een dergelijk beeld vertroebelt vaak het onderzoek naar de concrete werking van Japans

---

³⁰⁹ Jorden, E. & Noda, M. *Japanese: The spoken language, Part 1*. New Haven: Yale University Press. 1987, p. 19. Geciteerd in: Matsumoto, Y. & Okamoto, S. *The Construction of the Japanese Language and Culture in Teaching Japanese as a Foreign Language*. In: "Japanese Language and Literature", Vol. 37, Nr. 1. 2003, p. 37.

³¹⁰ Matsumoto, Y. & Okamoto, S. *The Construction of the Japanese Language and Culture in Teaching Japanese as a Foreign Language*. In: "Japanese Language and Literature", Vol. 37, Nr. 1. 2003, pp. 37-38.

³¹¹ Ibid, p. 44.

taalgebruik. Uit de vermelde studies blijkt dat analyses van concrete taalstructuren ons meer inzicht kunnen bieden in de werking van een high context taal zoals het Japans, zonder zich te baseren op zogenaamd unieke culturele karakteristieken.

2.2.2.2. *Collectivisme in Japan en culturele scripts*

De overgrote meerderheid van de mensen in deze wereld leven in samenlevingen waarin het belang van de groep prioriteit heeft over het individu. Deze samenlevingen worden collectivistisch genoemd, een term die soms politieke connotaties oproept, maar in deze context geen politieke betekenis heeft. Volgens de definitie van Geert Hofstede in 1991 zijn collectivistische samenlevingen “societies in which people from birth onwards are integrated into strong, cohesive ingroups, which throughout people’s lifetime continue to protect them in exchange for unquestioning loyalty.”³¹² Een dergelijke ‘in-group’ (zie ook supra, 2.1.2.2) vormt een belangrijke bron voor het zelfbeeld van het individu, en krijgt daarom prioriteit over persoonlijke ambities.³¹³

Collectivisme wordt meestal geconceptualiseerd als tegenpool van individualisme, m.a.w. een lage graad van collectivisme resulteert automatisch in een hoge graad van individualisme. Recent werd deze voorstelling echter bekritiseerd en een nieuw model werd voorgesteld, waarin collectivisme en individualisme naast elkaar bestaan. Dit model trekt de idee dat Aziatische culturen collectivistischer zijn dan westerse culturen niet in twijfel, maar betwist de idee dat ze daarom minder individualistisch zijn. Men argumenteert dat deze culturen aan de belangen van zowel de groep als het individu tegemoet komen door een onderscheid te maken tussen de publieke sfeer en de private sfeer, of tussen ‘in-group’ en ‘out-group’. Daarnaast verdragen ze contradicties tussen belangen van de groep en individuele belangen beter dan westerse culturen.

Dit model wordt onderbouwd door empirische studies die individuen van westerse en oosterse culturen vergelijken en niet de verwachte resultaten verkregen. Zo zijn er studies waarin geanticiperde verschillen in verwachtingen, op vlak van autonomie, sociale waarden en doelstellingen van ouders voor hun kinderen, niet worden teruggevonden. Sommige onderzoeksresultaten vertonen het geanticiperde verschil in collectivistische waarden, maar niet in individualistische waarden. Andere studies maken duidelijk dat expressie van individualiteit sterk

---

³¹² Hofstede, G. *Cultures and Organizations. Software of the Mind*. Londen: McGraw-Hill Book Company Limited. 1991, p. 51.

³¹³ *Ibid*, pp. 50-51.

afhankelijk is van context en dat het zelfbeeld en het beeld van anderen evolueert onder invloed van sociale verandering.³¹⁴

Paul Wink stelt in zijn studie naar de invloed van etniciteit op collectivisme en individualisme bij Amerikaanse studenten van verschillende afkomst, dat het nuttig is om de strategieën die gebruikt worden door feministen in het onderzoek naar de invloed van gender op zelfbeeld en perceptie, ook in vergelijkende culturele studies toe te passen. Dergelijke strategieën zijn ontworpen om enkel de invloed van gender te bestuderen en de invloed van andere factoren te filteren. Uit zijn resultaten blijkt dat naast etniciteit ook religie en sociale achtergrond de score van een individu bij metingen van collectivistische waarden sterk beïnvloeden. Bovendien blijkt dat etniciteit een relatief zwakke correlatie toont met individualisme. Deze resultaten bewijzen dat andere factoren ook een belangrijke rol spelen, zoals context en private sfeer versus publieke sfeer. Wink roept op om de gangbare methodologie in interculturele studies onder de loep te nemen en aan te passen aan deze nieuwe inzichten.³¹⁵

Hofstede suggereerde in zijn boek uit 1991 al dat welvaart net als etniciteit een sterke invloed heeft op individualisme, tenminste op nationaal niveau. Hij vond een causale relatie tussen bni (bruto nationaal inkomen) per hoofd van de bevolking en scores op vlak van individualisme. Daarnaast vond hij dat een te hoge graad van individualisme bij rijke landen resulteerde in een lagere economische groei. Het lijkt erop dat economische groei leidt tot meer individualisme, maar dat individualisme op termijn leidt tot een daling in economische groei. Andere factoren gecorreleerd aan individualisme waren geografische locatie, klimaat en historische factoren, zoals een geschiedenis van immigratie (vb. De VS, Australië).³¹⁶

Op individueel niveau worden patronen in gedrag en communicatiestijl bij de studie van Japan vaak toegeschreven aan de invloed van bepaalde culturele concepten. Een waaier aan terminologie wordt gebruikt om 'de Japanse cultuur' te definiëren en het contrast met westerse culturen in de verf te zetten (zie ook 2.3). Termen die vaak terugkomen in dergelijk onderzoek zijn *ma* (間), 'ruimte', en *wa* (和), 'harmonie' (zie 2.3.2). Een probleem met deze culturele concepten is dat ze geen ruimte laten voor de motivatie van het individu. Vaak wordt op basis van hypothetische situaties, geconstrueerd op basis van eigen ervaring van de onderzoeker, een cultureel patroon

---

³¹⁴ Wink, P. *Beyond Ethnic Differences: Contextualizing the Influence of Ethnicity on Individualism and Collectivism*. In: "Journal of Social Issues", Vol. 53, Nr. 2. 1997, p. 331.

³¹⁵ Ibid, pp. 343-347.

³¹⁶ Hofstede, G. *Cultures and Organizations. Software of the Mind*. Londen: McGraw-Hill Book Company Limited. 1991, pp. 74-77.

voorgesteld. Waarom een individu ervoor kiest dit culturele patroon te volgen, wordt echter niet geregistreerd. Een voorbeeld is het concept van *omoiyari* (思いやり), een moeilijk te vertalen term. Takie Lebra verklaart *omoiyari* als 'social preoccupation', rekening houden met wat anderen denken en voelen bij het maken van persoonlijke beslissingen. Shimizu Hidetada argumenteert dat er verschillende redenen zijn waarom een individu ervoor kiest het culturele 'script' van *omoiyari* te volgen. Hij vermeldt daarbij drie categorieën: 'cultural common sense', 'sabotage' en 'to experience conflict and ambivalence'.³¹⁷

De categorie 'cultural common sense' wordt onderverdeeld in drie subcategorieën: 'coerced', 'willing' en 'complacent conformity'. Shimizu stelt dat in het eerste geval een individu het patroon volgt uit angst voor bestraffing, in het tweede geval doet hij dat uit vrije wil en in het derde geval als een automatisme, zonder zich ervan bewust te zijn. Dat laatste geval kwam regelmatig voor toen zijn proefpersonen, leerlingen van een middelbare school, zichzelf moesten omschrijven. Bij deze vraag kreeg Shimizu vaak de indruk dat de scholieren simpelweg woorden en uitdrukkingen herhaalden die een algemeen aanvaard ideaal beschreven, zoals 'behulpzaam', 'vriendelijk', en ook *omoiyari*. Bij zijn analyse van de overige antwoorden merkte hij dat die omschrijving van hun persoonlijkheid vaak niet overeenkwam met het beeld dat uit hun reacties op concrete situaties naar voren kwam. Het reciteren van culturele idealen zoals 'behulpzaamheid', 'vriendelijkheid' en *omoiyari* was als een automatisme maar de proefpersonen waren zich niet altijd bewust van de concrete gevolgen van een dergelijk ideaal aanhangen op hun concrete manier van leven.³¹⁸

Bij de categorie 'sabotage' wordt een cultureel concept gemanipuleerd om andere motieven te camoufleren. Shimizu vertelt een anekdote van een deelnemer, een slachtoffer van jarenlang pesten, die besloot karate te gebruiken tegen zijn pestkoppes. Deze vchten niet terug maar beschuldigden de jongen ervan geen *omoiyari* te hebben, aangezien hij geen rekening hield met het feit dat zij geen karate kenden. Ze manipuleren dus bewust het concept van *omoiyari*. Onder de derde subcategorie ten slotte, 'to experience conflict and ambivalence', bespreekt Shimizu de ambiguïteit in verband met de definitie van *omoiyari*. Uit de resultaten bleek dat veel proefpersonen *omoiyari* een belangrijk ideaal vonden maar dachten dat het onbereikbaar was. Velen waren niet zeker hoe ze *omoiyari* konden verzoenen met individuele wensen en ideeën.

Bij één proefpersoon bleek dat ze *omoiyari* als een na te streven ideaal zag maar dat ze geen idee had hoe ze dit ideaal in praktijk kon omzetten en tegelijk haar mening en haar gevoelens

---

³¹⁷ Shimizu, H. *Japanese Cultural Psychology and Empathic Understanding: Implications for Academic and Cultural Psychology*. In: "Ethos", Vol. 28, Nr. 2. 2000, pp. 226-227.

³¹⁸ Ibid, pp. 227-230.

duidelijk uit kon drukken. Een andere deelnemer aan het onderzoek gaf de indruk teleurgesteld te zijn omdat zijn pogingen *omoiyari* te tonen doorgaans negatief onthaald werden. Daarnaast was er ook een scholier die zich hypocriet en oneerlijk voelde, omdat ze *omoiyari* toonde om goedkeuring te krijgen van haar omgeving en niet om altruïstische motieven.³¹⁹

Uit de vermelde studies blijkt dat de vaak geciteerde culturele concepten maar weinig verklaren. De scholieren uit Shimizu's studie weten dat *omoiyari* een belangrijk concept is, maar weten niet hoe het te beoefenen. De verklaring dat iemand zich op een bepaalde manier gedraagt omwille van *omoiyari*, negeert de persoonlijke motieven van een individu om zich zo te gedragen. Bovendien worden dergelijke culturele concepten hoofdzakelijk aan nationaliteit en etniciteit gekoppeld, terwijl gebleken is dat vele andere factoren, zoals welvaart, religie en sociale status, evenveel invloed hebben op gedragspatronen. De specifieke invloed van cultuur op gedragspatronen moet verder onderzocht worden.

---

³¹⁹ Ibid, pp. 230-236.

2.3. De mythe van uniciteit en haar invloed op nationale identiteit

2.3.1. Taalideologie en taalbeleid

2.3.1.1. *Het concept van kotodama en haar oorsprong*

Het concept van *kotodama* (言靈), letterlijk ‘ziel/geest van het woord’, werd voor het eerst vermeld in de *Man’yōshū* (ca. 760), in drie verschillende gedichten. De term wordt soms geschreven met een ander karakter (事靈), waardoor de betekenis verandert naar ‘ziel/geest van het ding’. *Kotodama* verwoordt een geloof in de spirituele kracht van woorden, d.i. dat het uitspreken van woorden dingen kan laten gebeuren. Dit is een geloof dat ook in andere landen voorkomt en het is een oorzaak van taboes in een cultuur, en voor het geloof dat het kennen van een naam een zekere macht verschaft over een persoon, voorwerp, bovennatuurlijk wezen.³²⁰

Vroege vermeldingen van dit concept suggereren een rituele functie, gebaseerd op het concept van *kotoage* (言挙), in het Nederlands ‘verkondigen’ (letterlijk ‘verhogen van woorden’). Een *kotoage* is een ritueel dat, als het goed wordt uitgevoerd, geluk kan brengen omdat de uitgesproken woorden een spirituele kracht hebben over de zaken waarnaar ze refereren. De nadruk ligt op de correcte uitspraak. Omdat de *waka*-traditie eveneens de nadruk legde op uitspraak, werd de term *kotodama* waarschijnlijk sterk geassocieerd met *waka*. Het concept werd ook beïnvloed door het esoterische boeddhisme, omwille van de associatie van *waka* met *darani* (zie supra, 2.2.1.1).³²¹

In de 14de-15de eeuw groeide echter de invloed van het Zenboeddhisme in Japan, waarvan de twee belangrijkste scholen *Rinzaishū* (臨在宗) en *Sōtōshū* (曹洞宗) waren. De filosofie van het Zenboeddhisme verwerpt metafysische speculatie en stelt dat verlichting niet bereikt kan worden via een medium zoals intellect of symbolisatie. *Rinzaishū* benadrukt de methode van paradoxale stellingen, terwijl *Sōtōshū* de traditie van *zazen* (座禪) of ‘stil zitten’ beklemt. Het motto van Zenboeddhisme is *furyū monji* (不立文字) of ‘onafhankelijk van karakters’, of ‘onafhankelijk van woorden/taal’ – schrift en taal werden in deze periode immers vaak gelijkgesteld. Dit idee uit het

---

³²⁰ Yakushi, K. *Kotodama in Ancient Times*. In: “Meiji Journal of Humanities”, Vol. 5. 2009, pp. 157-158.

³²¹ Takeuchi, L. *The Structure and History of Japanese. From Yamatokotoba to Nihongo*. New York: Pearson Education Limited. 1999, pp. 14-15.

Zenboeddhisme dat woorden een obstakel kunnen vormen in juiste communicatie, heeft mogelijk de Japanse houding t.o.v. taal beïnvloed.³²²

Uechi Yasusada argumenteert daarnaast dat de doelstelling om een staat van 'non-ego' te bereiken, een staat die in het Zenboeddhisme gezien wordt als een vereiste voor het bereiken van verlichting, ook een invloed heeft gehad op de Japanse manier van communicatie. Hij geeft als voorbeeld de veel voorkomende ellips van een onderwerp in de eerste persoon. Om verlichting te bereiken in de traditie van Zenboeddhisme moet men namelijk het zelf ontkennen en de buitenwereld niet zien als iets los van het zelf, d.i. de doctrine van 'Fundamentele Eenheid van de Dingen'. Daarnaast hebben volgens Uechi ook de ideeën van Laozi (老子 6de eeuw BCE) en Zhuangzi (莊子 4de eeuw BCE) een invloed gehad op de Japanse houding t.o.v. taal.³²³ Een bekend citaat van Laozi verwoordt een zeer negatief beeld van taal: "He who knows, speaks not; he who speaks, knows not."³²⁴

Toen in de 17de eeuw steeds meer de nadruk werd gelegd op het belang van authenticiteit en er een literaire tendens ontstond om sociolinguïstische realiteit weer te geven in teksten, werd de idee van een inherente 'kracht van woorden' opnieuw belangrijk. Men ging op zoek naar de oorspronkelijke betekenis van klassieke teksten. In deze context werden *kana* als 'authentiek' gezien dan Chinese karakters omdat ze dichter blijven bij de oorspronkelijke klanken. Volgens de dichter Kamo no Mabuchi (1697 – 1769) was er in de antieke tijd, voor de komst van het schrift, geen verschil tussen weten en doen, m.a.w. zeggen was gelijk aan realiseren. De Chinese karakters hadden deze natuurlijke taalsituatie verstoord. Deze negatieve evaluatie van de Chinese invloed vond steun in de *kokugaku*-beweging (zie supra) en daarbuiten, en steeds meer denkers probeerden de 'oorspronkelijke stem' van teksten te reconstrueren.³²⁵

Het beheersen van de Klassiek Chinese taal of schriftvormen die hierop gebaseerd waren, bleef echter tot het begin van de Meiji-periode een teken van een goede opleiding en werd sterk geassocieerd met sociale status. Na het verdwijnen van het klassensysteem in de Meiji-periode werd

---

³²² Sasaki, T. *A Study of the Japanese Communication Style: Some Cross-cultural Insights into ma*. In: "International Christian University Publications I-A: Educational Studies", Vol. 29. 1987, pp. 202-205.

³²³ Uechi, Y. *Basic Language Outlooks in Contrast between English and Japanese-Speaking Cultures: Interrelationships between Cultural Thought Patterns and Linguistic Features*. In: 'JACET Bulletin', Vol. 12. 1981, pp. 95-96.

³²⁴ Blyth, R. *Zen in English Literature and Oriental Classics*. Tokyo: Hokuseido Press. 1973, p. 141. Geciteerd in: Uechi, Y. *Basic Language Outlooks in Contrast between English and Japanese-Speaking Cultures: Interrelationships between Cultural Thought Patterns and Linguistic Features*. In: 'JACET Bulletin', Vol. 12. 1981, p. 96.

³²⁵ Sasaki, T. *A Study of the Japanese Communication Style: Some Cross-cultural Insights into ma*. In: "International Christian University Publications I-A: Educational Studies", Vol. 29. 1987, pp. 27-30.

het een doelstelling van het moderniseringsproces dat zoveel mogelijk mensen een goede opleiding konden genieten om de staat vooruit te helpen. Een vereenvoudigd schrift dat de nieuwe standaardtaal van 1916 reflecteerde, zou dat proces bespoedigen. Maar in het officiële discours werd het traditionele systeem als een deel van de nationale identiteit gezien. Taal was een cultureel symbool dat continuïteit en traditie belichaamde en taal werd in deze tijd meestal gelijkgesteld met schrift.³²⁶ Een schriftvorming zou de spirituele kracht van de taal kunnen verstoren.

Het concept van *kotodama* speelde immers een belangrijke rol in de ideologie van *kokutai*. De *Kokutai no Hongi* (國體の本義 ‘Principes van het nationale beleid’), een document dat in 1937 door de regering werd opgesteld en verspreid in het hele land, gebruikt het concept van *kotodama* voor het prijzen van de nationale ideologie:

“Furthermore, it is particularly and solely deeds that possess sincerity that are true deeds. True words most often become true deeds. It is particularly those words and solely those that are liable to be put into practice that are true words. Our nation’s ideology of *kotodama* has its basis in this fact; words that are not liable to be put into practice are shunned and not uttered. This is the sincerity of the human heart. *Kotodama* means language that is filled with sincerity, and such language possesses mighty movement. In other words, it possesses limitless power and is comprehensible everywhere without limitation. This is what is meant in the *Man’yōshū* by ‘a land to which *kotodama* brings good fortune.’”³²⁷

2.3.1.2. Kotodama en nihonjinron

De nederlaag van het Japanse Rijk in 1945 betekende niet echt het einde van de *kokutai*-) en ideologie ok het concept van de unieke Japanse taal bleef belangrijk. De schriftvormingen van 1946 had de Japanner meer dan ooit in staat gesteld om op de hoogte te blijven van het officiële beleid en actief deel te nemen aan het nieuwe politieke systeem. De connectie tussen democratie en taal was een veel voorkomend thema. Inmiddels groeide de Japanse economie, en taal werd meer en meer gezien als een symbool van economische kracht. Taalbeleid werd een belangrijk onderwerp in het kader van de internationale status van Japan. Aan de andere kant resulteerde een herwonnen zelfvertrouwen, dankzij de economische vooruitgang, in een grondige introspectie met als doel het opbouwen van een nieuwe ideologie van nationale identiteit.

---

³²⁶ Gottlieb, N. *Language and Society in Japan*. Cambridge: Cambridge University Press. 2005, pp. 42-43.

³²⁷ Gauntlett, J. (transl.) & Hall, R. (ed.). *Kokutai no Hongi, Cardinal Principles of the National Entity of Japan*. Cambridge: Harvard University Press. 1949, pp. 101-102. Vertaling gedeeltelijk aangepast door Miller, R. Geciteerd in: Miller, R. *The Japanese Language*. Tokyo: Charles E. Tuttle Company Inc. 1967, pp. 133-134.

Deze introspectie leidde tot het discours van *nihonjinron* (日本人論) of ‘theorieën van Japansheid/Japanse identiteit’ vanaf ca. de jaren ‘70. Zowel westerse onderzoekers als Japanners zochten naar oorzaken voor het enorme economische succes van het nieuwe Japan en vonden die in ‘de Japanse cultuur’. Een belangrijk onderdeel van deze cultuur was de taal.³²⁸

Roy Miller definieert *nihonjinron* als volgt:

“The myth itself essentially consists of the constant repetition of a relatively small number of claims relating to the Japanese language. All these claims share one concept in common – something that we may call the ‘allegation of uniqueness’. All these claims have in common the allegation that the Japanese language is somehow or other unique among all languages of the world. [...] From this essential claim of absolute uniqueness, for example, it is only a short step to simultaneous claims to the effect that the Japanese language is exceptionally difficult in comparison with all other languages; or that the Japanese language possesses a kind of spirit or soul that sets it apart from all other languages [...]; or that the Japanese language is somehow purer [...]; or that the Japanese language is endowed with a distinctive character or special inner nature that makes it possible for Japanese society to use it for a variety of supralinguistic or nonverbal communication not enjoyed by any other society [...].”³²⁹

Vanaf de jaren ‘70 zijn in feite twee contradictorische tendensen zichtbaar in het discours over taal. Enerzijds leidde de economische welvaart en een groeiend zelfvertrouwen tot een hernieuwde interesse in de eigen cultuur. De Japanse taal werd als uniek beschouwd, als een belangrijk onderdeel in de unieke Japanse culturele traditie die verantwoordelijk was voor de economische vooruitgang. De uniciteit van de Japanse moedertaal was dan ook de reden waarom Japanners zo moeilijk vreemde talen leren, en waarom buitenlanders zo moeilijk Japans leren.³³⁰

In dit discours kwam ook het concept van *kotodama* aan bod. De heropleving van deze ideologie is vooral te danken aan een artikel uit 1974, geschreven door professor Watanabe Shōichi, en dan vooral aan de Engelse vertaling van het artikel, die datzelfde jaar wereldwijd door ambassades en consulaten verspreid werd. In het artikel citeert de auteur een passage uit Shakespeare en hij vergelijkt die met een Engelse vertaling van een *Man’yōshū* gedicht. Hij argumenteert dat dit gedicht zelfs in een vertaling nog steeds de harten van Japanners beroert. In de Engelstalige tekst van Shakespeare echter ontbreekt een speciale kwaliteit, een kwaliteit die de Japanse taal kenmerkt, waardoor het mogelijk is de oorspronkelijke boodschap van Shakespeare accuraat weer te geven in een andere taal. Bij een gedicht uit de *Man’yōshū* is dit onmogelijk; een

---

³²⁸ Gottlieb, N. *Language and Society in Japan*. Cambridge: Cambridge University Press. 2005, pp. 51-53.

³²⁹ Miller, R. *The Japanese Language*. Tokyo: Charles E. Tuttle Company Inc. 1967, pp. 10-11.

³³⁰ Gottlieb, N. *Language and Society in Japan*. Cambridge: Cambridge University Press. 2005, pp. 51-52.

buitenlander zal dus niet beroerd worden door een vertaling omwille van deze speciale kwaliteit die de Japanse taal onvertaalbaar maakt.³³¹

Volgens Miller komt deze speciale kwaliteit waarover professor Watanabe het heeft, wel heel dicht in de buurt van het concept van *kotodama*. In een artikel uit 1977 in het magazine *Journal of Japanese Studies* had hij het over een 'revival of the kotodama cult'. Miller kreeg een storm van reacties over zich heen. Men zei hem dat hij de Japanse taal en cultuur niet begreep, Watanabe liet weten dat hij zijn argumenten verkeerd begrepen had en tegelijk werd er ontkend dat het artikel de officiële visie van de Japanse regering weergaf. Men stelde dat, in de woorden van Miller: "it was distributed free to the world at large through Japanese embassies and consulates just for the sheer fun of the whole thing."

In zijn boek uit 1975, genaamd *Nihonjin no Gengo Hyōgen* (日本人の言語表現 'Taalexpressie van Japanners') vermeldt de linguïst Haruhiko Kindaichi het traditionele concept van *kotodama*. Hij stelt dat de vrees voor het feit dat iets gerealiseerd zal worden en zal leiden tot ongeluk wanneer met het roekeloos zegt, ertoe leidt dat Japanners indirecte uitdrukkingen gebruiken en veel gebruik maken van non-verbale tekens.³³² In het discours over de Japanse taal wordt vaak gebruik gemaakt van allerhande culturele concepten om dergelijke linguïstische tendensen te verklaren (zie ook 2.2.2.1).

Anderzijds meenden velen in deze periode dat de Japanse taal internationale erkenning moest krijgen als de taal van een kosmopolitische, economische mogendheid door het aanleren van de taal buiten Japan aan te moedigen. In 1972 werd binnen het Ministerie van Buitenlandse Zaken 'The Japan Foundation' (国際交流基金 'kokusai kōryū kikin') opgericht, een organisatie die zich hoofdzakelijk bezig houdt met de promotie van de Japanse taal in het buitenland. Het aantal niet-Japanners dat de Japanse taal leerde, verdubbelde tussen 1988 en 1993 en tegen 1999 bedroeg dat aantal bijna twee miljoen.³³³

Het promoten van de Japanse taal (en cultuur) in het buitenland werd door tegenstanders gezien als een nieuwe vorm van imperialisme, niet meer op militair maar op cultureel vlak, en stootte op tegenstand in landen als Korea en Taiwan. Deze visie van kritiek op het 'cultureel imperialisme' kreeg echter nooit de bovenhand omdat ook regeringen in andere landen om economische redenen

---

³³¹ Gottlieb, N. *Language and Society in Japan*. Cambridge: Cambridge University Press. 2005, pp. 138-139.

³³² Sasaki, T. *A Study of the Japanese Communication Style: Some Cross-cultural Insights into ma*. In: "International Christian University Publications I-A: Educational Studies", Vol. 29. 1987, pp. 195-196.

³³³ Gottlieb, N. *Language and Society in Japan*. Cambridge: Cambridge University Press. 2005, p. 51.

het aanleren van de Japanse taal aanmoedigden. Naast de economische voordelen van kennis van het Japans werd internationalisering en culturele uitwisseling in het algemeen aangemoedigd.³³⁴

Ook binnen Japan werd dit promoten van de Japanse taal en cultuur in het kader van de internationalisering of *kokusaika* gezien (zie ook 1.3.2.2 en 2.3.2.2). Het discours van *kokusaika* was in feite een reactie op druk van buitenaf in een periode van enorme economische groei en functioneerde vooral als een manier om de unieke Japanse cultuur te promoten. Het doel van de *kokusaika* was m.a.w. niet de culturele grenzen te overstijgen maar ze te beschermen.³³⁵

Een compromis tussen deze twee visies op de Japanse taal ('enkel te begrijpen door Japanners' tegenover Japans als cultureel exportproduct) was het voorstel van Nomoto Kikuo in de jaren '80. Hij opperde dat een vereenvoudigde versie van het Japans ontwikkeld moest worden voor communicatie in de economische wereld. Dit *kan'yaku nihongo* (簡約日本語 'vereenvoudigd Japans') zou een beperkt aantal verbuigingen en vervoegingen bevatten en een basiswoordenschat hebben van ongeveer duizend woorden. Het project werd vanaf 1988 jarenlang gesponsord door een afdeling van het Ministerie van Onderwijs, maar kreeg zowel in Japan zelf als in het buitenland kritiek en bracht uiteindelijk geen concrete resultaten op.³³⁶

In 1996 veroorzaakte presentator Kume Hiroshi een golf van kritiek door in een reactie op een Indiër die vloeiend Japans sprak op te merken "It's better when foreigners speak broken Japanese" (外国人の日本語は片言の方がいいよね *'gaikokujin no nihongo wa katakoto no hō ga ii yo ne'*). Het verhaal kreeg ook aandacht in het buitenland³³⁷ en illustreert een merkwaardig fenomeen dat veel buitenlanders in Japan ervaren, een fenomeen dat deel uitmaakt van het discours rond *nihonjinron*. Miller doopte dit fenomeen de 'Law of Inverse Returns', en omschrijft het als volgt:

"[T]he better you get at the language, the less credit you are given for your accomplishments; the more fluently you speak it, the less you hard-won skills will do for you in the way of making friends and impressing people. But by the same token... the less you can do with the language,

---

³³⁴ Gottlieb, N. *Language and Society in Japan*. Cambridge: Cambridge University Press. 2005, p. 73.

³³⁵ Burgess, C. 'It's Better if they Speak Broken Japanese': *Language as a Pathway or an Obstacle to Citizenship in Japan?* Course Material Kyushu University Summer Course, "Migration, Globalisation, and Identity in Contemporary Japan". Online beschikbaar: <http://www.isc.kyushu-u.ac.jp/atw/courses.htm#as1203>. Geraadpleegd op 21/7/2012, p. 10.

³³⁶ Gottlieb, N. *Language and Society in Japan*. Cambridge: Cambridge University Press. 2005, pp. 52-53.

³³⁷ Burgess, C. 'It's Better if they Speak Broken Japanese': *Language as a Pathway or an Obstacle to Citizenship in Japan?* Course Material Kyushu University Summer Course, "Migration, Globalisation, and Identity in Contemporary Japan". Online beschikbaar: <http://www.isc.kyushu-u.ac.jp/atw/courses.htm#as1203>. Geraadpleegd op 21/7/2012, p. 1.

the more you will be praised and encouraged by Japanese society in general and by your Japanese friends in particular.”³³⁸

Suzuki Takao verklaart deze ‘Law of Inverse Returns’ als volgt:

“Japanese have a firm belief that foreigners should not properly be expected to understand Japanese [...]. It has to be said that we Japanese have, deep in our hearts, a mysterious conviction that the Japanese language is a thing for the Japanese only.”³³⁹

Welke invloed heeft deze ‘conviction’ op het taalbeleid? *Nihonjinron* heeft een sterke linguïstische dimensie en een sterke invloed op het taalbeleid, zowel op vlak van het onderwijs van vreemde talen in Japan als op het onderwijs van Japans als vreemde taal. Het taalbeleid op beide vlakken moet echter ook in de context van het *kokusaika*-discours worden gezien, m.a.w. taal dient als middel om de Japanse cultuur te promoten.³⁴⁰ Deze contradictorische tendensen worden beiden weerspiegeld in het taalbeleid.

Het Japans dat aan niet-Japanners wordt geleerd, wordt *nihongo* (日本語) genoemd, in tegenstelling tot de term *kokugo*, die voor Japans als moedertaal wordt gebruikt. *Kokugo* wordt gezien als een onderdeel van de Japanse identiteit; het aanleren van *kokugo* in de Koreaanse kolonie bijvoorbeeld, werd gezien als een onderdeel van het leren een onderdaan van het Japanse rijk te zijn. De term *nihongo* daarentegen functioneert als een manier om deze identiteit te beschermen tegen de invloed van buitenaf. Het *kan’yaku nihongo*-project (vereenvoudigd japans, zie 2.2.1) bijvoorbeeld was een manier om dit onderscheid tussen *kokugo* en *nihongo* te herdefiniëren.

Meer dan de complexiteit van de taal wordt in feite de link met nationale identiteit gezien als de voornaamste reden waarom buitenlanders geen Japans kunnen. M.a.w. het is niet zo dat buitenlanders geen Japans *kunnen* leren, maar dat ze het *beter niet* leren.³⁴¹ Chris Burgess citeert ter illustratie drie studies: een studie van Shikama Ayako in 2005, een enquête van de ISSP (International Social Survey Programme) in 2003 en een studie van Tanabe Shunsuke in 2008, waarin werd onderzocht welke factoren relevant zijn in etnische identificatie. De factor ‘feeling Japanese’ werd

---

³³⁸ Miller, R. *The Japanese Language*. Tokyo: Charles E. Tuttle Company Inc. 1967, p. 156.

³³⁹ Suzuki, T. *Tozasareta Gengo: Nihongo no Sekai (Closed Language: The World of Japanese)*. Tokyo: Shinchōsha. 1975, p. 165. Geciteerd en vertaald in: Burgess, C. ‘It’s Better if they Speak Broken Japanese’: *Language as a Pathway or an Obstacle to Citizenship in Japan?* Course Material Kyushu University Summer Course, “Migration, Globalisation, and Identity in Contemporary Japan”. Online beschikbaar: <http://www.isc.kyushu-u.ac.jp/atw/courses.htm#as1203>. Geraadpleegd op 21/7/2012, p. 3.

³⁴⁰ Liddicoat, A. *The ideology of interculturality in Japanese language-in-education policy*. In: “Australian Review of Applied Linguistics”, Vol. 30, Nr. 2. 2007, pp. 20.6-20.7.

³⁴¹ Burgess, C. ‘It’s Better if they Speak Broken Japanese’: *Language as a Pathway or an Obstacle to Citizenship in Japan?* Course Material Kyushu University Summer Course, “Migration, Globalisation, and Identity in Contemporary Japan”. Online beschikbaar: <http://www.isc.kyushu-u.ac.jp/atw/courses.htm#as1203>. Geraadpleegd op 21/7/2012, pp. 9-10.

door 82,1%, 87,6% en 84,8% aangeduid, de factor 'parents/ancestry/blood' door 31,6%, 72,1% en 69,7%. Een belangrijke factor bleek echter ook taal te zijn: 80,5%, 78,4% en 75,4%.³⁴²

Het onderricht van Japans als vreemde taal wordt gezien als een manier om de internationale kennis van en inzicht in 'de Japanse cultuur' te bevorderen. De Japanse cultuur die in dit beleid gepresenteerd wordt, is vaak essentialistisch, nationalistisch en conservatief. De manier waarop deze cultuur geconceptualiseerd wordt, kan men duidelijk zien in een brochure die gepubliceerd werd in 2004 door het Ministerie van Onderwijs voor Japanse leerkrachten die deelnemen aan het REX-programma (Regional and Educational Exchanges for Mutual Understanding). De deelnemers worden naar het buitenland gestuurd om bij opleidingen die Japans onderrichten te assisteren. Voor ze vertrekken doorlopen ze een voorbereidende opleiding, waarvan de inhoud als volgt wordt beschreven:

"Trainees will learn how to introduce Japanese culture and society, Japanese politics, modern history including flower arranging, the tea ceremony, martial arts etc."

Dit fragment illustreert de ideologie van het Ministerie van Onderwijs. Die wordt de laatste tijd steeds meer bekritiseerd omwille van haar focus op essentialistische, stereotypische voorstellingen van Japan die het beeld van een homogeen Japan bevestigen, conform met de ideologie van *nihonjinron*.³⁴³ Taal wordt als uithangbord gebruikt in de internationale competitie om de eigen cultuur te promoten. Taal is onderdeel van een cultureel nationalisme, en dat beïnvloedt het taalbeleid.

2.3.2. Cultureel nationalisme

2.3.2.1. *De culturele concepten ma en wa en het traditionele dorp*

In het culturele nationalisme dat zich omstreeks de jaren '70 vormde, werden vele concepten uit de nationalistische ideologie van voor de oorlog overgenomen, zoals het ideaal van harmonie en de natuurlijke relatie tussen leider en ondergeschikte. Ook de tot na de oorlog niet erg populaire

---

³⁴² Burgess, C. 'It's Better if they Speak Broken Japanese': *Language as a Pathway or an Obstacle to Citizenship in Japan?* Course Material Kyushu University Summer Course, "Migration, Globalisation, and Identity in Contemporary Japan". Online beschikbaar: <http://www.isc.kyushu-u.ac.jp/atw/courses.htm#as1203>. Geraadpleegd op 21/7/2012, p. 6.

³⁴³ Liddicoat, A. *The ideology of interculturality in Japanese language-in-education policy*. In: "Australian Review of Applied Linguistics", Vol. 30, Nr. 2. 2007, pp. 20.12-20.13.

theorieën van Japan als rurale samenleving, gebaseerd op familiale banden, werden belangrijk. Het belangrijkste verschil met het vooroorlogse nationalisme was het wegvallen van de ideologie rond de keizer.

Vanaf de jaren '60 kwam de focus van het discours rond nationale identiteit vooral op het dorp te liggen. Tot die periode werd het dorp meestal als 'premodern' en onderontwikkeld gezien maar in de zoektocht naar een nationale identiteit werd het dorp steeds meer beschouwd als een bron van traditie en cultuur, als puur en natuurlijk. De dorpsamenleving werd niet alleen geherinterpreteerd onder invloed van het marxisme – waar de nadruk ligt op het proletariaat – maar ook voorgesteld als de laatste bron van de 'traditionele ziel' van Japan. In deze context werden de rurale gebieden van Japan voorgesteld als een soort exotisch toevluchtsoord, wat resulteerde in een toename van toerisme binnen Japan en op zijn beurt de economie stimuleerde.³⁴⁴

De idee van harmonie of *wa* (和) was essentieel in deze idealisering van de dorpsamenleving. Men argumenteerde daarnaast dat de harmonie die de geïdealiseerde dorpsamenleving karakteriseert, eveneens te vinden was buiten het dorp, in de moderne Japanse samenleving te vinden was, dit in tegenstelling tot westerse landen.³⁴⁵ De idee van *wa* is ook verwant met de idee van *omoiyari* of *enryo* op vlak van taalgebruik (zie 2.3.2.1) en de collectivistische kenmerken van Japan (zie 2.2.2.2). Alle vormen van interactie in Japan zijn volgens de traditie van *nihonjinron* georiënteerd op relaties en niet op individuele doelen. Een interactie die de harmonie tussen twee personen verstoort, wordt vermeden. In een artikel uit 1981 in "Times Magazine" getiteld 'How Japan Does It – The World's Toughest Competitor' omschrijft de auteur de Japanse mentaliteit als volgt:

"For all their cross-cultural borrowing, the Japanese have remained astonishingly unchanged. One of the most important of their native characteristics is a willingness to achieve consensus by compromising... No matter what the group – from the smallest upstart enterprise to the largest multibillion dollar multinational – nothing gets done until the people involved agree. The Japanese call this *nemawashi* (root binding). Just as a gardener carefully wraps all the roots of a tree together before he attempts to transplant it, Japanese leaders bring all members of society together before an important decision is made. The result is an often tedious, and sometimes interminable, process of compromise in the pursuit of consensus. But

---

³⁴⁴ Kiyoteru, I. *Shōhi sareru 'furusato' no tanjō: sengo nihon no nashonarizumu to nosutarujia* (消費される「故郷」の誕生：戦後日本のナショナリズムとノスタルジア 'The Birth of Consumed "furusato" : Nationalism and Nostalgia in Postwar Japan') . In: "Philosophy", Vol. 117. (Keio University) 2007, p. 126.

³⁴⁵ Yoshino, K. *Cultural Nationalism in Contemporary Japan. A sociological enquiry*. Londen & New York: Routledge. 1992, p. 96.

in the end the group as a whole benefits because all members are aligned behind the same goal.”³⁴⁶

Een belangrijke term in dit discours van harmonie is het concept van *ma* (間) of ‘ruimte, pauze’. De term wordt op verschillende manieren gebruikt: in de betekenis van fysieke ruimte, of een periode van tijd, of binnen de context van harmonie. *Ma* betekent in de context van interactie iemand de gelegenheid bieden om de situatie te analyseren en een reactie te formuleren. Omdat Japans een high context taal is, heeft men bij verbale communicatie tijd nodig om de context te lezen en de situatie te begrijpen uit de weinige details die de spreker verschaft. Dit moment van analyseren wordt *ma* genoemd.³⁴⁷ Het discours rond *wa* en *ma* wordt meestal in juxtapositie geplaatst met de westerse mentaliteit die dan vaak gepercipieerd wordt als egoïstisch en te rationeel. Deze tegenstelling tussen westerse en oosterse culturen is essentieel in het discours van *nihonjinron*.

2.3.2.2. Nihonjinron en kokusaika

In 2001 vatte Yoshino Kosaku *nihonjinron* samen a.d.h.v. vier prominente tegenstellingen tussen oosterse en westerse culturen die binnen het discours aan bod komen. Ten eerste argumenteert men dat de Japanse samenleving, in tegenstelling tot de westerse samenleving, groepsgeoriënteerd en verticaal gestructureerd is en dat onderlinge banden op afhankelijkheid zijn gebaseerd. Het onderscheid tussen een verticale en een horizontale samenleving is gebaseerd op de waarde die wordt gehecht aan respectievelijk hiërarchie of gelijkheid.³⁴⁸ Een tweede stelling is dat Japanse communicatie gebaseerd is op empathie (*omoiyari*, zie 2.2.2.1) en indirect taalgebruik in contrast met westerse communicatie die gebruikt maakt van expliciete, logische uitdrukkingen. Ten derde stelt men dat de Japanse samenleving homogeen is, in tegenstelling tot de multiculturele samenlevingen in het westen. Als laatste beweert men dat de Japanse mentaliteit enkel begrepen kan worden door een Japanner.³⁴⁹

De oorzaak van de verschillen tussen de Japanse mentaliteit en de westerse mentaliteit wordt gezocht in de traditie van de rijstcultivatatie. Rijstcultivatatie vereist samenwerking en leidt tot de

---

³⁴⁶ How Japan Does It – The World’s Toughest Competitor. In: “Times Magazine”, Vol. 117, Nr. 13. 1981, p. 57. Geciteerd in: Sasaki, T. *A Study of the Japanese Communication Style: Some Cross-cultural Insights into ma*. In: “International Christian University Publications I-A: Educational Studies”, Vol. 29. 1987, pp. 193-194.

³⁴⁷ Sasaki, T. *A Study of the Japanese Communication Style: Some Cross-cultural Insights into ma*. In: “International Christian University Publications I-A: Educational Studies”, Vol. 29. 1987, pp. 197-199.

³⁴⁸ Shavitt, S., Lalwani, A., Zhang, J. & Torelli, C. *The Horizontal/Vertical Distinction in Cross-Cultural Consumer Research*. In: “Journal of Consumer Psychology”, Vol. 16, Nr. 4. 2006, p. 326.

³⁴⁹ Dobson, A. *Cultural Nationalism in Japanese Language Textbooks*. In: Starrs, R. (ed.). “*Japanese Cultural Nationalism. At Home and in the Asia Pacific*.” Folkestone: Global Oriental Ltd. 2004, p. 119.

ontwikkeling van een familiaal systeem en een hechte gemeenschap. Aida Yūji stelde in 1962 het volgende:

“Hunting was the productive way of life of Europeans at the time when the Europese languages were being formed. Hunters must convey their messages clearly with one another in their cooperative work. If messages are put imprecisely and ambiguously, they cannot work together well and it is dangerous. [In this situation] the vocalised symbol – language – comes to refer to a specific object and to have a precise meaning.

This is not the case with cooperation in food gathering and agriculture. Language formed under these conditions is intended to exchange the feelings of consideration, gratitude, encouragement and sympathy, which are unnecessary in hunting.”³⁵⁰

Opvallend is het feit dat de Japanse cultuur in dergelijke beschrijvingen altijd tegenover westerse culturen wordt gesteld maar nooit tegenover Aziatische culturen. De traditie van rijstcultivatie is niet uniek Japans en toch wordt vaak gesuggereerd dat deze traditie de Japanse cultuur uniek maakt. Het feit dat Japan als één van de weinig Aziatische landen als een moderne natie op hetzelfde niveau van westerse mogendheden werd beschouwd, speelt hier waarschijnlijk een grote rol. Een opvallend kenmerk van de Japanse cultuur is net het feit dat het, in tegenstelling tot westerse mogendheden, deze collectivistische waarden en het ideaal van harmonie niet verloren zou zijn tijdens het proces van modernisering. Het verlies van dergelijke waarden en tradities wordt immers traditioneel geassocieerd met het proces van modernisering.

Deze unieke Japanse nationale identiteit kan tegenwoordig echter niet meer onderbouwd worden door een beleid van actieve uitsluiting. Vera Mackie stelde in 1998 dat recente patronen van migratie ervoor zorgen dat de ‘ander’, die cruciaal is in de constructie van de Japanse identiteit, niet langer op veilige afstand kan worden gehouden of geëxternaliseerd kan worden. “It is thus necessary”, argumenteert Mackie, “to displace these ‘others’ through discursive means”³⁵¹.

Eén van de belangrijkste ‘discursive means’ in dit discours van ‘displacement’ is het discours van *kokusaika* (zie ook 2.3.1.2). Binnen deze ideologie van ‘internationalisering’ worden om integratie te promoten niet-Japanse elementen duidelijk gecategoriseerd als ‘anders’. Een voorbeeld is de traditie van *kokusai kōryū* (国際交流 ‘internationale culturele uitwisseling’), evenementen

---

³⁵⁰ Aida, Y. *Āron shūyōjo (The Ahlone Concentration Camp)*. Tokyo: Chūkō Bunko. 1962. Vertaling: Ishiguro, H. & Allen, L. *Prisoners of the British: A Japanese Soldiers’ Experiences in Burma*. Londen: Cresset Press. 1996, pp. 104-105. Geciteerd in: Yoshino, K. *Cultural Nationalism in Contemporary Japan. A sociological enquiry*. Londen & New York: Routledge. 1992, p. 21.

³⁵¹ Mackie, V. ‘Asia’ in *Everyday Life: Dealing with Difference in Contemporary Japan*. In: Yeoh, B., Teo, P. & Huang, S. (eds.) “Gender Politics in the Asia-Pacific Region”. Londen: Routledge. 2002, p181 & p. 191. Geciteerd in: Burgess, C. *Maintaining Identities. Discourses of Homogeneity in a Rapidly Globalizing Japan*. In: “electronic journal of contemporary japanese studies”, Artikel 1, 2004. Laatst herzien op 29/5/2012. Online beschikbaar: <http://www.japanesestudies.org.uk/articles/Burgess.html>. Geraadpleegd op 20/7/2012.

binnen de lokale gemeenschap waarbij niet-Japanners worden uitgenodigd om aan hun burens aspecten van hun cultuur te demonstreren, zoals zang, dans, keuken etc. Dergelijke evenementen creëren volgens Suzuki een aura van 'het internationale consumeren'. Niet-Japanse tradities en gebruiken worden iets exotisch en extern. Niet-Japanners worden op deze manier in de maatschappij permanent opgenomen binnen de categorie 'anders'. Er wordt echter ook geargumenteed dat dergelijke evenementen wel de mogelijkheid bieden in contact te komen met niet-Japanse culturen, waardoor enthousiaste deelnemers de kans krijgen hun vooroordelen en stereotypes bij te stellen.

De term *kokusaika* is sinds de jaren '80 minder populair maar het discours dat ermee gepaard gaat leeft nog steeds, alleen onder andere namen. De populariteit van dit discours is waarschijnlijk grotendeels te wijten aan de toenemende druk van globalisering op de traditionele notie van de nationale Japanse identiteit. De kans is echter groot dat deze druk binnenkort te groot zal worden en dat de Japanse maatschappij een multiculturele samenleving zal worden waarin niet langer plaats is voor de notie van een uniek, homogeen Japan.³⁵²

---

³⁵² Burgess, C. *Maintaining Identities. Discourses of Homogeneity in a Rapidly Globalizing Japan*. In: "electronic journal of contemporary japanese studies", Artikel 1, 2004. Laatste herzien op 29/5/2012. Online beschikbaar: <http://www.japanesestudies.org.uk/articles/Burgess.html>. Geraadpleegd op 20/7/2012.

Conclusie

Het doel van deze scriptie was een accuraat beeld te schetsen van de evolutie van de nationale identiteit in Japan. Door te kijken naar de manier waarop Japan in het verleden en nu omgaat met haar etnische minderheden en buurlanden wordt duidelijk hoe de eigen nationale identiteit wordt geconceptualiseerd. We hebben daarbij gezien hoe de nadruk op bepaalde culturele eigenschappen gebruikt wordt om andere motieven te legitimeren. Daarnaast konden we vaststellen dat druk van buitenaf een sterke invloed kan hebben op hoe nationale identiteit wordt verwoord en dat dit verschil in verwoording niet per se betekent dat de kern van de nationale ideologie substantieel is veranderd.

Bij het begin van de moderne periode zagen de meeste bewoners van Japan zichzelf niet als 'Japanners'. Slechts bij de intellectuele elite was er een bewustzijn van nationale eenheid. Bij de constructie van een ideologie met de bedoeling om nationale eenheid te promoten veranderde ook de relatie van Japan ten opzichte van haar etnische minderheden en buurlanden. Het concept 'vreemdeling' werd gebruikt om de grenzen van 'Japans' af te bakenen. In het proces van de verspreiding van deze ideologie zagen we ook hoe gebruik werd gemaakt van expansie om binnenlandse onrust te kalmeren en de eigen ideologie te versterken. Dit imperialisme leidde uiteindelijk tot de val van het nationalistische regime en resulteerde in een dieptepunt in de evolutie van de nationale identiteit.

Meteen na de oorlog werd alles wat met het nationalistische regime werd geassocieerd afgewezen. Japanse tradities werden aanvankelijk vervangen door westerse idealen. Bij afwezigheid van politieke verantwoordelijkheden verschoof de focus van de regering naar de economie. Het succes van het economisch beleid, dat echter mede een gevolg was van gunstige omstandigheden, leidde tot een heropleving van nationale trots. Dit resulteerde dan weer in een hernieuwde interesse voor de nationale identiteit.

Zonder de vooroorlogse keizerverering en de propaganda van de staat ontwikkelde zich een cultureel nationalisme, gebaseerd op een geïdealiseerde traditionele cultuur. Dit nieuwe nationalisme stootte op verzet in het buitenland uit vrees dat dit zou evolueren tot een imperialistische ideologie. De traditionele cultuur werd dan weer gezien als uniek Japans en dus onmogelijk voor buitenstaanders om over te nemen.

Binnen dit discours werd ook de taal gebruikt als manier om de idee van een unieke Japanse cultuur te verspreiden. De Japanse taal wordt voorgesteld als te moeilijk voor niet-Japanners aangezien het toebehoort aan de nationale identiteit en enkel door Japanners mag worden beheerst.

De contradictorische tendens van een moderne natie, die haar economische macht wil versterken d.m.v. een verspreiding van haar cultuur, versus de ideologie van een unieke cultuur, leidde tot het ontstaan van het *kokusaika*-discours. Binnen dit kader van 'internationalisering' worden niet-Japanse elementen geïntegreerd in de Japanse maatschappij en tegelijk duidelijk gecategoriseerd als niet-Japans.

Deze evolutie had ook zijn weerslag op de relatie tussen Japan en haar etnische minderheden en buurlanden. Het concept van de Japanse 'vreemdeling' werd gebruikt om de kenmerken van de 'echte' Japanner af te bakenen. De druk van migratie en globalisering groeit echter, en binnenkort zal het niet langer mogelijk zijn om de idee van een uniek Japanse cultuur, die niet compatibel is met niet-Japanners, in stand te houden. Japan zal verplicht zijn in de voetstappen te treden van vele andere moderne naties, die een multi-etnische samenleving zijn geworden, met alle gevolgen van dien.

Interessant is de vraag waarom Japan als één van de weinige moderne naties erin geslaagd is om zo lang de ideologie van een unieke Japanse cultuur in stand te houden. Het feit dat Japan in haar geschiedenis relatief geïsoleerd is gebleven omdat het een eiland is heeft zeker een sterke invloed gehad. Misschien heeft het iets te maken met het feit dat de Japanse bevolking gebruik maakt van een high context taal en collectivistische waarden aanhangt. Misschien is het te verklaren door het uitzonderlijk snelle proces van modernisatie dat Japan heeft doorlopen. Zeker is dat het ernstige gevolgen heeft gehad voor de 'niet-Japanse' medemens in Japan. Het heeft ook het stereotiepe beeld van Japan in het westen versterkt, in die mate dat zelfs onderzoekers nog steeds het concept van een unieke cultuur gebruiken als verklaring voor bepaalde gedragspatronen.

Ik hoop vooral dat deze scriptie heeft aangetoond dat de concepten van nationale identiteit, etniciteit en cultuur veel complexer zijn dan vaak gedacht. Al deze termen kunnen verschillende dingen betekenen naar gelang de historische context. Het is dan ook zeer belangrijk genuanceerd om te gaan met dergelijke begrippen en alle aspecten van een gebeurtenis of ontwikkeling te bekijken. Een ongenueanceerd zelfbeeld is niet bevorderlijk voor de open dialoog die in globaliserende wereld noodzakelijk is.

Appendix: Vermelde Japanse namen

Aida Yūji 会田 雄次

Arai Hakuseki 新井 白石

Asahara Shōkō 麻原 彰晃

Honda Toshiaki 本多 利明

Inoue Masamichi 井上 雅道

Inoue Tetsujirō 井上 哲次郎

Itō Hirofumi 伊藤 博文

Kamo no Mabuchi 賀茂 真淵

Kanaseki Takeo 金関 丈夫

Katō Hiroyuki 加藤 弘之

Kindaichi Haruhiko 金田一 春彦

Kōsaka Masataka 高坂 正堯

Kume Hiroshi 久米 宏

Kurokawa Mayori 黒川 眞頼

Maejima Hisoka 前島 密

Matsumoto Yoshiko 松本 昌子

Minamoto no Tametomo 源 為朝

Mori Arinori 森 有礼

Motoori Norinaga 本居 宣長

Nakasone Yasuhiro 中曾根 康弘

Nogi Maresuke 乃木 希典

Nomoto Kikuo 野元 菊雄

Ōe Kentaburō 大江 健三郎

Okamoto Shigeko 岡本 茂子

Ōshima Masanori 大島 正徳

Shikama Ayako 四釜 綾子

Shimizu Hidetada 清水 秀忠
Suzuki Takao 鈴木貴男
Taguchi Ukichi 田口 卯吉
Takakusu Junjirō 高楠 順次郎
Takata Yasuma 高田 保馬
Tanabe Shunsuke 田辺俊介
Tanaka Hiroko 田中 宏子
Tsuboi Shōgorō 坪井 正五郎
Tsuda Sōkichi 津田 左右吉
Uechi Yasusada 上地安貞
Ueda Kazutoshi 上田 万年
Watanabe Shōichi 渡部 昇一
Watari Shōzaburō 亙理 章三郎
Watase Tsunekichi 渡瀬 常吉
Watsuji Tetsujirō 和辻 哲郎
Yanagita Kunio 柳田 國男
Yoshino Kosaku 吉野 耕作

Bibliografie

Adler, N. & Graham, J. *Cross-Cultural Interaction: The International Comparison Fallacy?* In: "Journal of International Business Studies", Vol. 20, Nr. 3. 1989, pp. 515-537.

Ando, S. *A Look at Nihonjinron: Theories of Japaneseness*. In: "Otemae University Journal", Vol. 10. 2009, pp. 33-42.

Beasley, W. *The Edo Experience and Japanese Nationalism*. In: "Modern Asian Studies", Vol. 18, Nr. 4. 1984, pp.555-566.

Bekeš, A. *Conspicuous Absence: 'National Language' in Japanese History Textbooks*. Graduate School of Humanities and Social Sciences, University of Tsukuba. 2008.

Burgess, C. *'It's Better if they Speak Broken Japanese': Language as a Pathway or an Obstacle to Citizenship in Japan?* Course Material Kyushu University Summer Course, "Migration, Globalisation, and Identity in Contemporary Japan". Online beschikbaar: <http://www.isc.kyushu-u.ac.jp/atw/courses.htm#as1203>. Geraadpleegd op 21/7/2012.

Burgess, C. *Maintaining Identities. Discourses of Homogeneity in a Rapidly Globalizing Japan*. In: "electronic journal of contemporary japanese studies", Artikel 1, 2004. Laatst herzien op 29/5/2012. Online beschikbaar: <http://www.japanesestudies.org.uk/articles/Burgess.html>. Geraadpleegd op 20/7/2012.

Conroy, H. *Japanese Nationalism and Expansionism*. In: "The American Historical Review", Vol. 60, Nr. 4. 1955, pp. 818-829.

De Bary, W. *Sources of East Asian Tradition: The Modern Period. Volume 2*. Columbia: Columbia University Press. 2008.

Doak, K. *Building National Identity through Ethnicity: Ethnology in Wartime Japan and After*. In: "Journal of Japanese Studies", Vol. 27, Nr. 1. 2001, pp. 1-39.

Dobson, A. *Cultural Nationalism in Japanese Language Textbooks*. In: Starrs, R. (ed.). "Japanese Cultural Nationalism. At Home and in the Asia Pacific". Folkestone: Global Oriental Ltd. 2004, pp. 116-131.

Duranti, A. *Linguistic Anthropology: History, Ideas, and Issues*. In: Duranti, A. (ed.). "Linguistic Anthropology. A Reader. Second Edition." Chichester, West Sussex: John Wiley & Sons Ltd. 2009, pp. 1-61.

Durbin, M. *Linguistic Models in Anthropology*. In: "Annual Review of Anthropology", Vol. 1. 1972, pp. 383-410.

Duus, P. & Withall, J. *The Cambridge History of Japan: The Twentieth Century*. Cambridge: Cambridge University Press. 1989.

Edwards, W. *Buried Discourse: The Toro Archaeological Site and Japanese National Identity in the Early Postwar Period*. In: "Journal of Japanese Studies", Vol. 17, Nr. 1. 1991, pp. 1-23.

Einzmann, S. *Verschiedene Arten, die Welt zu betrachten*. In: "Psychologie Heute". November, 2011, pp. 76-81.

Frellesvig, B. *A History of the Japanese Language*. Cambridge: Cambridge University Press. 2010.

Fukuda, C. *Resistance against being formulated as cultural other: the case of a Chinese student in Japan*. In: "Pragmatics", Vol. 16, Nr. 4. 2006, pp. 429-456.

Fukase-Indergaard, F. & Indergaard, M. *Religious Nationalism and the Making of the Modern Japanese State*. In: "Theory and Society", Vol. 37, Nr. 4. 2008, pp. 343-374.

Geerts, G. *Van Dale. Groot Woordenboek der Nederlandse Taal*. Utrecht, Antwerpen: Van Dale lexicografie. 1992.

Giles, H. & Coupland, N. *Language: contexts and consequences*. Ballmoor: Open University Press. 1991.

Gordon, A. *A Modern History of Japan. From Tokugawa Times to the Present*. New York & Oxford: Oxford University Press. 2003.

Gottlieb, N. *Language and Society in Japan*. Cambridge: Cambridge University Press. 2005.

Hall, E. *Beyond Culture*. New York: Bantam Doubleday Dell Publishing Group, Inc. 1976.

Han, J. *Envisioning a Liberal Empire. Japanese Cultural Nationalism in an Asia-Pacific Context*. In: Starrs, R. (ed.). "Japanese Cultural Nationalism. At Home and in the Asia Pacific." Folkestone : Global Oriental Ltd. 2004, pp. 231-251.

Haugen, E. *Dialect, Language, Nation*. In: "American Anthropologist", Vol. 68, Nr. 4. 1966, pp. 922-935.

Hayashi, M. *Discourse within a sentence: An Exploration of Postpositions in Japanese as an Interactional Resource*. In: "Language in Society", Vol. 33. 2004, pp. 343-376.

Hein, P. *Patterns of War Reconciliation in Japan and Germany. A Comparison*. In: "East Asia", Vol. 27. 2010, pp. 145-164.

Hofstede, G. *Cultures and Organizations. Software of the Mind*. London: McGraw-Hill Book Company Limited. 1991.

Howell, D. *Ainu Ethnicity and the Boundaries of the Early Modern Japanese State*. In: "Past & Present", Nr. 142. 1994, pp. 69-93.

Howell, D. *Making "Useful Citizens" of Ainu Subjects*. In "The Journal of Asian Studies", Vol. 63, Nr. 1. 2004, pp. 5-29.

Inoue, M. *Okinawa and the U.S. Military: Identity Making in the Age of Globalization*. New York, Chichester, West Sussex: Columbia University Press. 2007.

Ishida, H. *Profiles of Japan's Culture. Chapter 1: Major Features of Japan*. In: "The Fukuyama Economic Review", Vol. 21, Nr. 1. 1996, pp. 99-138.

Kawamura, N. *Sociology and Society of Japan*. London & New York: Kegan Paul International. 1994.

Kenkichiro, K. *Sengo nihon ni okeru seizō kijutsu no kōryū: bungateki apurōchi* (戦後日本における製造技術の興隆：文化的アプローチ 'The Rise of Industrial Technology in Postwar Japan: A Cultural Approach') . In: "*Bunkyō daigaku kokusaigakubu kiyō* (文教大学国際学部紀要 'Bunkyō University Department of International Affairs Bulletin') ", Vol. 9, Nr. 2. 1999, pp. 79-115.

Kerr, G. *Okinawa. The History of an Island People*. Rutland, Vermont & Tokyo: Charles E. Tuttle Company. 1960.

Kirk, D. *Japanese Identity and Language: The marginalization of minority populations in Japan*. In: "Yokkaichi University Journal of Policy Management", Vol. 5, Nr. 1-2. 2006, pp. 203-214.

Kiyoteru, I. *Shōhi sareru 'furusato' no tanjō: sengo nihon no nashonarizumu to nosutarujia* (消費される「故郷」の誕生：戦後日本のナショナリズムとノスタルジア 'The Birth of Consumed "furusato" : Nationalism and Nostalgia in Postwar Japan') . In: "Philosophy", Vol. 117. (Keio University) 2007, pp. 125-156.

Le Vine, V. *Conceptualizing "Ethnicity" and "Ethnic Conflict": A Controversy Revisited*. In: "Studies in Comparative International Development", Vol. 32, Nr. 2. 1997, pp. 45-75.

Liddicoat, A. *The ideology of interculturality in Japanese language-in-education policy*. In: "Australian Review of Applied Linguistics", Vol. 30, Nr. 2. 2007, pp. 20.1-20.16.

Low, M. *Physical Anthropology in Japan. The Ainu and the Search for the Origins of the Japanese*. In: "Current Anthropology", Vol. 53, Nr. S5. 2012, pp. S57-S68.

Low, M. *The Japanese Nation in Evolution: W.E. Griffis, Hybridity and the whiteness of the Japanese race*. In: "History and Anthropology", Vol. 11, Nr. 2-3. 1999, pp. 203-234.

Lucy, J. *Linguistic Relativity*. In: "Annual Review of Anthropology", Vol. 26. 1997, pp. 291-312.

Matsumoto, Y. & Okamoto, S. *The Construction of the Japanese Language and Culture in Teaching Japanese as a Foreign Language*. In: "Japanese Language and Literature", Vol. 37, Nr. 1. 2003, pp. 27-48.

Miller, R. *Japan's Modern Myth. The Language and Beyond*. New York and Tokyo: Weatherhill, Inc. 1982.

Miller, R. *The Japanese Language*. Tokyo: Charles E. Tuttle Company Inc. 1967.

Monash University. *Jim Breen's WWWJDIC. Online Japanese Dictionary*. Laatst herzien 28/6/2012. Online beschikbaar: <http://www.csse.monash.edu.au/~jwb/cgi-bin/wwwjdic.cgi?1C>. Geraadpleegd op 8/8/2012.

Morris-Suzuki, T. *The Invention and Reinvention of "Japanese Culture"*. In: "The Journal of Asian Studies", Vol. 54, Nr. 3. 1995, pp. 354-375.

Morris-Suzuki, T. *Debating Racial Science in Wartime Japan*. In: "Osiris", 2de serie, Vol. 13: "Beyond Joseph Needham: Science, Technology, and Medicine in East and Southeast Asia". The University of Chicago Press. 1998, pp. 354-375.

Morris-Suzuki, T. *Re-inventing Japan. Time, Space, Nation*. Armonk, New York: M.E. Sharpe, Inc. 1998.

Niehaus, A. & Seinsch, M. (eds.) *Olympic Japan. Ideals and Realities of (Inter)Nationalism*. Würzburg: ERGON Verlag. 2007.

Northedge, F.S. *The League of Nations: Its Life and Times, 1920–1946*. Teaneck, New Jersey: Holmes & Meier. 1986.

Omura, E. Askew, D. (vert.) *A Genealogy of 'Japanese' Self-images*. Melbourne: Trans Pacific Press, 2002.

Oshiro, G. *Nitobe Inazō and Japanese Nationalism*. In: Starrs, R. (ed.). "Japanese Cultural Nationalism. At Home and in the Asia Pacific." Folkestone: Global Oriental Ltd. 2004, pp. 61-89.

Pyle, K. *A Symposium on Japanese Nationalism. Introduction: Some Recent Approaches to Japanese Nationalism*. In: "The Journal of Asian Studies", Vol. 31, Nr. 1. 1971, pp. 5-16.

Pyle, K. *The Future of Japanese Nationality: An Essay in Contemporary History*. In: "Journal of Japanese Studies", Vol. 8, Nr. 2. 1982, pp. 223-263.

Saft, S. *Displays of Concession in University Faculty Meetings: Culture and Interaction in Japanese*. In: "Pragmatics", Vol. 11, Nr. 3. 2001, pp. 223-262.

Saft, S. *Conflicts as International Accomplishment in Japanese: Arguments in University Faculty Meetings*. In: "Language in Society", Vol. 33, Nr. 4. 2004, pp. 549-584.

Sanada, H. *'The Most Polite Savages': The Participation of Ainu in the 1904 St. Louis Olympic Games*. In: Niehaus, A. & Seinsch, M. (eds.) "Olympic Japan. Ideals and Realities of (Inter)Nationalism." Würzburg: Ergon Verlag. 2007, pp. 133-150.

Sapir, E. *The Status of Linguistics as a Science*. In: "Language", Vol. 5, Nr. 4. 1929, pp. 207-214.

Sasaki, T. *A Study of the Japanese Communication Style: Some Cross-cultural Insights into ma*. In: "International Christian University Publications I-A: Educational Studies", Vol. 29. 1987, pp. 193-211.

Shavitt, S., Lalwani, A., Zhang, J. & Torelli, C. *The Horizontal/Vertical Distinction in Cross-Cultural Consumer Research*. In: "Journal of Consumer Psychology", Vol. 16, Nr. 4. 2006, pp. 325-356.

Shibatani, M. *The Languages of Japan*. Cambridge, New York, Melbourne: Cambridge University Press. 1990.

Shimizu, H. *Japanese Cultural Psychology and Empathic Understanding: Implications for Academic and Cultural Psychology*. In: "Ethos", Vol. 28, Nr. 2. 2000, pp. 224-247.

Shimizu, M. *War Guilt Problems in Japan*. In: "Hakuoh Review of Law and Politics", Vol. 14, Nr. 2. 2007, pp. 37-58.

Shimoda, H. *Tongues-Tied: The Making of a "National Language" and the Discovery of Dialects in Meiji-Japan*. In: "The American Historical Review", Vol. 115, Nr. 3. 2010, pp. 714-731.

Shinnihon kensetsu ni kansuru shōsho (iwayuru ningen sengen) (新日本建設に関する詔書 (いわゆる人間宣言) 'Decree in verband met de Constructie van een Nieuw Japan (de zogenaamde verklaring van menselijkheid)') . Online beschikbaar: <http://www.chukai.ne.jp/~masago/ningen.html>. Geraadpleegd op 30/7/2012.

Skrentny, J. *Culture and Race/Ethnicity: Bolder, Deeper and Broader*. In: "Annals of the American Academy of Political and Social Sciences", Vol. 619. 2008, pp. 59-77.

Starrs, R. *Modernism and Japanese Culture*. Hampshire: Palgrave Macmillan. 2011.

Takeuchi, L. *The Structure and History of Japanese. From Yamatokotoba to Nihongo*. New York: Pearson Education Ltd. 1999.

Tanaka, H. *Adverbials for Turn Projection in Japanese: Toward a Demystification of the "Telepathic" Mode of Communication*. In: "Language in Society", Vol. 30, Nr. 4. 2001, pp. 559-587.

Thomas, D., Au, K. & Ravlin, E. *Cultural Variation and the Psychological Contract*. In: Journal of Organizational Behavior", Vol. 24, Nr. 5. 2003, pp. 451-471.

Tsujiuchi, M. *National Identity in the United States and Japan*. In: "Hitotsubashi Journal of Social Studies", Vol. 28. 1996, pp. 57-65.

Uechi, Y. *Basic Language Outlooks in Contrast between English and Japanese-Speaking Cultures: Interrelationships between Cultural Thought Patterns and Linguistic Features*. In: 'JACET Bulletin', Vol. 12. 1981, pp. 91-116.

Unger, M. *Literacy and Script Reform in Occupation Japan. Reading Between the Lines*. New York & Oxford: Oxford University Press. 1996.

Wagner, J. *Studies of Individualism-Collectivism: Effects on Cooperation in Groups*. In: "The Academy of Management Journal", Vol. 38, Nr. 1. 1995, pp. 152-172.

Watanabe, S. *The Peasant Soul of Japan*. Hampshire & Londen: The Macmillan Press Ltd. 1989.

Weiner, M. (ed.) *Japan's Minorities. The illusion of homogeneity*. London & New York: Routledge. 2009.

White, S. *Backchannels across cultures: A study of Americans and Japanese*. In: "Language in Society", Vol. 18, Nr. 1. 1989, pp. 59-76.

Yakushi, K. *Kotodama in Ancient Times*. In: "Meijiro Journal of Humanities", Vol. 5. 2009, pp. 157-167.

Yoshino, K. *Cultural Nationalism in Contemporary Japan. A sociological enquiry*. London & New York: Routledge. 1992.